

בסיעתא דשמיא

שיעורים בפרשת השבוע

שנאמרו בבית המדרש "בית יהושע"

רחוב מנחת יצחק 2

עיה"ק ירושלים תובב"א

ע"י הרה"ג

ר' מנשה ישראל רייזמאן שליט"א

הג הסוכות פרשת בראשית

תשפ"ו

ניתן לשמוע בקו ישיר: 03-6171105

www.kolhalashon.com

- גליון מס' 747 -

האזנה מהירה לשיעורים

מתקשרים לקול הלשון במספרים הרגילים והישירים,

מקשיים מיד כוכבית סולמית ***#

ואחריו את מספר השיעור ולסיום סולמית #.

מס' השיעור מופיע ליד תאריך השיעור.

תוכן עניינים חג הסוכות-בראשית

ערש"ק פרשת האזינו למחרת יום כיפור תשפ"ו
(מס' שיעור 42039338).....ד

רב החובל ההופך והמבלבל - שובה לאחר יום הכיפורים

רב החובל ההופך והמבלבל סדר ש"ש שובה ד'רשו ושוש אשיש | לא כרבינו תם דשוש אשיש בראשיתו ובאחרית שנה לפני ר"ה | כל הנוהג כמנהג כרב החובל אין רוח חכמים והמקום נוחה הימנו | הטילו מלאכי ספינת יונה הע"ז שלהם שלא ענו ונעשו כלים אֶל-הַיָּם | היה יונה שלם במנוחת נפש בטחונו וירד להרדם בשעת הסער | אשר אני דובר אליך דיונה כהארץ אשר אראך דאברהם בבטחונו | ירידת יונה לירכתי הספינה היתה לאחר הסער להראות בטחונו | תפילת יונה במעי הדגה בבטחונו בריחתו מהשי"ת אליו שודאי ינצל | קושיית רב החובל ליונה מה לך נרדם לבלבל בטחונו בהשי"ת | את השם אשר עשה את הים והיבשה אני ירא בתשובתו אין נרדם | מבלבל מלומר שוש אשיש בער"ה בבטחונו הדין כיונה בירכתי הספינה | שובה לאחר יו"כ בעשי"ת שבין יו"כ להו"ר ויפה תשובה לאחר גז"ד - ב' נקודות | דלא כרב החובל ההופך והמבלבל שאין צריך תשובה לאחר יו"כ | ראשון לחשבון דקדוק העונות שלא נראו בוידוי של יו"כ על החמורות | כל אחד לאחר יו"כ כיהודי הקדוש בהשתנות מצבו כלפי אמש כיהודי וגוי | המבדיל בין קודש לחול במוצאי"כ חטאתינו הוא ימחול לאחר כפרת יו"כ | מחיתי כעב פשעך וחטאותיך ביו"כ שובה אלי עתה משגאלתיך מהיצה"ר | מגילת יונה ביו"כ מענין התשובה דניונה מלאכי האוניה ויונה עצמו - ג' נקודות | מפטירין בשעת הדין מיונה שמסר עולמו וממונו של"י קטרוג על ישראל | מענין הקריאה להשי"ת שלא לגלות ערות כנסת ישראל בקטרוג חטאם | הועיל יונה בבריחתו שלא יתעורר קטרוג מתשובת נינוה במופת האניה | יונה הוא בן הצרפית מרוחיה דאליהו לתקן במס"נ מעוות הקטרוג | שינת יונה לעומת רב החובל המבלבל שלא לקטרג ולמראה החלום - ב' נקודות

יום א' שבוע לסוכות תשפ"ו
(מס' שיעור 42040141).....א

ב'כל דרכיך דעוהו בסכות - תשובה של קידוש החומר {א'}

ב'כל דרכיך דעוהו וה'צנע לכת דתשובה"ה בסוכות וש"ע | כל מעשי הרשות אינם יוצאים מן הציווי או האזהרה | מציוויים ואזהרות דיו"כ לקידוש הרשות למצוה בסוכות | בכל דרכי הגוף דעוהו בכונה להוסיף כוח לעבודת השם | והוא יישר דברי הרשות למעשי המצוה שבארחותיך | בכל דרכי המצוה גופא דעוהו שלא ע"מ לקבל פרס | תהא תשובתך לעשות רצון קונן ולא שיתכפרו עונותיך | מתשובה על העבירות ביו"כ לתשובה על הרשות בסוכות | קידוש הרשות למצוה בסוכות מעלה למפרע ומכאן ולהבא | מכוונת עבודה שאין אחריה עבודה לכוונת סימן רל"א | אני רעב ברצון השם כדי שאוכל ואשתה ואני עושה רצוני | בבואכם אל הארץ אשר אני מביא אתכם תרימו תרומה לה' | אין מועיל תנאי הבוטשאטשר בדברי הרשות מעתה ועד עולם | זה כל האדם בסוכות להעלות סוף הרשות מהבל לקיום המצוות | אחת למעלה להעלות השבע הבלים שלמטה מיו"כ לסוכות | שבעת ימי סוכות כנגד שבעת ההבלים עד שמיני עצרת | מאזרח לישראל בסוכות כאברהם שקידש האש"ל של הגוף האזרחי | תשבו כעין רצונכם שתדורו בשמיה"ל וסימן רל"א ולא כעין שדרתם | ענין האושפיזין שקידשו את דברי הרשות בסוכות | כל האזרח להוציא נשים מהסוכה שהרי מקדשות את דברי הרשות בלא"ה | אין האומות יכולים לעמוד לפני השם בדברי הרשות בסוכות בלי הפסק | אין כניעתך בימי התענית יותר קרובה להשם משמחתך בימי המועדים | רווח קטן להתבונן מפרישות דיו"כ לעבודת ההתפשטות בסוכות | אשר עשה עמכם להפליא מהגוים להלל את השם באכילה ושתיה | השם בד"ד ינחנו בכל דרכיך דעוהו ואין שלמים לבן נוח - ב' נקודות | אשר בחר בנו ורוממנו מכל לשון דסוכות בקידוש החומר

יום ה' ב' דחוה"מ סוכות תשפ"ו
(מס' שיעור 42042718).....ג

שופר בכסה לחג הסכות << עלה קודמת לחטאת דסוכות >> משכב ליעקב מלהיות מזבח

שאו זמרה ותוף בשמחת סוכות | שופר בכסה ליום חגינו דסוכות | ואזבחה בסוכות זבחי תרועה | בחודש שיש בו חג הסוכות | הללוהו בתקע שופר ובנבל וכינור | שמחת החסידים בעלי תשובה | ה"ז משובח דסוכות ויודי | הצדיקים דמעיקרא והחסידים בע"ת | שירת הבע"ת בבית השואבה - ג' נקודות | עולה קודמת לחטאת במוספי סוכות | יו"כ כחטאת לפני העולה דסוכות | חטאת דסוכות בקירוב שנתחדש | וידיי מחדש בשמחת בית השואבה | לא נאמר לכפר בשעירי סוכות | בנים בסוכות בהקדמת העולה | הקדמת העולה דסוכות כקרבן ע"ז | עולה דע"ז לכפרת המחשבה | מוספי סוכות ליצרא דע"ז בעגל | ביטלו יצרא דע"ז משמחת סוכות | מיעוט פרי החג לעומת הע"ז | חטאי אבותינו בשמחת בית השואבה | תיקון גדול ביצרא דעריות | בכל דרכיך דקוב"ה בסוכות | עבודת עוה"ז דיעקב באבני המקום | משכב ליעקב מלהיות מזבח | עשיו הלך שעירה ויעקב נסע לסוכות | ברכת המצוות בכל דרכיך

ערש"ק ג' דחוה"מ סוכות תשפ"ו
(מס' שיעור 42043594).....ל"ב

סכות ממש בה'צנע לכת - במה טומנין בעבודת השם {א'}

ה'צנע לכת עם אלוקיך בתשובה"ה | איכף לאלוקי על חטאי בהצנע לכת | הצנע לכת במסכת סוכה לבוא ללשמה | משפט בר"ה ויו"כ חסד בד' מינים והצנע לכת בסוכה | הצנע פרי עץ חיים בסיפורי מעשיות | נס"ע סוכת"ה עולה הצנ"ע לכ"ת | כל האזר"ח הצנו"ע ישובו מסוכות למפרע ולהבא | באספך את מעשיך משדה הטריפה של פניות הפירסום | ה'צנע לכת ע"ם א'לוקיך בה'דס ל'ולב ע'רבה וא'תרוג | ממרגליות לעפר ע"י פירסום הלילה במשל נחום איש גמזו | גם זו לטובה בתשובה על שלא הצניע לכת מעפר למרגליות | המתענה ומפרסם נענש ומותר לשקר כדי להסתיר תעניתו | לא זכו לענני כבוד אלא משסוכות ממש עשו להם בהצנע לכת | ראה שאין פתחיהם מכוונים ביח"צ מעשיהם הטובים כאו"ה | שנים כהלכתך ושלישית טפח להצניע הרוב כמידתו באפיקומן | בסוכות תשב"ו להצניע את כל אלו העבודות של

חג הסוכות

התשובה | אהרון מכסה את הקודש ומשכילה לכסות ילמדו התלמידים | כיצד יעשה הבעל תשובה תשובה בפרהסיא בלא פניות? | מתי ביטלו בקאצק את עבודת ביטול החיצוניות מפני הפניות? | מתי התחיל הרה"ק מפשיסחא להצניע את חיבוב המצוות? | תקנתו שילך לצדיק ובראותו מעשהו ינצל מפניות במעשיו | הצנע לכת ולא לכתך ללמד הצנע בתוך הצנע גם מעצמו | הצנע משנתעצם בעבודה ומדרגא לדרגא שלא יאבד מצבו | לא לימא קמי מאן דלא ידע הכי עבדי לאשתבוחי נפשיה | יעשה עצמו כמתפלל ואל יתפאר להשקיט המדברים בתפילה | מבחן המוכיח אם אין לו פניה של הנאה במה שה"ע אינו נכשל | התפארות בעל הסולם להצניע פנימיותו בפירסום | לא יתבייש בפני המלעיגים אם עבודת השם שלו בהצנע לכת | ילך למקום שאין מכירים אותו ויעשה מה שליבו חפץ בלא פניות | צריך שכל וחכמה גדולה לידע במה טומנין ובאיזה זפת אין טומנין | לא היה ליוסף לסלסל בשעריו כדי להצניע צדקתו במצרים | ספרים החיצוניים שחיצוניות המחבר יתרה מפנימיותו | לייקר את זולתו במחשבה שמצניע לכת בעבודת השם | יותר קרובה נקיות דהצנע לכת אצל הרחוקים מהיראים | איתחמי לרבי אבהו פנטקקה 'השפל' יצלי ואתי מיטרא

יום א' ה' דחווה"מ סוכות הכנה להור"ר וש"ע תשפ"ו
(מס' שיעור 42044493).....מ"ג

שמיני עֶצֶרַת בַּהֲצִנֵּעַ לַכֶּת {ב'} << ש"ע העֶקֶר או סוכות - יחודא שלים מלעילא ומלתתא {א'}

הצנע לכת דסוכות וש"ע בהשלמת התשובה | כנישין תהוי לכון להסתיר קניני הימים הנוראים | שמר ר"ח מפתחות העצים להסתיר מעלתו בשליו | עצרת עם אלוהיך שהוא א"ל מסתתר | עצרת תהיה לכם כעצרת להשם א'להיך | צניעות דרחל שלא להודיע 'מסירת' הסימנים | שמיני רגל בפ"ע להפוך את הפז"ר לקש"ב | כל האבי עזרי הוא כמו כרטיסיה מנוקבת | עשית ופירסמת לא עשית כלום | צניעות דקמחית שהיתה צניעותה בהצנע | התפעלות דוד מצניעות שאול באין רואה | יחוד עם מלכא בלחודהי בהצנע דסוכות וש"ע | יחודא שלים דש"ע משאין עוד פניות מלבדו בסוכות | תשובו דסוכות משבעת ימי המילואים באופן דש"ע עיקר | ש"ע טפל לעיקר חג הסוכות לענין דלא בעי פרישה | ש"ע נקרא חג לפי שכל המועדות חגים סביבו | יחוד דש"ע כיחוד דיו"כ בכל אתר בלא חטא | טפל בתשלומין לראשון ועיקר בפז"ר קש"ב | ונפלינו בהשראת השכינה לאחר תשובת העגל | תשובה מהפכת את הירידה לצורך עליה יתרה | נוסף מעלת כבוד השי"ת ב"ג מידות וגדלה מעלתו | הרוצה בתשובה לכתחילה ולא המתרצה רק בדיעבד | הקורא' לבקש לאחר התשובה באמונה שרוצה בתשובה | נפלינו בתוספת בחירה מהאומות לשמירה מלחזור ליפול | שורש יחודא שלים דש"ע מאו"ה תוצאה מהסליחה דיו"כ | אניחה לי בניחותא ויחר בהם חרטה ואכלם בהשתוקקות דש"ע | יחוד דיו"כ וש"ע מסוד בחדר נפרד לסוד בשפה נפרדת לנו | יחודא דהו"ר למענך מלתתא הכנה ליחודא דש"ע מלעילא | יחוד ישראל מאו"ה בש"ע כאין עוד מלבדו דקוב"ה בק"ש | משנה תורה ותהילים בניגון חדש של מתנות התשובה בהו"ר | חטאתי בבת שבע נתת לי את יחודא שלים דשלמה | סוכות עיקר בעבודת ישראל וש"ע עיקר בשכר דקוב"ה לנו

יום ד' פרשת בראשית אסרו חג הסוכות תשפ"ו
(מס' שיעור 42046030).....נ"ב

ש"ע העֶקֶר או סוכות - מחווה"מ ללימוד לילות החורף {ב'}

יוצאים מחווה"מ סוכות ללימוד של לילות החורף בהצנע | למדנו מגנב איך ללמוד ולחזור וללמוד בלילה - ד' נקודות | סתירת הסוגיות אם ש"ע טפל לסוכות או שהוא התכלית | לא יקדש בש"ע מבעו"י שמפסיד בזה אכילת הסוכה - דעת המהרש"ל | כיון שמוסיף מחול עה"ק מדינא פרח ליה מצות סוכה - השגת הט"ז | סתירת המשניות דר"י אם שעת מצוות דעוה"ז או שעת גמול דעוה"ב | כשהוא בעוה"ז הוא יפה בעיניו וכשהוא בעוה"ב הוא יפה יותר | בעוה"ז הוא מצד עבודת האדם ובעוה"ב מצד הגמול של הקב"ה | סוכות משל לעוה"ז וש"ע לעוה"ב בלא מצוה מיוחדת לחובת היום | והיית אך שמח בתורה בש"ע בלא דאגה כשמחת המצוות דסוכות | ותשחק ליום שמיני עצרת בריקוד מע"ג הקרקע של עוה"ז | כנישין בש"ע מלההביל העוה"ז בסוכות לייקר בבית הקבע דעוה"ב | אין מוסיפין מחול עה"ק במצות סוכה לצד מצות הכניסה לבית דש"ע | הקילו לצאת מסוכת הספק דליל ש"ע לקיים מצות הבית דש"ע | א"א לשמוח בש"ע דעוה"ב אלא בערך מה שההביל העוה"ז בסוכות | שעה דטרקלין בגמול דש"ע או שעה דפרוזדור בעבודה דסוכות | קידוש דש"ע ברכת המצוות על היציאה מהסוכה והכניסה לבית | התנחמו על עבודת הסוכות בעיון התורה של לילות החורף בבית | למה נברא עץ החיים ולא היתה מיתה בעולם לולי שחטא אדה"ר? | ראה אדה"ר דור ודור ונתן משנותיו לדוד בטרם שנגזרה עליו מיתה | היתה קצבה מעבודת עוה"ז לקורת רוח של עוה"ב כאלהו הנביא | צדיקים שהעדיפו עבודת עוה"ז היו מורשין לאכול מעץ החיים ולחיות לעולם | עץ החיים לנוטים לסוכות כרישא דר"י מלשמיני עצרת וסיפא דר"י | נפטר הח"ס לעוה"ב ונשאר לחיות בעוה"ז בחידו"ת חדשים כל שנה | אין עושין הבדלה מסוכות ללימוד של לילות החורף בבית

יום ה' פרשת בראשית תשפ"ו
(מס' שיעור 42046916).....ס'

עץ הדעת לבחור בטוב - היה איסורו עד שבת {א'}

(למה נאמר ויצו על האדם ולא את האדם? | העול"ת דעץ הדעת היו כנגד הזנב שנוסף לו | הורידו הזנב לעשות חוה וסבר שהותר לו | ויצו בגלל איבר הזנב שנוסף על האדם | הוסיף לשון על לציווי לעשותו לא תעשה) | צדק הנחש שהיה באכילת עץ הדעת יודעי טוב ורע | הן האדם היה כאחד ממנו ע"י שאכל מעץ הדעת | עץ הדעת שידעו אוכלי פירותיו בין טב לביש | למה אסרו לאכול ולהבחין וכי לתוהו בראו - ב' נקודות | ל"ה פגום בלבבל בין טוב לרע אלא משובח להוסיף חכמה | היה בתוך הגן ואמצעי משובח וטעם עציו כפריו | כבר היה אדם מתחילת בריאתו בר דעת להבחין ולהשכיל - ד' מקורות | לא נברא עץ הדעת לבע"ח אלא לאדם ואיזה דעת הוסיפו? | קבלת האריז"ל שלא נאסר לו עץ הדעת אלא עד שבת | ואת 'כל' העץ לרבות עץ הדעת לכם 'יהיה' בעתיד לאכלה - ב' מקורות | היה מוכרח מצד הכרתו וע"י אכילתו בשבת יהיה בחירי וביסוד קודש | שבת הקב"ה מלברוא כוח הבחירה בשבת והכינו מבעו"י בפרי לשבת | השיאן הנחש לאכול קודם שבת ונעשה בחירי באופן שקרוב להפסד | טוב לו לאדם שלא נברא שהוא קרוב להפסד משאכל עץ הדעת בחו"ל | יתן עיניו בקידוש היין בנרות לתקן מה שאדה"ר לא המתין עד הלילה | לו המתין לשבת כראוי היה מספיק להתקדש באכילת פירות כל עץ הגן | מי יגלה עפר מעיניך אדה"ר של"י לעמוד באיסור שלוש שעות כערלה | סמך לא תאכלו על הדם לאיסור ערלה לרמוז פגם אדה"ר שלא חיכה | לא אמר לו מעיקרא שהאיסור לזמן כדי ליתנו גם את מצות האכילה בשבת | הוסיף משה יום אחד מדעתו להחזיר מצות קידוש לשבת משמור לזכור | כבר נצטוו על השבת ומשהוסיפה איסור נגיעה איך יתלשוהו מבעו"י | טועמיה בער"ש האידנא חיים זכו דלא כטועמיה דחווה בעצת הנחש

וילך דְרָשׁוּ, האזינו שׁוֹבָה. כי לשיטתו הפטרת דְרָשׁוּ במנחה של צום גדליה אינה חלק מהסדר הנ"ל.

רבינו תם - עם ישרים נחתם

אך לדעת רב החובל ההופך ומבלבל פירוש סימן שד"ש באופן הפוך, שׁוֹבָה דְרָשׁוּ וּשׁוֹשׁ אָשִׁישׁ. כי מקדימים את שׁוֹבָה יִשְׂרָאֵל לפני ר"ה, ודוחים את הנחמה השביעית לשבת האזינו, דלא כרבינו תם דשׁוֹשׁ אִשִּׁישׁ בראשיתו ובאחרית שנה לפני ר"ה, וכתבו התוס' שלדעתם אין להפסיק בין הנחמה השביעית לששת הנחמות הראשונות. אלא כדברי רבינו תם, וסיימו התוס' בלשון מליצה 'ועם ישרים נחתם שׁוֹשׁ אִשִּׁישׁ בראשיתו ושׁוֹבָה באחריתו'.

ויש גורסים בסיום התוס' 'שׁוֹשׁ אִשִּׁישׁ באחריתו ושׁוֹבָה בראשיתו', ובין ב' הגירסאות אין מחלוקת להלכה ולפי שניהם הכוונה אחת היא, אלא שמתייחס לשנה [ולא לסימן], שבתחילת השנה מפטירים שׁוֹבָה יִשְׂרָאֵל, ובשבת אחרונה של השנה שׁוֹשׁ אָשִׁישׁ. משא"כ לדעת הרב החובל הוא להיפך. ע"כ מדברי התוס'.

המנהג למעשה

אבל אנו נוהגים לא כדברי זה ולא כדברי זה, אלא תרתי דתיובתא כשיטת הרב החובל, דרשו בתחילה במנחה דצום גדליה, ושׁוֹבָה בין ר"ה ליוה"כ. והוספנו עוד הפטרה לשבת זו הבעל"ט בין יוה"כ לסוכות 'וידבר דוד'.

אין רוח המקום נוחה ממנהג רב החובל

אמנם כל שומע יתמה איך בעלי התוס' קראו לשיטה השניה בשם 'רב החובל ההופך ומבלבל'. ולא עוד אלא שב'מרדכי' הוסיף בשם רבינו תם, שכל הנוהג כשיטת הרב החובל ההופך ומבלבל אין רוח חכמים ורוח המקום נוחה הימנו.

מה הנזק הגדול?!

וצ"ע מה עשה זה האיש שלא קרא ההפטרה כפי הסדר הנכון, וכי בשביל זה אין רוח המקום נוחה הימנו, וכי אם לא יקרא כלל את ההפטרה, רוח המקום כן תהיה נוחה הימנו?!

יום שישי יא תשרי תשפו

(מס' שיעור 42039338)

רב החובל ההופך והמבלבל - שׁוֹבָה לאחר יום הכיפורים

פריעת חוב

ב"ה היות וכל בני ישראל שילמו את חובותיהם לפני יום הקדוש, אבל אני נשארתי עם חוב מלפני שבועיים, ועלי לפרוע את החוב.

שד"ש - שׁוֹבָה דְרָשׁוּ וּשׁוֹשׁ אָשִׁישׁ

הזכרנו את דברי התוס' במגילה (לא:) בענין סדר ההפטרות לאחר ז' דנחמתא, שמפטירים תרתי דתיובתא, ונחלקו הראשונים בשנה שבין יוה"כ לסוכות יש שבת, לדעת רבינו תם ועוד ראשונים שבשבת הראשונה בין ר"ה ליוה"כ מפטירים דְרָשׁוּ יִי בְּהַמְצָאוֹ קְרָאָהוּ בְּהִיּוֹתוֹ קְרוֹב (ישעי' נה,ו) שהוא בעשיית, ובשבת זו הבעל"ט בין יוה"כ לסוכות מפטירים שׁוֹבָה יִשְׂרָאֵל עַד יִי אֱלֹהֶיךָ (הושע יד,ב).

רב החובל ההופך ומבלבל

ובתוס' הנ"ל יש עוד שיטה, 'שיטת רב החובל ההופך ומבלבל' [הגירסא מוקשית קצת, ובחידושי הר"ן מפרשו יפה] שיש להפטיר שׁוֹבָה יִשְׂרָאֵל לפני ר"ה, במקום השביעי דנחמות, ובין ר"ה ליוה"כ מפטירין דְרָשׁוּ יִי בְּהַמְצָאוֹ, ועתה בשבת זו הבעל"ט בין יוה"כ לסוכות מפטירין שׁוֹשׁ אָשִׁישׁ בִּי תִגַּל נִפְשִׁי בְּאֵלֶיךָ (ישעי' סא,י) שהיא הנחמה השביעית.

דש"ה נו"ע אר"ק שד"ש

ואנו לא נוהגים לא כזה ולא כזה, אלא כסימן המקובל בישראל, תלתא דפורענותא דש"ח, דרשו שמעו חזון, ז' דנחמתא ותרתי דתיובתא סימנך נו"ע אר"ק שד"ש, כך באו ההפטרות במסורה. אלא שנחלקו איך לפענח את הסימן האחרון שד"ש, דעת רבינו תם שׁוֹשׁ אָשִׁישׁ דְרָשׁוּ שׁוֹבָה, וכן הוא הסדר בשנה זאת, נצבים שׁוֹשׁ,

חרז במליצה

ובס"ד נאמר פירוש בדרך רמז, ולא בדרך פשוט. כי מנוסח דברי התוס' משמע שכתבו ברוח מליצה בסגנון חרוזים 'ורב החובל, המבלבל, שוש אשיש בראשיתו, שובה באחריתו', אלא כדברי רבינו תם עם ישרים נחתם'.

רב החבל הגוי צריך לעורר את יונה היה נביא ה'?

ונבאר הדברים ע"פ ההפטרה שקראנו אתמול במנחה דיוה"כ ביונה הנביא וייראו המלכים ויזעקו איש אל אלהיו ויטלו את הפלים אשר פאניה אל הים להקל מעליהם ויונה ירד אל ירפתי הספינה וישפכ ויגרם: ויקרב אליו רב החבל ויאמר לו מה לך נרדם קום קרא אל אלהיך אולי יתעשת האלהים לנו ולא נאבד: יונה הנביא נמצא בירכתי הספינה, כשכל הספינה חיסבה להישבר, והם מחפשים עוד ועוד כלים להפיל לים כדי להקל ממשא הספינה, כולם צועקים ורועשים וגועשים, חוץ מיונה הנביא אשר שוכב ונרדם בירכתי הספינה. ניגש אליו רב החובל ואומר לו מה לך נרדם קום קרא אל אלהיך. והדבר מופלא מאד, והרי יונה היה נביא ה', איך התגלגלו הדברים שרב החבל הגוי יצטרך לעוררו ולשאול אותו מה לך נרדם?

אל הים' אותיות 'אלהים' אחרים

רבינו בחיי ב'כד הקמח' בפירושו על מפטיר יונה כתב בשם המדרש דבר נורא שמש"כ ויטלו את הפלים אשר פאניה אל הים להקל מעליהם, היינו שזרקו את האלילים שלהם, כי לפני שצעקו לאלהיהם היה נחשב בעיניהם כ'גברא', אבל אחר שצעקו ולא נענו, ביטלו את אליליהם והיו בעיניהם כ'חפצא', עמדו וזרקו את ה'כלים' אל הים. כי תיבות אל הים אותיות אלהים אחרים. וכן כתוב בתרגום יונתן (א,ה) ודחילו ספניא ובעו גבר מן דחלתיה וחוזו ארי לית בהון צרוף ורמו ית מניא דבאילפא לימא לאקלא מנהון ויונה נחית לארעית שדא דאילפא ושכיב ודמוף:

יונה היה רגוע בגלל שהיה בעל ביטחון

וביאר רבינו בחיי שלגוי אין 'ביטחון' באלילו, אם הוא צועק אליו בשעת צרה ואינו נענה, דינו להשליכו לים. אבל יונה הנביא, בוטח בהשי"ת, מלך מלכי המלכים,

בבטחון שלם, והוא יודע שגם אם השי"ת עושה איזה דבר בניגוד לרצונו, הכל לטובתו. עד כדי כך שגם בשעה קשה כזו שהאניה מיטלטלת וכמעט שנשברת, הוא שוכב ונרדם במנוחה, כלשון החובות הלבבות 'מנוחת נפש הבוטח'. וסימן למדת הבטחון של יונה הנביא, הוא וישפכ ויגרם. מי שאינו בוטח בה', אינו מסוגל להירדם בכזה מצב.

את האלקים אין צורך לעורר

אבל רב החובל היה גוי, אינו יודע מה זה בטחון באלקים, לכן אמר ליונה מה לך נרדם קום קרא אל אלהיך אולי יתעשת האלהים לנו, לך 'תעורר' כביכול את האלקים שלך, רח"ל, אמר לו יונה, האליל שלך ישן, אבל את האלקים שלי אין צורך לעורר, הנה לא ינום ולא ישן שומר ישראל. וכדברי חזקיה המלך שאמר (איכה רבה פתיחות) אני ישן על מטתי ואתה עושה - הקב"ה נוצח במלחמה בעבורי.

הבטחון של יונה כמו של אאע"ה

וכן בריש פ' לך כשרש"י מדבר על שלימות הבטחון של אאע"ה, לך לך מארצך וממולדתך ומפית אביך אל הארץ אשר ארצך ופרש"י 'אשר ארצך - לא גילה לו הארץ מיד כדי לחבבה בעיניו ולתת לו שכר על כל דבור ודבור, כיוצא בו (בראשית כב) את בנך את יחידך אשר אהבת את יצחק, כיוצא בו (שם) על אחד ההרים אשר אומר אליך, כיוצא בו (יונה ג,ב) וקרא אליה את הקריאה אשר אנכי דבר אליה. וצריך להבין מה הקשר של הפסוק דיונה הנביא לאאע"ה? אלא שכאן לימד על מדת הבטחון של יונה הנביא, כשם שאאע"ה בוטח בה' ויוצא לדרך מבלי לדעת לאן ללכת, כי בוטח עליו ית' בבטחון שלם, כך יונה הנביא, לא נאמר לו איזו קריאה לומר לאנשי נינוה, רק אשר אנכי דבר אליה. אמנם הוא שיער שהוא נשלח כדי להשיבם בתשובה, וכמבואר שזה היה הטעם שלא רצה ללכת לנינוה כדי שלא יהיה ח"ו קטרוג על שונאיהם של ישראל. אבל האמונה והביטחון שלו היו בתכלית השלימות.

מנוחת נפש הבוטח

וכ"כ מהר"י קרא בפירוש על ספר יונה, שירידת יונה אל ירפתי הספינה הייתה לאחר שכבר התחילה רוח

שצריך 'לקרוא ולעורר את אלקי'! האליל שלך ישן, עיניים להם ולא יראו אַזְנִים להם ולא יִשְׁמְעוּ, וכבר ראית כמה הוא שווה, וכבר השלכת אותו לים. אבל הקב"ה תמיד ער, לא ינום ולא יישן, וממילא אני יכול לישון רגוע גם ברוח סערה.

הקב"ה שומר עלי

והאמת שכל לילה - כל יהודי הולך לישון בהרגשה כזאת, מניח ידו על המזוזה ואומר שהקב"ה ש'ומר ד'לתות 'ישראל, שומר עלי, ואומר ברוגע בַּיָּדָה אֶפְקִיד רוּחִי פְּדִיתָה אוֹתִי יְיָ אֵל אֲמֶת, הקב"ה שומר עלי, וממילא אני הולך לישון במנוחה.

ערביך ערבא צריך

אין לנו שומר חוץ מהקב"ה לבדו, שהרי אדם צריך בעצמו לישון, וממילא אינו יכול לשמור על השני, שמא הוא בעצמו ירדם, וככתוב¹ שאסור לישון שינת עראי חוץ לסוכה אפילו עם שומר, שמא יירדמו הוא ושומרו שינת קבע. אבל כשאדם מתבונן שהקב"ה שומר עלינו, יש לנו מנוחת נפש הבוטח.

איך אתה מסוגל לישון?

וכתב רבינו בחיי שזו הייתה תשובת יונה לרב החובל וַיֹּאמֶר אֵלֵיהֶם עֲבָרִי אֲנִי וְאֵת ה' אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם אֲנִי יָרָא אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת הַיָּם וְאֵת הַיַּבָּשָׁה. אתה שואל אותי למה אני ישן? כי אני יהודי מאמין ובוטח בה'! ה' רועי לא אחסר, בכל מקום הוא נמצא, הוא עשה את הים ואת היבשה. תמיהת רב החובל הייתה 'במצב כזה נורא איך אתה מסוגל לישון? איך נרדמת? והתשובה היא 'עברי אנכי'.

1 **סוכה (כו.)** אין ישנים שינת עראי חוץ לסוכה. מאי טעמא, אמר רב אשי גזרה שמא ירדם. - אמר ליה אביי, אלא הא דתניא, ישן אדם שינת עראי בתפילין, אבל לא שינת קבע, ליחוש שמא ירדם, אמר רב יוסף בריה דרב עילאי, במוסר שינתו לאחרים. מתקיף ליה רב משרשיא, ערביך ערבא צריך.

הסערה, ולא שהמשיך לישון מקודם, וזאת מרוב מדת הבטחון שלו, היה מסוגל תוך כדי סערה לרדת לירכתי הספינה, לשכב על המיטה, ולהירדם במתיקות, כמנוחת נפש הבוטח.

בטחון שלם גם בתוך מעי הדגה

וגם אח"כ כשיונה צעק להשי"ת ממעי הדגה, תוך כדי תחינתו הוא מדבר דברי בטחון וַיֹּאמֶר קָרָאתִי מִצָּרָה לִי אֵל ה' וַיַּעֲנֵנִי מִבְּטֶן שְׂאוֹל שְׁוַעֲתִי שְׁמַעַתָּ קוֹלִי והרי עדיין הוא במעי הדגה, איך הוא כבר מודה להשי"ת על שענה לו ועל ששמע בקולו?! וכן בהמשך וַאֲנִי אֲמַרְתִּי נִגְרַשְׁתִּי מִנֶּגֶד עֵינַי אֶף אוֹסִיף לְהִבִּיט אֶל הַיֵּכַל קִדְשָׁה... לְקַצְבֵי הָרִים יִרְדְּתִי הָאָרֶץ בְּרַחֲמֶיהָ בְּעֵדֵי לְעוֹלָם וַתַּעַל מִשְׁחַת חַיֵּי ה' אֱלֹהֵי: בַּהֲתַעֲטָף עָלַי נִפְשִׁי אֶת ה' זָכַרְתִּי וַתְּבוֹא אֵלַי תְּפִלָּתִי אֶל הַיֵּכַל קִדְשָׁה... וַאֲנִי בָּקוֹל תוֹדָה אֲזַבְחָה לָּךְ אֲשֶׁר נִדְרָתִי אֲשַׁלְמָה יְשׁוּעָתָה לָּהּ. בעודו במעי הדגה - יונה הנביא מדבר על קול תודה. וכן פרש"י שם עה"פ אף אוסיף להביט אל היכל קדשך, שאינו בלשון תפילה אלא בלשון בטחון, בוודאי אצא מכאן ועוד אזכה לעלות לרגל בבית המקדש.

אנה מפניך אברח

ומכאן למדנו עוד מעלה במדת הבטחון, שלא כעצת היצר המפתה את האדם שאינו יכול לבטוח בה' שיהיה לו ישועה, שמא יגרום החטא ואינו ראוי לישועה. שהרי יונה הנביא באותו מצב 'ברח מהשי"ת' כביכול, ואעפ"כ הוא בוטח בה'. כי נביא ה' יודע היטב, שאי אפשר לברוח מהשי"ת, וכדברי דוד המלך בתהלים (קלטז) אָנֹכָה אֵלֶךְ מִרוּחָךְ וְאָנֹכָה מִפָּנֶיךָ אֲבָרָח אִם אֶסֶק שְׁמַיִם שָׁם אָתָּה וְאֶצִּיעָה שְׂאוֹל הַנֶּף. וממילא הוא עדיין נמצא בידיו של השי"ת ובוטח בה' כגמול עלי אמו, עד שתוך כדי בריחתו הוא יכול לשכב ולהירדם בתוך רוח סערה, ותוך כדי בליעתו במעי הדגה, הוא מדבר דברי בטחון להשי"ת.

רב החובל בא לבלבל את ביטחונו של יונה

ונמצא שאותו גוי רב החובל, הוא בעצם 'מבלבל', הוא בא לעורר אותו משנתו 'קום קרא אל אלקיך', ויונה הנביא מרגיש שהוא סתם מבלבל אותו, וכי נדמה לך

מות (כא,ד) אורי בר"ה וישעי ביום הכפורים, יי מעוז חיי ממי אפחד - לא ירא לפי - כי יצפני בספה ביום רעה יסתגני בסתר אהל - ויי יאספני - חזק וימץ לבך וקנה אל יי. הרי שעיקר עבודתנו בימים אלו זה להתחזק במדת הבטחון. ולכן התוס' קראו תגר על 'רב החובל ההופך ומבלבל' את מדת הבטחון, שלדעתו צריך לקרוא קודם ר"ה שובה ישראל עד יי אלהיך כי כשלת בעונה, ומשכיח מאיתנו את עבודת הבטחון קודם ר"ה. ורב החובל שבא לעורר את יונה שלא יישן, הרי הוא ממש כשיטה זו שקודם ר"ה יש להפטיר ב'שובה ישראל', אבל תוס' ס"ל שקודם יום הדין צריך להתחזק במדת הבטחון ולקרא שוש אשיש בה' תגל נפשי בא'להי. ואחר ר"ה יהיה זמן לקרא דרשו ושובה, שאז הוא הזמן להתעוררות תשובה, אבל העבודה הראשונה להכין את נפשנו לימים הנוראים, היא רק עבודת הבטחון.

איזה טעם יש לקרוא שובה ישראל אחר יוה"כ?

אמנם דעת רבינו תם שיש לקרוא שובה ישראל אחר יוה"כ, וזה אינו מהפך, אף שנדמה לנו שגם זה היפוך, כי לכאור' מה ענין שובה ישראל אחר יוה"כ? והרי אתמול כבר נמחלו לנו כל עונותינו ופשעינו.

יפה צעקה גם לאחר גזר דין

ובבית יוסף (תכח) מביא דעה זו בשם המרדכי בפרק בני העיר (סי' תתלא) והטעם למנהג זה, כדי שלא יעלה על דעתנו שמכיון שכבר היה יוה"כ, אין צריך לעסוק בתשובה עוד, אלא יפה צעקה לאדם, בין קודם גזר דין בין לאחר גזר דין (ר"ה טז).

עד הושענא רבה יש עשרת ימי תשובה

ובפרט לדברי השלה"ק (מסכת סוכה פרק תורה אור ע) שיי"א שעשרת ימי תשובה מתחילים עכשיו, כי לשון חז"ל (ר"ה יח.) הוא 'עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכפורים' ולמעשה יש רק ח' או ז' ימים בין ר"ה ליוה"כ. אלא שבספר יחזקאל (מ,א) נקרא יוה"כ בשם 'ראש השנה' בראש השנה בעשור לחדש, ומהיום עד הושענא

הגרי"ז מבריסק נימנם ברוגע בינות לפיצוצים

ביום ט' תשרי היה יארצייט מרן הגרי"ז מבריסק זי"ע, בניו מספרים שגם במצבים הקשים ביותר היה מסוגל להירדם ולישון במנוחה, בהיותו באנגליה במצב של מלחמה ופצצות קשות וכו', הייתה לו שעה קבועה לנוח אחה"צ, הגרי"ז שכב ונרדם במנוחת נפש הבוטח. ויתפצצו הררי עד שחו גבעות עולם (חבקוק ג,ו), אבל הגרי"ז נימנם ברוגע.

עפ"ז מובן ש'רב החובל' אכן 'מבלבל' את יונה הנביא.

שוש אשיש - לחזק את מדת הבטחון

ועתה נבא להבין רמזי דברי התוס' על דעת 'רב החובל ההופך ומבלבל', שלדעתו אין לקרוא 'שוש אשיש' בשבת שלפני ר"ה, רק לאחר יוה"כ. הגם שאין אנו מדברים כלפי אותו מפרש הקדוש מהראשונים שאמר דעה זו, אלא כלפי עבודתנו. כי מבואר בספה"ק 'דרך ישרה' [להג"מ רבינו ראובן בן רבי אברהם זי"ע משנות ת"ק] טעם לקריאת הפטרת 'שוש אשיש' בשבת לפני ר"ה, לחזק אותנו במדת הבטחון שהקב"ה בוודאי יכתבנו ויחתמנו לחיים טובים ארוכים ולשלום.

שמחים - כי יודעים שהקב"ה עושה להם נס

וכלשון חז"ל בירושלמי (ר"ה א,ג) ומובא בטור (או"ח תקפ"א) 'ר' חמא בי ר' חנינה ור' הושעיה חד אמר אי זו אומה כאומה הזאת בנוהג שבעולם אדם יודע שיש לו דין לובש שחורים ומתעטף שחורים ומגדל זקנו שאינו יודע היאך דינו יוצא, אבל ישראל אינן כן אלא לובשים לבנים ומתעטפן לבנים ומגלחין שערותיהן ואוכלין ושותין ושמחים יודעין שהקב"ה עושה להן ניסים. ולכן קודם ר"ה מפטירין שוש אשיש בה' תגל נפשי בא'להי כי הלבשני בגדי ישע מעיל צדקה יעטני כחתן יכהן פאר וכפלה תעדה כליה.

גם לפני ר"ה צריך ביטחון

וכמו שאנו אומרים בתקופה זו פעמיים ביום מזמור לדוד יי אורי וישעי, ודרשו חז"ל (ויקרא רבה אחרי

מנפשנו, הוסרה המחיצה המבדלת, וכשיש על השולחן רק מפה דקה, נרגש כל דבר דק מן הדק שמפריע על השלחן.

חטאים שלא מורגשים

ולכן ביוה"כ אין מזכירים 'על חטא' על ביטול כוונה בתפילה, [ובשפ"א חיברו עם 'על חטא שחטאנו לפניך בבלי דעת] כי רק עתה שהוסרו החטאים והפשעים מנפשנו, הגיע הזמן לדקדק על דברים דקים.

לשוב בתשובה גם על הדקות

כן פירש רבי יוסף ענגיל 'ראשון לחשבון עוונות', הלשון 'חשבון' שייך בדברים דקים, כמ"ש בגמ' (ב"ק קיג:): עה"פ וְחָשַׁב עִם קְנָהּוּ מִשְׁנֵת הַמִּכָּר לֹו (ויקרא כה, נ), שיש לדקדק בחשבון ביותה, ועתה לאחר שזכינו לכפרת יוה"כ, הוא הזמן לדקדק על דברים דקים שצריכין תיקון. ולכן דעת רבינו תם וחבריו שמפטירים 'שובה ישראל' עתה בשבת פ' האזינו לאחר יוה"כ. שוֹבָה יִשְׂרָאֵל עַד יְיָ אֱלֹהֶיהָ כִּי כָשַׁלְתָּ בְּעֹנֶהָ, לפני יוה"כ לא יכולת לדייק בכל אלה, כִּי כָשַׁלְתָּ בְּעֹנֶהָ, אבל כעת אחרי יוה"כ, הגיע הזמן לשוב בתשובה עליהם.

ביום הרביעי עוד מוצאים מומים עדינים

וכתב עוד שכן מצאנו בקרבנות שהיה צורך לבקר אותם בארבעה ימי ביקור, וכמובן שמום גלוי אין צורך לחפש שהרי ניכר תיכף ומיד בבדיקה הראשונה, אלא שגם אחרי שמבקרים ביום הראשון והשני, ביום השלישי והרביעי עדיין מוצאים עניינים דקים שבתחילה לא היה נראה לנו כמום. וזו דעת רבינו תם שזה עתה באה לנו שבת שובה.

מרגיש כיהודי חדש

וכתב השפת אמת [במדבר תרל"ט] טעם לקרוא בשם הצדיק 'היהודי הקדוש' זי"ע, כי הוא העיד על עצמו שבכל יום ויום היה מרגיש השתנות בעבודת ה' כהבדל שבין יהודי לגוי. בכל יום הוא נעשה כיהודי מחדש. וזו מדרגה מופלגת מאד. אך עתה במוצאי יוה"כ נחשב כל יהודי כיהודי חדש, וממילא אדרבה זה הזמן לשוב בתשובה.

רבה יש עשרת ימי תשובה. וכלשון חז"ל² שאמר הקב"ה לאאע"ה 'אתה יחיד בעולמך' אתן לך יום הושענא רבה למחילת עוונות. וכמו שאומרים בתפילת הו"ר רַחֵם נָא קָהֵל עֲדַת יִשְׂרָאֵל. סֶלַח וּמַחֲל עֲוֹנָם. ואלו הם עשי"ת מיום י"א תשרי עד כ' תשרי. ולפי זה מובן בפשטות מדוע בשבת זו הבעל"ט יש להפטיר 'שובה ישראל'.

טיפת גשם - לא תלך לאיבוד

ונחזור לעיל. שגם אם נאמר שעשי"ת הוא עד יוה"כ, מבואר בגמ' (ר"ה טז.) שאם ח"ו בר"ה נגזרו רק מעט גשמים, אם אח"כ מתעוררים בתשובה, הקב"ה ממטיר את הגשמים האלו באופן ששום טיפה לא תלך לאיבוד, והשנה מתברכת יפה. וכן הפטרת 'שובה ישראל' אחר יוה"כ, היא ממש בעיתה ובזמנה, כי גם לאחר יוה"כ יש להתעורר בתשובה. אבל בעבודת ההכנה לפני ר"ה, יש להפטיר 'שוש אשיש' ולבטוח שהקב"ה עושה לנו נס. והרי שלפעמים 'רב החובל' מגיע לא ברגע הנכון, כשיונה הנביא רוצה להתחזק בבטחון הוא אומר מה לך נִרְדָּם קוּם קְרָא אֶל אֱלֹהֶיךָ אוֹלִי יִתְעַשֶׂת הָאֱלֹהִים לָנוּ, יוֹנָה הַנְּבִיא לֹא הִתְבַּלְּבַל מִמֶּנּוּ, כִּי הוּא יָדַע שֶׁהוּא נִרְדָּם בַּמְּנוּחָת נֶפֶשׁ הַבוּטָח, הַכֹּל בַּסֵּדֶר.

מפה עבה מסתירה כל לכלוך

וכ"כ הג"מ רבי יוסף ענגיל זי"ע בספרו 'אוצרות יוסף', כשליש מהספר הוא דרוש ארוך על שבת שובה, וכתב לבאר דברי חז"ל על יום א' דסוכות שהוא ראשון לחשבון עוונות. כי כל החטאים והפשעים הם מסך המבדיל בין ישראל לאבינו שבשמים, וכמ"ש (ישעי' נט, ב) כִּי אִם עֲוֹנֹתֵיכֶם הֵיוּ מִבְּדָלִים בֵּינֵיכֶם לְבֵין אֱלֹהֵיכֶם וְחַטָּאוֹתֵיכֶם הִסְתִּירוּ פָנִים מִפְּנֵי מִשְׁמוֹעַ, ובזמן שיש מסך המבדיל אין אדם מרגיש עניינים דקים. משל לשולחן שיש עליו אבנים ועצמות אבל מכסים אותם בשמיכה מאד עבה, וכלל לא מרגישים את מה שמתחת למסך המבדיל. אבל עתה שכבר התוודינו ביוה"כ והסרנו את כל הרוע

2 הגהות מנהגים - מטה משה תתקנז, והגהות למנהגי טירנא רטז.

קצט.) שכן דרש רב אבא, אָתוּ אֵינוֹן חֲבֵרִיָּא וְנִשְׁקוּ
רִישֵׁיהּ - כל חכמי ישראל נשקוהו על מצחו כששמעו
ביאור זה.

רוח הסערה מעוררת את האדם

כשהיונה - הנשמה נכנסת לספינה - הגוף, היא שוכחת
את השליחות שלה, ורוצה לְבָרֵךְ תַּרְשִׁישָׁה מִלִּפְנֵי יְיָ
שהוא מקום של עשירות, רמז לכל חמדת הגוף, הנשמה
יורדת לירכתי הגוף, שלא יצערוה בטענות על קביעת
עתים לתורה ועל שמירת המחשבה וכו', וישכב וירדם
קול הנשמה. עד שהקב"ה מעורר רוח סערה בים, שע"י
הזעזועים השונים שבחיים האדם יתעורר, לחשוב על
תכליתו ושליחותו בעולם. והקב"ה נמשל לרב החובל
שהוא מנהיג הכל, והוא שואל את הנשמה, את יונה מה
לך נָרְדָם, מדוע קולך חלוש מול תאוות הגוף והבלי, **קום קרא** את קול ה'.

חוזרים לגלגול נוסף

ופעמים שהנשמה נבלעת בתוך הדגה, כלומר שמת
ונקבר. וַיֹּאמֶר יְיָ לְדָג וַיִּקָּא אֶת יוֹנָה אֶל הַיַּבֶּשֶׁה (ביא)
לגלגול נוסף בעוה"ז. כולנו עברנו את זה. וישב את יונה
ליבשה, והולך אל נינוה, הגוף שהוא נוה לנשמה, אם
אין לאדם שכל לחשוב על תכליתו הוא רק 'ספינה',
כשזוכה לעשות רצונו ית' נעשה מהעוה"ז נוה להשראת
השכינה.

המלחים התגירו

ג. עוד תוכחת תשובה יש בספר יונה, בפסוק מְשַׁמְרִים
הַבָּלִי שָׂוָא חֲסָדִים יַעֲזֹבוּ. פרש"י 'משמרים הבלי שוא -
אותן שעובדים לכו"ם. חסדם יעזובו - יראת הקב"ה
שכל חסדם וטובתם מאתו יעזובו אבל אני איני כן
אלא בקול תודה אזבחה לך כך תרגם יונתן ופרקי דר'
אליעזר דרשו כלפי המלחים שעזבו חסדם שהיו מטיבים

טהר טנוף מעשי - גם אחר יו"כ

צדיקי בית בעלזא זי"ע היו אומרים תורה על פיוט
הַמִּבְדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחֹל שִׁמְזִמִּים בְּמוֹצָאֵי יוה"כ, ודעת
החת"ס שכל הפיוט הזה תוקן למוצאי יוה"כ. ושם אנו
מבקשים חֲטָאֵינוּ הוּא יִמְחֹל, והרי זה עתה היה יוה"כ
איך מבקשים על מחילת החטא, טהר טנוף מעשי? אלא
שמכאן למדנו שעבודת התשובה אחר יוה"כ, זה זמנו.
אינו כאתרוג אחר סוכות אלא כמילה בזמנה.

ממוצאי יוה"כ זה הזמן למצוות התשובה

וב'שם משמואל' מובא כ"פ, וכ"כ בשפ"א במ"א, שכן
מבואר בלשון הפסוק מִחִיתִי כָעֵב פֶּשַׁעִיךָ וְכַעֲנֵן חֲטָאוֹתֶיךָ
שׁוֹבָה אֵלַי כִּי גָאֻלְתִּיךָ (ישעי' מד,כב). וצ"ע מה שיך לשוב
אליו לאחר שכבר נמחו כל הפשעים והחטאים? אלא
אדרבה כיון שנמחק הכל, עתה הוא הזמן לשוב אליו
ית'. וב'שם משמואל' הוסיף לבאר לשון כִּי גָאֻלְתִּיךָ, כמי
שנפרד מהשבי, כי בהיותו בשבי לא הרגיש כלל בכל
מיני צער וכאב, עתה שכבר גאלתיך ממאסר החטא
וכבלי היצר, עתה הוא הזמן לשוב אליו ית'. ונמצא
שעתה במוצאי יוה"כ זה הזמן למצוות התשובה, ממש
בעתו ובזמנו. אף שלא נהגנו להפטיר בהפטרת 'שובה
ישראל' בשבת הבעל"ט, הפנימיות אחת.

הנשמה נקראת יונה

והנה ספר יונה הוא ספר של תשובה מכמה טעמים,
ולכן קוראים הפטרה זו במנחה של יוה"כ. א. התשובה
של אנשי נינוה, משם לומדים שלא השק והתענית
מועיל, אלא תיקון המעשים. ב. וכי נלמד מגוי איך לשוב
בתשובה? לכן לומדים מיונה עצמו שעשה תשובה,
ולמדנו שמהשי"ת אי אפשר לברוח. כמ"ש המ"ב בשער
הציון (תרכב,ו). וכמו שפירש רבינו הגר"א בביאורו על
יונה (איפה שלמה א,א), שהנשמה נקראת יונה, כי הוא
אותיות שם הוי"ה ב"ה, ה' אחרונה נתחלפה בנ', נשמת
ישראל וקוב"ה חד, וכל אחד נשלח לעוה"ז לקיים את
השליחות שלו, והספינה היא הגוף, כמ"ש בזוה"ק³ (ח"ב

דְּכִין דְּאִשְׁתַּתַּפֵּת בְּגוּפָא, כְּדִין אִיהִי יוֹנָה בְּהָאֵי עֲלָמָא. כְּמָה
דְּאִתְמָה, (ויקרא כה,יז) וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עַמִּיתוֹ. וְכִדִּין בַּר נָשׁ
אֲזִיל בְּהָאֵי עֲלָמָא, כְּסַפִּינָה בְּגוּ יָמָא רַבָּא, דְּחֻשִּׁיבַת לְאִתְבָּרָא,
כְּמָה דְּאִתְּ אָמֵר (יונה א,ד) וְהָאֵנִיָּה חֲשֻׁבָה לְהִשְׁבֵּר.

3 יוֹנָה דְּנִחַת לְסַפִּינָה, דָּא אִיהִי נִשְׁמַתָּא דְּבַר נָשׁ, דְּנִחַתָּא
לְהָאֵי עֲלָמָא לְמַהֲוֵי בְּגוּפָא דְּבַר נָשׁ. אָמַאי אִתְקַרֵּי יוֹנָה. בְּגִין

לטובתו, אף אם ימות, לא אכפת לו למות, העיקר שלא לקטרג על ישראל.

עֲרוֹת אֶמֶץ לֹא תִגְלֶה

וכן כתבו הקדמונים שזהו הטעם לקשר הפטרת יונה לקריאת מנחה דיוה"כ, כי מבואר בתוס' (מגילה לד) שקוראים הפטרה זאת כדי לעורר כלפי מעלה שאנו נחשבים כבתו ואחותו של הקב"ה 'לא תגלה ערותה', כי כנסת ישראל לא זז מחבבה עד שקראה בתי, אחותי, אמי⁴, לא תגלה ולא תגלה ולא תגלה ערותה. ולכן מפטירין ביונה שהיה צדיק שמסר נפשו על כך שלא לגלות את חסרונותיהן של ישראל. כמובן שהיה צריך לשמוע בקול ה', כי צריך לקיים רצונו ית' בתמימות בלי חשבונות, אבל כשאין אדם מצווה מן השמים כמצות עשה דנביא, צריך למסור נפשו לכסות על החסרונות של ישראל.

אנשי נינוה חזרו בתשובה בגלל המופתים

עוד מבואר בספה"ק שגם לאחר שיונה קרא את הקריאה לאנשי נינוה, והם שבו בתשובה, לא התעורר כלל קטרוג. איך? כי מבואר ברש"י שהמלחים של הספינה באו יחד עם יונה לנינוה, והם סיפרו לאנשי נינוה את כל הניסים שהיו בדרך, שהשליכוהו לים ונח הים מזעפן, והם העידו על יונה שהוא נביא אמת. נמצא שכל התשובה של אנשי נינוה הוא רק מחמת האותות ומופתים שהיו

לעכו"ם ונתגיירו. זהו הביאור הפשוט המובא בראשונים טעם לקריאת ספר יונה.

יונה מסר נפשו ועולמו שלא יהא קטרוג לישראל

אבל בספה"ק 'מנחם ציון' להרה"ק רבי מענדל'ע מרימנוב זי"ע, ובספה"ק 'בארות המים' להרה"ק רבי הערשל'ע מרימנוב זי"ע, מבואר טעם נוסף לקריאת ספר יונה במנחה דיוה"כ, להזכיר זכות הצדיק שמוסר נפשו שלא לעורר קטרוג על בני ישראל. היות ומנחה הוא שעת הדין בדרך כלל, והצדיקים נהגו למהר ולהזדרז במנחה דיוה"כ, שהוא שעת הדין. לכן מזכירין בו זכות הצדיק יונה הנביא שהסכים לוותר על העוה"ז והעוה"ב שלו, הכל כדי שלא לעורר קטרוג ח"ו.

גויים הם קרובי תשובה

כמבואר ברש"י (יונה א, ג) שהגויים הם קרובי תשובה, על מה הם צריכים לשוב, רק על אבר מן החי, ז' מצוות בני נח, אבל ליהודי יש תרי"ג מצוות. ובפרט אז שהיה הזמן שעשרת השבטים לא נהגו כראוי. והמגיד הקדוש זי"ע אמר שתמיד צריך לראות שמצבם ומעמדם של בני ישראל יהיה יותר משובח מגוי.

אין הקב"ה משרה שכינתו אלא על עשיר

מה עשה יונה, הבין שהנבואה הזאת היא השליחות שלו בעולם, ואין נביא אחר שיעשהו במקומו. וא"כ מסר נפשו שלא לעורר ח"ו קטרוג. ובספר 'מנחם ציון' כתוב שיונה ויתר על כל עושרו, שהרי מבואר בגמ' (נדרים לח.) שנביא צריך להיות עשיר, ולמדוהו מיונה שנאמר וַיִּמָּצָא אֹנִיָּה בָּאָה תַרְשִׁישׁ וַיִּתֵּן שָׂכָרָה וַיֵּרֶד בָּהּ לָבוֹא עִמָּהֶם תַרְשִׁישָׁה, ששילם על כל הספינה כולה כדי לברוח מא"י, שילם שכר של כל הספינה. והרבי רבי מנדל'ע כתב שהוא וויתר אז על כל ממונו, ועי"ז נשאר בערום ובחוסר כל, וכל זאת כדי לברוח מא"י ומקיום אותה נבואה.

הכל ביד ה' - לטובתו

הבטחון שלו לא היה כדעת רבינו יונה שבוודאי יהיה טוב ממש, בגילוי, אלא כדעת החזו"א שהכל ביד ה'

4 **שמות רבה** (פקודי) רשב"י שאל את ר' אלעזר ברבי יוסי איפשר ששמעת מאביך מהו בעטרה שעטרה לו אמו, א"ל הן משל למלך שהיתה לו בת יחידה והיה מחבבה ביותר מדאי והיה קורא אותה בתי לא זז מחבבה עד שקראה אחותי ועד שקראה אמי, כך הקב"ה בתחלה קרא לישראל בת שנאמר (תהלים מה) שמעי בת וראי והטי אזנך ושכחי עמך ובית אביך, לא זז מחבבן עד שקראן אחותי שנא' (שיר"ש ה) פתחי לי אחותי רעיתי יונתי תמתי שראשי נמלא טל קוצותי רסיסי לילה, לא זז מחבבן עד שקראן אמי שנאמר (ישעי' נא) הקשיבו אלי עמי ולאמי אלי האזינו כי תורה מאתי תצא ומשפטי לאור עמים ארגיע, עמד רשב"י ונשקו על ראשו.

יונה מסר נפשו שלא לגלות ערות ישראל

ועתה מובן שכאשר הגיע זמנו של אליהו הנביא לעלות לשמים, וַיֹּאמֶר קִנְאָה קִנְאָתִי לִי אֶלֹהֵי צִבְאוֹת כִּי עֲזָבוּ בְרִיתְךָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת מִזְבְּחֶיךָ הָרְסוּ וְאֶת נְבִיאֶיךָ הָרְגוּ בְּחָרֶב וְאֶתְּךָ אֲנִי לְבָדִי וַיִּבְקְשׁוּ אֶת נַפְשִׁי לְקַחְתָּהּ (מלכים א, יט, י). אמר לו הקב"ה, א"כ תעלה לשמים. יונה בן אמת שנקנסה בו רוחו של אליהו, מסר נפשו לאידך גיסא, שלא לגלות ערותן של ישראל אפילו רמז דרמז של קטרוג, כשישבו בני ניונה בתשובה, שמא יתעורר בזה קטרוג ח"ו. הוא מוסר נפשו שלא לעורר קטרוג אפילו בגרמא דגרמא, לא אכפת לו עוה"ז ועוה"ב. ובכך תוקן הענין הראשון של אליהו הנביא שזה הוא בעצמו.

רצה לזכות לנבואה בחלום

המקובלים כתבו שיונה הלך לירכתי הספינה כדי לישון, וע"י כך לזכות לבחינת פחלום אֲדָבָר בּוֹ (במדבר יב, ו), כי בצאתו מגבולות א"י שוב אינו יכול לקבל נבואה, רק בחלום. ביקש שיתגלה לו משמים מה לעשות באותו מצב. אך עצם השינה הייתה במנוחת נפש הבוטח. ה' יזכנו הן למדת הבטחון והן להתעורר עתה לתשובה מחדש. שנה טובה ומתוקה.

יום ראשון יג תשרי תשפו

(מס' שיעור 42040141)

בְּכָל דְּרָכֶיךָ דַּעְהוּ בִּסְכוּת - תשובה של קידוש החומר {א}

בְּכָל דְּרָכֶיךָ דַּעְהוּ וְהַצַּנֵּעַ לָכֶת עִם אֱלֹהֶיךָ

ב"ה זכינו לעסוק בימי אלול ועשי"ת בדברי הרבי רבי זושא זי"ע שאמר על תיבת תשובה שהיא רומזת בר"ת על יסודות כלליים בעבודת ה' תָּמִים תְּהִיָּה עִם ה' אֱלֹהֶיךָ, שְׁוִיָּתִי ה' לְנִגְדֵי תְּמִיד, וְאַהֲבַת לְרַעַף פְּמוֹה, בְּכָל דְּרָכֶיךָ דַּעְהוּ, וְהַצַּנֵּעַ לָכֶת עִם אֱלֹהֶיךָ. ובס"ד לעת עתה עסקנו באריכות בג' אותיות ראשונות תשובה, ועתה עלינו להשלים את אותיות בה דתשובה, כשאנו נכנסים עתה לימי חג הסוכות, ומבואר בספה"ק שזה עיקר עבודת אלו הימים לקיים בְּכָל דְּרָכֶיךָ דַּעְהוּ, וְהַצַּנֵּעַ

ליונה. א"כ אין קטרוג, כי כשהקב"ה יראה גם לנו ניסים כאלו, בודאי נשוב בתשובה בשלימות. ובזה סר הקטרוג. עכ"פ זהו טעם למפטיר יונה, לזכור זכות הצדיק שמסר נפשו שלא לעורר קטרוג על ישראל.

נחשבתי צדקנית לעומת בני עירי

ובזוה"ק⁵ מבואר שהנביא יונה הוא בן האשה הצרפית, שאלהו הנביא היה בביתה בזמן הרעב ושם אכל מהקמח והשמן ונכנס ברכה באותו הבית. ותקופה אח"כ מת בנה היחיד, ולא נותרה בו נשמה. והיא אמרה לאלהו (מלכים א, יז, יח) וַתֹּאמֶר אֶל אֱלֹהֵיהֶּם מַה לִּי וְלָךְ אִישׁ הָאֱלֹהִים בָּאתָ אֵלַי לְהַזְכִּיר אֶת עֲוֹנִי וּלְקַחְתִּי אֶת בְּנִי, לפני שבאת נחשבתי צדקנית לעומת בני עירי, עתה לעומת הצדיק נתעורר קטרוג.

יונה הוא בן האשה הצרפית

ובגמ' מבואר (תענית ב. סנהדרין קיג.) שלקב"ה יש ג' מפתחות, וג' שנים היה לאלהו את המפתח של גשמים, ואין הקב"ה נותן ב' מפתחות לשליח אחד בזמן אחד. ולכן הקב"ה עשה שבן הצרפית ימות ואלהו יזדקק למפתח של תחיית המתים, כי הפותח פתח לחברו, את נפשו הוא חייב לו, ואלהו מחויב במסירות נפש להחיות את בנה, וא"כ יצטרך להשיב את המפתח של גשמים, ואז הקב"ה (מלכים א, יח, א) לָךְ הִרְאָה אֶל אֲחָאָב וְאֶתְּנָהּ מָטָר עַל פְּנֵי הָאָדָמָה והגשמים חזרו על פני האדמה.

יונה קיבל את הרוח מאלהו

אותו בן של האשה הצרפית הוא יוֹנָה בֶּן אֲמֹתִי, כי אלהו הנביא החיה אותו ואלהו נקרא 'איש האמת' ופָּרַח לוֹ אִישׁ הָאֱמֶת. ובזוה"ק וכתבי האריז"ל מבואר שאלהו הנביא נתן לו חלק הרוח של נשמתו שלו. [ובן השונמית הוא רוחו של אלישע שהחיהו, והוא חבקוק הנביא].

5 פרקי דרבי אליעזר (לג) אֱלֹהֵיהֶּם הִתְשַׁבִּי הִיָּה הוֹלֵךְ מִהָר אֶל הָר וּמִמַּעַרָה אֶל מַעַרָה, הֵלֵךְ לוֹ לְצַרְפַּת וּקְבַלְתוֹ אִשָּׁה אֲלֻמָּנָה בְּכָבוֹד גָּדוֹל, אָמוֹ שֶׁל יוֹנָה הִיָּתָה, וּמִפְתָּהּ וּמִשְׁמָנָה הָיוּ אוֹכְלִים וְשׁוֹתִים הוּא וְהִיא וּבְנָהּ.

לעבוד את ה' כראוי. 'המהלך בדרך הזו כל ימיו, עובד את ה' תמיד, מפני שמחשבתו בכל כדי שימצא צרכיו ויהא גופו שלם לעבוד את ה', אפילו בשעה שהוא ישן, אם ישן לדעת כדי שתנוח דעתו עליו וינוח גופו, כדי שלא יחלה ולא יוכל לעבוד את ה', נמצא שינה שלו עבודה למקום ב"ה, ועל זאת אמר שלמה בחכמתו בכל דרכיך דעהו והוא יישר ארחותיך'.

לשקול כל מעשיו במאזני שכלו

וכן נפסק בשו"ע או"ח סי' רל"א באריכות, ופירט יותר בענין שינה אחה"צ ועוד עניינים. ומסיים 'כללו של דבר, חייב אדם לשום דרכיו ולבו ועיניו ולשקול כל מעשיו במאזני שכלו, כשהוא רואה דבר שיבא לעבודת הבורא יעשהו ואם לאו לא יעשהו, מי שנוהג כן, עובד את בוראו תמיד'. המחבר מוסיף שזהו פירוש סוף הפסוק 'והוא יישר ארחותיך', כי אם יקיים האדם 'בכל דרכיך דעהו' לדעת את ה' ולחשוב ממנו בכל דבריו הגשמיים, עי"ז 'הוא יישר ארחותיך', יישר היינו שווה בשווה, אין נפק"מ בין ציצית ותפילין לבין אכילה ושינה, הכל עבודת ה' בלי שום הבדל וחילוק ביניהם.

לקיים מצוות לשם שמים

והנה בדברי הראשונים מבואר פירוש אחר לפסוק זה, לא על דברי הרשות אלא על דברי מצוה, 'בכל דרכיך דעהו', היינו לקיים מצותיו ית' לשם שמים ולא על מנת לקבל פרס, או להרבות כבודו המדומה, רק לעשות רצונו ית'. וכדברי אנטיגנוס איש סוכו 'הו' כעבדים המשמשים את הרב שלא על מנת לקבל פרס'. וכ"כ האריז"ל, והוסיף שסיום הפסוק מדבר מהגשמיות 'והוא יישר ארחותיך' הגשמיים שגם המה יהיו לשם שמים. אבל בדברי הרמב"ם והשו"ע משמע שגם הרישא מדבר בענייני הרשות, 'בכל דרכיך דעהו', בשעה שאוכל שותה ויושן, יכוון לעבודת ה'.

לשוב בתשובה - שלא על מנת לקבל פרס

הספורנו כתב בפרשת התשובה עה"פ (דברים לב) וְשָׁבָתָ עַד ה' אֱלֹהֶיךָ שְׁבַע־שָׁנָה שָׁאֵדָם מִקִּיָּם מִצְוַת תְּשׁוּבָה, 'תהיה תשובתך כדי לעשות רצון קונך בלבד' ולא כדי שתהיה נקי מעבירות! משמע שגם מצות התשובה

לְקַת עִם אֱלֹהֶיךָ בְּשִׁמְיָנִי עֲצֵרְתָּ. ואי"ה נלקט מדברי רבוה"ק באלו היסודות.

מה שמועיל לעבודת ה' - הוא ציווי

כתוב ב'חובות הלבבות' (שער עבודת האלקים פ"ד) שהיהדות בנויה לכאו' על ג' חלקים: ציווי, אזהרה ומותר. **ציווי** הם רמ"ח מצוות עשה, **אזהרה** הם שס"ה לא תעשה, ומלבדם יש הרבה דברים שהם לא ציווי ולא אזהרה, אלא **מותר**, מותר לאכול ולשתות, מותר לישון, מותר לטייל, מותר להתפרנס וכו'. אך רבינו החובות הלבבות כתב 'וכיון שהוא כן, כבר התברר, כי כל מעשי בני אדם אינם יוצאים מן הצווי והאזהרה' כי כל מה שמועיל לו לעבודת ה' הרי הוא ציווי, ואם הוא מונעו מעבודת ה', הרי הוא מוזהר שלא לעשותו. ולכן צריך לשים לבו שלא להיות במצב של 'מותר', כי גם כל דברי הרשות שהוא עושה, אם הם לתועלת לעבודת ה', אל יעשם כדבר המותר אלא כאשר צוה ה'. וכן אם מונע עצמו מאיזה דבר מסוכן, לא ימנע עצמו בגלל שכן כתוב בעיתון וכן אמרו הרופאים, אלא שכך הזהירה התורה להישמר מדבר המונעו לעבודת ה'. וזש"כ (תהלים קיט,נט) חֲשַׁבְתִּי דֶּרֶךְ יְאֹשִׁיבָה רַגְלִי אֶל עֵדֻתְךָ, להשיב את כל ההרגלים וההנהגות הפשוטות, לחשוב אם הוא מועיל או מונע לעבודת ה'.

לקדש את כל דברי הרשות

עתה לאחר שזכינו לר"ה ויוה"כ, לפשפש במעשינו ולשוב בתשובה ולהתוודות על החטאים, ובימי חג הסוכות אנו נכנסים לעבודה זאת, לקדש כל דברי הרשות ולהכניסם בקדושה, ולכן גם אכילה ושתייה ושינה וטיול, הופכים למצוות בתוך הסוכה. בימי חג הסוכות הכל מודים שאין שום דבר רשות, כי אסור לאכול בחוץ רק בתוך הסוכה, וא"כ האכילה היא מצוה. כל מה שכתוב באו"ח סי' רל"א שיש עבודה לעשות דבר הרשות לשם מצוה, בחג הסוכות זה ממש מציאותי.

פרשה קטנה שכל גופי תורה תלויים בה

ומקור הדברים במס' ברכות (סג) 'איזוהי פרשה קטנה שכל גופי תורה תלויים בה, בכל דרכיך דעהו והוא יישר ארחותיך'. וכ"כ הרמב"ם בהל' דעות (ג), 'ישים על לבו שיהא גופו שלם וחזק, כדי שתהיה נפשו ישרה' ויוכל

שיהיה לי כח לעבודת הבורא'. כ"כ בשם האריז"ל, והלכה פסוקה היא לרבים, וככתוב בצעטל קטן להרר"א. ויודע כל אחד נפש בהמתו, כמה פעמים אכל ושתה רק כדי להשביע רעבונו ולא שיהיה לו כח לעבודת הבורא, עלינו לשוב בתשובה על זה. אם בר"ה ויוה"כ היינו עסוקים לזכות לכפרת החטאים והפשעים, עתה נתן לנו הקב"ה ימי חג הסוכות, לתקן את ענייני הרשות לקיים 'בכל דרכיך דעהו'. כי בימי חג הסוכות נעשה הדבר ממילא, הסוכה מקדשת את האכילה והשינה.

איך מותר לאכול חמץ כל השנה?!

ובזוה"ק הקשו על ענין החמץ, אם אנו אומרים בפסח שהחמץ רומז לסט"א וכוחות הרע, איך בשאר ימות השנה מותר לאכול חמץ? וביאר בזוה"ק שבזכות מה שאדם נשמר מחמץ בימי הפסח, הוא נהיה בריא כ"כ בנשמתו, שלא יזיק לו החמץ בכל ימות השנה. כך נתן לנו הקב"ה מתנה יו"ט סוכות, והמקיים מצות סוכה כראוי, תשבו כעין תדורו, וכל אכילתו שתייתו ושנתו וטיולו הכל בתוך הסוכה כאשר צוה ה', אזי מתקדשים כל דברי הרשות בקדושת מצות סוכה.

ושני מתנות בדבר, האחד הוא לתקן כל ענייני הגשמיות שנתגשם בהם בשנה שעברה, והשני הוא לקבל על עצמו לקדש הדברים הגשמיים מעתה ועד עולם.

אפשר לכוון במצות 'שכחה'?

על דרך מה שביאר ה'ערוגת הבושם' במצות 'שכחה' שאי אפשר לקיימה בכונה תחילה, שאין אדם יכול לעשות עצמו כשוכח את העומר, וכתוב ב'ספרי' מעשה בחסיד אחד ששכח עומר בשדה וחזר לביתו ועשה סעודה של שמחה, כי כל המצוות מקיימים בכוונה, וזו המצוה היחידה שמקיימים בלי כוונה. שאי אפשר לכוון לשכוח. והוסיף הערוגת הבושם שע"י מצות שכחה מתעלים כל שאר המצוות שהיה מקיים אותם בלי כוונה, בזכות מצוה זו שנעשית בתחילה בלי כוונה.

כל מצוה צריכה כנפי אהבה ויראה כדי לעלות

בזוה"ק כתוב שכל מצוה צריכה כנפי אהבה ויראה כדי שתוכל להתעלות למעלה, בלי גדפין דדחילו ורחימו אין לה התעלות. וכתב החיד"א זי"ע וכן מבואר בספה"ק,

יכולים לעשות 'על מנת לקבל פרס' היינו על מנת לכפר עונותיו.

תשובה לא בשביל כפרת עוונות

לשיטת הרמב"ן שהתשובה היא מצות עשה, הרי גם היא צריכה ישועה לעשותה לשם שמים, כי הכל חייבין לשוב בתשובה ביוה"כ, ויש שמקיים מצוה זאת רק משום שכן נפסקה הלכה שיוה"כ מכפר רק לשבים, הרי זה מקיים מצות עשה על מנת לקבל פרס כפרת העונות, שאין לך פרס גדול מזה. ועל זאת מזהיר הספורנו שתהיה תשובתך רק כדי לעשות רצון קונך בלבד, כי רק אופן כזה נאמר על התשובה שהיא גדולה עד שהיא מגעת עד כסא הכבוד, כשאינן כוונתו לכפרת העונות. וא"כ עלינו לשוב עתה בתשובה חדשה, תשובה על תשובה, רק לעשות רצונו ית', כי כבר זכינו לכפרת עונות ביוה"כ, עתה עלינו לשוב בתשובה רק כדי לעשות רצון קוננו. וכ"כ המגיד מקאזניץ זי"ע.

אמנם בלשון הרמב"ם משמע שמיסודות התשובה הוא לדעת שהקב"ה מכפר העון, ועי"ז ינצל מהעונש. ואדרבה, יש לו לזכור בשעת התשובה שע"ז ימחלו עונותיו.

'בכל דרכיך דעהו' גם בקיום המצוות

ונמצא שלפני שאנו נכנסים לעבודת 'בכל דרכיך דעהו' לזכור את הקב"ה באכילה ושתייה, לפני כן יש לנו לקיים כן בשעת קיום המצוות, בלימוד התורה ובהנחת טלית ותפילין ובעבודת התשובה, שהכל יהיה לשם שמים. וכמו שלמדנו עתה בשבתות הקיץ במסכת אבות, להיות כעבדים המשמשים את הרב שלא על מנת לקבל פרס. ועתה אנו מתקדמים יותר לדברי הרמב"ם והשו"ע, שהם ספרי הלכה למעשה, שצריך אדם לחשוב בכל מעשיו הגשמיים לעשותם לשם שמים.

שכחנו לאכול כדי לקבל כח לעבודת ה'

ואם בעשי"ת לא זכינו לשוב בתשובה על שאכלנו כ"כ הרבה סעודות בלי לחשוב על השי"ת, רק אמרנו 'על חטא' ולא זכרנו את הענין הזה [הגם שגם אמרנו 'על חטא שחטאנו לפניך במאכל ובמשתה', הביאור הפשוט הוא במאכלות אסורות]. והרי עברנו על משנה ברורה מפורש שבשעה שהוא אוכל יאמר 'הריני אוכל כדי

הלשון היא הכבש שמעלה למזבח

הגם שבסידור האריז"ל יש כוונות גדולות על כל אכילה גשמית, כשם שיש כונה על הנחת תפילין, כך יש כונה להכניס את המאכל בין ל"ב השיניים, הלשון היא כבש על המזבח, ולמזבח יש ל"ב אמות, כמספר השיניים שבפה, ואם חסר לו כמה שיניים, הרי גם במזבח נגרה, כמ"ש בגמ' זבחים (נד) ועכ"פ בכל מאכל יש כוונה ומחשבה לעשות ריח ניחוח להוי"ה. וכלשון ספרי החסידות שהאכילה האמיתית היא 'עבודה שאין אחריה עבודה', לא צריך לכוון שזה יעזור לו אח"כ לעבוד את ה', אלא היא עצמה עבודת הקודש. זוהי מדרגה גדולה.

המדרגה האמצעית היא מש"כ בשו"ע סי' רל"א, לכוון שיהיה לו כח לעבודת ה'.

מספיק רוגאל'ע אחד קטן

אבל יש שאדם נופל בדעתו, בשלמא אם הייתי הולך ללמוד תורה בדביקות שעות ארוכות, הייתי אומר שהאכילה הייתה לשם שמים, שיהיה לי כח לעבודת ה'. אבל בשביל העבודה שאני עשיתי, היה די ברוגאל'ע אחד קטן, וא"כ ערבך ערבא צריך.

אפשר להתקיים בלי אכילה

ולכן צריך לזכור את הכוונה הפשוטה שגילה הרבי רבי זושא זי"ע, כמובא ב'עבודת ישראל' [להמגיד מקאזניץ זי"ע - מחר היארציט] בפרשת שלח 'דבר אל בני ישראל בבואכם אל הארץ אשר אני מביא אתכם שמה והיה באכלכם וגו' תרימו תרומה לה', הנה הצדיק הקדוש מהו' משולם זיסל מאניפאלי אמו, כשהאדם אוכל בתאותו לפי דמיונו שאי אפשר לחיות בלא אכילה ושתייה בוודאי מן הנמנע שירים ניצוצי הקדושה שבתוך המאכל למעלה. רק אם האדם חכם ומשכיל על דבר ואומר בלבו הלא בוודאי אם הבורא ב"ה רצה שנחיה בלי אכילה בוודאי היה אפשר להתקיים כמו עתה, אלא שהבורא ב"ה רצונו להחיות נפש כל חי על ידי אכילה, ועל ידי זה אני מוכרח לאכול בקדושה וטהרה שאני עושה רצונו בזה, ואז יש בכח אדם להרים ניצוצין קדישין לשורשם'.

שכשאדם זוכה לעשות מצוה אחת עם אהבה ויראה כראוי, מתעלין גם כל המצוות שקיים אותם בלי אהבה ויראה, כי כל תרי"ג מצוות כלולין זה בזה.

ולב יודע מרת נפשו, מה נעשה כשאין לנו אפילו מצוה אחת עם כנפיים בריאים לעלות עד למעלה למעלה, לכן עשה ה' מצות שכחה, שהיא נעשית בלי אהבה ויראה כלל, רק בהיסח הדעת. על ידה מתעלין כל המצוות שנעשו בלי אהבה ויראה.

העניינים הגשמיים מצפים לתיקון

וכמו כן י"ל במצות סוכה. כמה וכמה אכלנו ושתינו בחיים בלי אהבה ויראה, והרי כל האכילות והשתיות האלו מצפים לתיקון, ועוד עניינים גשמיים. וכמ"ש במס' זבחים (ד) 'רמי ריש לקיש על מעוהי בי מדרשא' וביאר ה'קרבן אורה' שהיה ריש לקיש חושב מה יהיה עם האכילות והשתיות שבמעיו, איך יוכלו להתעלות, וזה שהקשה ריש לקיש בשעה ששכב על מעיו הקדושים על ענין הזבחים שנזבחו שלא לשמן, 'אם כשרים הם, למה לא ירצו, ואם אינם מרצים למה עלו', והרי שולחנו של אדם מכפר כמזבח, כמ"ש בגמ' ברכות (נה). ומנחות (צז), אלא שהסעודות נאכלו שלא לשמה, איך הם כשרים ולא עלו לבעלים לשם חובה? ריש לקיש חיפש עצה לזה.

גם מחוץ לסוכה מקיימים מצות סוכה

ולכן הקב"ה פתח לנו פתח גדול לישועה, מצות חג הסוכות, שכל המעשים הגשמיים נעשים בתוכה, [ולדברי הדב"ח מצאנו זי"ע מקיימים מצות סוכה אפילו חוץ לסוכה] ועי"ז כל המעשים הגשמיים שעשינו כל השנה שלא לשם שמים - מתעלים.

הרבה מהזמן עובר על 'דבר הרשות'

וזהו תיקון גדול מאד לנפשנו, כי רוב מעשינו דיבורינו ומחשבותינו, הם בגדר 'דברי הרשות'. כך אמר יצחק אבינו להקב"ה באותו חשבון ד'פלא עלך ופלא עלי', הרבה מהזמן עובר על שינה אכילה ושתייה ובית הכסא. ולכן נתן לנו הקב"ה מצות סוכה, הן לתקן את הגשמיות של ה'עבר', והן להתקדש מעתה לכל השנה הבאה, ללמוד מהסוכה איך כל דבר גשמי יש בו רצון ה'.

ה' גרם לך את הרעב

ועפ"ז ביאר הר"ז (במדבר טו, יח) בַּבֶּאֱכֹם אֶל הָאָרֶץ - כשאתה בא לענייני הארציות, אל תחשוב שאתה הגעת לשם, אלא אֲשֶׁר אֲנִי מְבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה. ה' גרם לך את הרעבון והביא לך את המאכל, כפי הצורך שיש לגוף. פעם הוא רוצה ביצה מבושלת ופעם הוא רוצה גבינה, לא אתה מחליט אלא אֲנִי מְבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה. וכשאתם מתבונן בזה, עי"ז וְהָיָה בְּאֶכְלְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ תִּרְיִמוּ תִרְוֶמָה לָהּ, תזכה להרים הניצה"ק כראוי וכנכון.

ראשית ערסתכם - בגיל צעיר

והוסיף המגיד מקאזניץ זי"ע ראשית ערסתכם חלה תִרְיִמוּ תִרְוֶמָה, עוד בהיותך צעיר וקטן בעבודת ה', בבחינת 'ראשית עריסותיכם', כשרתיחת הדם עדיין בתוקפה, עדיין אינו יודע סודות האריז"ל, או יודע ולא מקיים, גם אז תִרְיִמוּ תִרְוֶמָה, להעלות הניצה"ק, ולכן נתן לנו כוונה פשוטה אֲשֶׁר אֲנִי מְבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה, הקב"ה עשה שהגוף יסמן לאדם מתי לאכול ולשתות.

להוט כבהמה אחר האוכל

וכלל גדול הוא שכל מחשבה שאדם מוסיף לאכילתו, זו קדושת אכילה, העיקר לא להיות להוט אחר הצלחת כבהמה. ולזאת הזכרנו ג' מדרגות, כונת האריז"ל, כונת השו"ע שיהיה לו כח לעבודת ה', וכונת הרבי רבי זושא, ולוואי שנזכה לאכול ולשתות כדעתו של הרבי רבי זושא.

אכילה ושתיה צריכים כוונה

ואי אפשר להתנות פעם אחת בחיים שכל האכילות יהיו בכוונה זו, כי רק בקיום מצוה די בגילוי דעת, כי המצוה בעצמה מעידה שהוא עושה רצון ה', עד שי"א שאין מצות צריכות כוונה, ויש דעה שאפילו דאורייתא אין צריך כוונה. אבל אכילה ושתיה שהם מעשה בהמה, כלשון הגמרא שזה כמעשה בהמה, לכן כשאין בהם כוונה אין בהם ממש, הם מונחים בצד החיים בבושה וחרפה.

בארוחת בוקר נחוצה כוונה יותר מהנחת תפילין

הרי שבמדת מה בארוחת בוקר נחוצה יותר כוונה מהכוונה בהנחת תפילין! כי על מצוה יש דעה שמצד היותה מצוה, יש לה התעלות, עד שהנוב"י כותב שאין

הדלק נגמר...

הרי לנו מדרגה פשוטה ביותר לקדושת אכילה, ממש בבחינת 'כתה גן', ונבאר בדרך משל, אדם נוסע ברכב ונגמר הדלק, הרכב מתחיל לצעוק ולהבהב שכבר מוכרחים להשקותו במהרה, ואז האדם ניגש לתחנת דלק וממלא עוד דלק כדי שיוכל להמשיך לנסוע.

הגוף מסמן שצריך עוד אוכל

כך כביכול, מי שיצר אותנו הכניס בנו הבהובים וסימנים שהגוף מסמן לאדם שהגיע הזמן להטעין בו אכילה ושתיה, הוא הרגשת הרעבון והצמאון. כשאתם חושב מחשבה פשוטה כזאת, אני נבראתי ע"י הקב"ה, והוא עשה שהגוף יסמן שהוא צריך עוד לאכול ולשתות, ואזי כשאני הולך לאכול ולשתות, הריני עושה רצון ה'. הרבי רבי זושא לוקח אחריות שע"ז יש לניצוצות הקדושים עליה.

לאכול רק כי צריך

אלא שאם אדם אוכל חמש פעמים ביום, מבלי שהגוף ירמז שהוא זקוק עוד למאכל, לא יוכל לכוון ככוונתו של הרבי רבי זושא. אבל אדם רגיל שאוכל רק כשהגוף מסמן שהוא זקוק לאוכל נוסף. לא מתוך רעבון ממש, כאשר כתב הראב"ד זי"ע שאין להמתין עד שהוא רעב ממש, כמובא בחת"ס בסנהדרין (קז). אך כשכבר יש איזו הרגשה קלה של רעב, הוא יודע שעכשיו רצונו ית' שילך לאכול. ומקיים מצות ה' באכילתו. אשרי חלקו.

במצרים היינו כתרנגולים שמנקרין באשפה

משה רבינו הוציאנו ממצרים, לפני זה היינו עבדים צוענים, לא רק בלי תורה, אלא גם בלי צורה אנושית, היינו כתרנגולים המנקרין באשפה, בכל מקום שראינו איזה מאכל, אכלנו. משה רבינו עשה אותנו בני אדם ולימד אותנו סדר סעודה, לאכול בערב ובבוקר, כשאתם אוכל באופן מסודר, הוא זוכה לאכול עם הכונה הפשוטה של הרבי רבי זושא, עוד לפני הכונה של אחיו הרבי רבי אלימלך שיש לאכול כדי שיהיה לו כח לעבודת הבורא, אלא בפשטות, זה גופא שהוא רעב, וחושב שהגיע הזמן לקיים רצונו ית' ולאכול, עי"ז הוא מעלה את הניצה"ק.

כתוב ששלמה המלך אומר ז' פעמים הבל, הבל הבלים
אמר קהלת הבל הבלים הבל, כנגד ז' ימי מעשה
בראשית. וצריך להבין מה ענין זה לחג הסוכות.

אם זה למען שמירת מצוות - אין זה הבל

וביאר ע"פ מש"כ בסוף קהלת סוף דבר הבל נשמע
את האלהים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם,
ואין הכוונה ששלמה המלך אומר שיש לעסוק רק
בתורה ומצוות ולעזוב לגמרי כל ענייני עוה"ז, אלא
שגם כשעושה כל מעשה בעוה"ז, עשיתי לי שרים ושרות
ותענוגות בני האדם (שם ב,ח), הם לא יהיו הבל הבלים
אם בסופו של דבר זה יביא אותו לאת האלהים ירא
ואת מצותיו שמור, וכמ"ש הרמב"ם בשמונה פרקים
שלפעמים צריך אדם לשמוע שירים כדי לבא להרחבת
הדעת, וכ"כ החינוך, הרי שאם עושה כן ע"מ לבא לשוב
הדעת, שלמה לא אמר עליו הבל הבלים. כי זה כל
האדם, אפילו בנין האדם שנוצר משבעה הבלים אינו
הבל כלל, כיון שבא לידי האלקים ירא ואת מצותיו
שמור.

שבע הזאות למטה כנגד כל המדות שבעוה"ז

ביום הכיפורים כבר זכינו להתחיל בעבודה זו, כמ"ש
בזוה"ק שכן הייתה עבודת הכה"ג בהזאות 'אחת למעלה
ושבע למטה', הזאה אחת למעלה היא המחשבה לבא
לעבודת ה', ושבע למטה הם כל המדות שבעוה"ז,
שלכל אחת מהם הוסיף 'אחת למעלה', אחת ואחת,
אחת ושתיים, אחת ושלוש וכו', שאם מוסיף אחת למעלה
לכל שבעה הבלים שלמטה, הכל נתעלה למעלה.

לחבר את האחת למעלה ל'שבע למטה'

זה מה ששלמה המלך מלמד בספר קהלת, לחבר 'אחת
למעלה' ל'שבע למטה', ואם לאו, הבל הבלים הכל הבל.
וזש"כ בקהלת 'תן חלק לשבעה וגם לשמנה', אם יוסיף
מחשבה קדושה לכל ענייני הגשמי שבעוה"ז, יש עליה
ותיקון לכל פעולה בחיים.

שבעת ימי הסוכות הם שבעת הבלי עוה"ז

כתב הספורנו בקונטרס לפני חומש בראשית על כוונת
הבריאה, שזהו ענין שבעת ימי הסוכות ושמיני עצרת,
שבעת ימי הסוכות הם שבעה הבלים שבעוה"ז, והתכלית

לומר 'לשם יחוד', כי היחוד נעשה מאליו ויש עליה
למצוה מצד היותה מצות ה'. אבל אכילה ושתייה שהם
מעשה בהמה, מוכרח שיהיה שם כונה. איזה כונה שהיא,
כל אחד כפי מדרגתו.

כמה ערך יש למחשבה

והרי בדף היומי עוסקים כעת במס' זבחים, ולומדים
היטב כמה ערך יש למחשבה של אדם בשעת שחיטה
וקבלת דם הקרבן, ואף שחושבים אלו המחשבות בשעת
ד' עבודות, עיקר העסק הוא בענין האכילה, על מנת
לאכול חוץ לזמנו, או על מנת לאכול חוץ למקומו,
לאכול אכילת אדם או להקטיר אכילת מזבח, הכל
סביב האכילה. אין נחשב פיגול אם שחט על מנת לקבל
שלא במקומו, אלא על מנת לאכול אותו שלא בזמנו.
ולזאת יש לנו ללמוד מזה להוסיף כונה לשמה באכילה
ושתייה שבכל יום ויום.

להוסיף 'לשמה' גם לדברי חולין

זו עבודת הימים האלה שבין יוה"כ לסוכות, להוסיף
'לשמה' גם בדברי חולין, לא רק לעסוק בדברי מצוה
ולהרחיק מדברי עבירה, אלא להכיר שבכל מעשינו
דיבורינו ומחשבותינו יש עבודת ה', אין רשות כלל,
אלא או מצוה או עבירה.

עבודה שאין אחריה עבודה

והנה אליבא דהרבי רבי זושא הרי היא עבודה שאין
אחריה עבודה, כי האכילה עצמה היא רצון ה'. אך
האנשים העובדים את השי"ת באופן כזה, אינם אוכלים
כדי שיהיה להם כח לעבודת ה', אלא האכילה עצמה
היא עבודה, אף אם אינו הולך אח"כ לעסוק בתורה,
כי עיתון 'המבשר' על חג הסוכות הוא עב כרס, וצריך
הרבה כח ואנרגיה לעבור עליו מהחל ועד גמירא, הרי
שאין האכילה עם כוונה שיהיה לו אח"כ כח לעבודת ה'.
אעפ"כ אם יאכל בכוונה שהאכילה עצמה היא עבודה,
הרי שהיא עבודה שאין אחריה עבודה.

למה קוראים קהלת בסוכות?

ראיתי בדרשות 'לחם שלמה' להרה"ק משאמלויה ז"ע
הי"ד ע"פ מש"כ במסכת סופרים שתקנו חז"ל לקרוא
מגילת קהלת בחג הסוכות, ברש"י בתחילת המגילה

המדוברת קורין למי שהוא תושב הארץ בכינוי 'אזרח', מי שבא ממדינה אחרת נקרא אזרח, תייר, ולא אזרח.

'איתן האזרחי' גילה את עבודת ה' גם בענייני הגוף

כך הנשמה היא אורחת מעולמות עליונים, והגוף הוא אזרח כאן בעוה"ז. הצדיקים הראשונים היו עוזבים את האזרח ועסקו רק במושכלות ומחשבות, אפילו הגויים היה בהם פילוסופים, וחשבו שזה עיקר הדביקות בעליונים, רק ע"י שעוזב את העניינים הגופניים. אך אברהם אבינו האיר לנו שיש עבודת ה' באכילה ושתייה ולינה, כמו בשאר מצוות ה', לכן זכה להקרא 'איתן האזרחי' שהוא גילה עבודת ה' גם בענייני הגוף, עד שאמר לו הקב"ה לחקוק חותם הברית בגוף ממש, לא רק הנשמה שהיא חלק אלוה ממעל, אלא הגוף עצמו חתום בחותם המלך.

בסוכות כל אדם זוכה לקדש את הגשמיות

ולכן הכתוב אמר 'כל האזרח בישראל ישבו בסוכות', כי בסוכות זוכה כל אדם לקדש את מעשיו הגשמיים, הרי הוא מקדש את האזרח בישראל, כאברהם אבינו ע"ה איתן האזרחי.

מותר לדבר לשון הרע בסוכה?

שמעתי מהג"מ רבי אברהם גניחובסקי זצוק"ל בשיעור בחול המועד, וסיפר שאחד שאל אותו איך אפשר לקיים 'תשבו כעין תדורו' אם הוא רגיל לדבר לשון הרע בביתו רח"ל, ובמשנה ברורה כתב שיש להיזהר יותר על קדושת הדיבור בתוך הסוכה, והכתיב 'תשבו כעין תדורו'? וב"עירות דבש' כתב שהוא ראה בעיניו ממש איך השכינה הק' שורה על סוכותיהן של ישראל, הרי שבוודאי צריך לשבת ביראה בתוך הסוכה, ואיך אמרו חז"ל 'תשבו כעין תדורו'?

תדורו - לשון עתיד

וביאר רבי אברהם שהדיוק בלשון חז"ל שאמרו 'כעין תדורו' לשון עתיד, ולא 'כעין דרתם' לשון עבר, והרי כל יהודי רוצה לזכות לשמירת הדיבור ושמירת המחשבה ושמירת המעשה, תזכו בסוכה כעין תדורו, היינו כמו שאתה רוצה מעתה ועד עולם לדור בביתך. וכל אחד

הוא לשמש את השמיני. את ההתבוננות באלקותו ית' שבכל דבר.

למה כתוב האזרח?

כתב הרה"ק מחוסט זי"ע ע"פ מש"כ בתוה"ק (ויקרא כג, מב) בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ שְׁבַעַת יָמִים כָּל הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַּסֻּכֹּת, תִּיבֵת 'אזרח' אינה מצויה בחמשה חומשי תורה, בדרך כלל כתוב 'איש או אשה', 'נפש', 'אדם', וצריך להבין מדוע קראה התוה"ק את האדם בשם 'אזרח' לכבוד חג הסוכות. ובת"כ (יז, ט) דרשו 'אזרח' לרבות את הגרים ולהוציא את הנשים. וביוה"כ גם כתוב לשון אזרח (ויקרא טז, כט) בַּחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי בַּעֲשׂוֹר לַחֲדָשׁ תַּעֲנֻנוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם וְכָל מְלֶאכֶה לֹא תַעֲשׂוּ הָאֶזְרָח וְהָגֵר.

אאע"ה נקרא 'איתן האזרחי'

וכתב הערוגת הבושם שבגמ' ב"ב (טו) נקרא אאע"ה בשם 'איתן האזרחי', שהאיר וזרח ממזרח. וביאר ע"ד הדרוש כי הצדיקים שהיו לפני אדה"ר לא מצאנו בהם מעלה זאת שהיה לאאע"ה שהיה מקדש את החומר ואת החולין בבחינת 'בכל דרכיך דעהו', כי נח שהיה איש צדיק תמים, כיון שנטע כרם נעשה חולין כמ"ש 'ויחל נח', וכן בחנוך כתיב 'ויתהלך חנוך את האלקים', הלך בהליכה אלקית גבוהה מאד ולא בתוך דרכי העולם, כמבואר בראשונים. אך אאע"ה היה מכניס גרים תחת כנפי השכינה, ע"י שהאיר עיניהם איך לעבוד את השי"ת מתוך הארץ הזאת, תולדות הארץ כתולדות השמים, 'אלה תולדות השמים והארץ בהבראם', אל תקרי בהבראם אלא באברהם, שכתוב בו 'זיטע אש"ל בבאר שבע', אש"ל ר"ת אכילה שתיה לינה, אלו הם העבודות שאנו עושים בתוך הסוכה, ויקרא שם בשם ה' א"ל עולם... שם בתוך האכילה והשתייה קרא אאע"ה בשם ה'. לא כדרכי הפילוסופיה של הגויים שקורים בשם ה' רק ע"י פרישות מענייני עוה"ז. אלא בכל ענין בעוה"ז יש תולדות ונחת רוח להשי"ת, כי לא לתוהו בראה, לשבת יצרה.

הגוף הוא האזרח

ולכן אאע"ה נקרא בשם 'איתן האזרחי', כי בדרך כלל בעוה"ז הגוף הוא האזרח והנשמה כגר בארץ, וכן בלשון

את ה' בלימוד התורה וקיום המצוות גם שהזמן גרמא, והאשה אינה מחויבת בלימוד התורה ופטורה ממצוות שהזמן גרמא, ועבודתם לעזור בתיקון הבית והמאכלים והבגדים, כמ"ש 'אדם מביא חיטים מן השדה, כלום חיטים הוא אוכל? פשתן, כלום פשתן הוא לובש?' אלא שהאשה חיל מתקנת הכל, וכמאמרם ז"ל 'אין חכמה לאשה אלא בפלך', לתקן המאכלים והבגדים כראוי וכנכון, וכמבואר בפרק 'אשת חיל', ועי"ז הם מסייעין לבעליהן ולבניהן שיזכו לעסוק בתורה ועבודה וגמילות חסדים.

אשה עושה את רצון ה' בתולדות הארץ

וזה שדרשו חז"ל שהאות י' באיש והאות ה' באשה, כי הקב"ה ברא את עוה"ז באות ה' ואת העוה"ב באות י', וכך הוא השילוב שהאיש עושה רצון ה' בתולדות השמים והאשה עושה רצון ה' בתולדות הארץ. ונמצא שהנשים לא צריכות 'להעלות את הגשמיים', וזהו ה'בינה יתירה' של האשה, שהיא מקיימת תמיד 'בכל דרכיך דעהו'.

אשה - כל מעשיה לשם שמים

במחילה מכבוד הגברים, כשהאשה עומדת במטבח ומבשלת, הרי היא מקיימת בפשטות סי' רל"א כי ממילא היא עושה כל מעשיה לשם שמים, מקלפת תפוחי אדמה וגזר, מכניסה בסיר, מכינה את העופות ואת המרק, למה? כי עוד מעט יבא הבעל מהכולל והילדים מהחידה, והם צריכין כח לחזור ללמוד תורה, הרי שהמחשבה הפשוטה שלהן הוא שיהיה כח לעובדי ה'.

איך נראה בעל רעב...

רק לגברים יש נסיונות עם הגשמיים, כשהם מקבלים את האוכל בצלחת והם רעבים, והרי ידוע לנו היטב איך נראה בעל רעב, ירחם ה' מעתה. לגבר יש עבודה גדולה לקיים סימן רל"א. אבל הרבנית מקיימת בפשטות כל סימן רל"א, ולכן אין להם צורך להיכנס לסוכה כדי להעלות את הגשמיים, בזיון הוא לאשה לומר לה שהיא צריכה להעלות את כל מה שבישלה ואפתה כל ימות השנה, לא ולא, היא איננה צריכה להעלות כלל, שתיכף ומיד לכתחילה כבר עשתה את מעשיה לשם שמים. וזה שאמר הגה"ק מצאנו שיהיו לה ילדים טובים, כי הם ילמדו מאמא לעשות עבודות גשמיים לשם שמים.

רוצה בוודאי לאכול בקדושה וטהרה, כמ"ש בסי' רל"א, לקיים בכל דרכיך דעהו.

האושפיזין עסקו בקידוש העניינים הגשמיים

הגה"ק מצאנו זי"ע ב'דברי חיים' מאמרי הסוכות כתב שזהו העסק שאנו עושין מהאושפיזין הקדושים בחג הסוכות, כי כל אחד מהם עסק בענין זה, לקדש את העניינים הגשמיים, כי בר"ה ויוה"כ זכינו לשוב בתשובה על המצוות, וביו"ט סוכות על עבודת 'בכל דרכיך דעהו', וכתב שמ'בראשית' עד 'החודש הזה לכם' ישנם רק ג' מצוות, פרו ורבו מילה וגיד הנשה, על זאת ניתנו לנו חומש וחצי? אלא שבכל הפרשיות הללו אנו לומדים על תורת 'בכל דרכיך דעהו', איך לראות את הצאן בנאמנות ואיך לחיות בעוה"ז. ז' הרועים הם יצרו לנו את החומש ומחצה הזה, והם האושפיזין שלנו ביו"ט סוכות, ללמדנו שעל עבודה זאת צריכין סיוע עליון מהאבות"ק, בלילה הראשון בא לנו אאע"ה ליתן לנו את ה'אזרח', ויצחק מלמד אותנו 'לשוח בשדה' גם בהיותו בשדה הוא דבוק בהשי"ת, ויעקב נסע סוכותה כל ימי חייו, וכן כל שאר הרועים, ובהמשך דבריו האריך מאד שזהו כל עבודת חג הסוכות לתקן ענייני אכילה ושתייה ושאר ענייני גשמיים.

בצאנו לא ישובו נשים בסוכה

עוד מבואר שם מתוך דבריו ע"פ מה שדרשו חז"ל 'כל האזרח להוציא את הנשים', וכנודע שהגה"ק מצאנו זי"ע ביקש מהנשים שלא ישובו בסוכה, ועד היום נהגו כן חסידי צאנו, וכדי לקיים 'תשבו כעין תדורו' כמבואר בשו"ע שהכונה שגם האשה תהא שם, נהגו לעשות בתוך הסוכה פינה אחת פסולה, ע"י נסר שהוא רחב מד', ושם יושבת הרבנית, ועי"ז יוצאין ידי חובת 'תשבו כעין תדורו' יחד עם קיום דברי הגה"ק מצאנו שלא תשב האשה בסוכה. וכאשר הבטיח לנשים צדקניות שאם לא ישובו בסוכה יזכו לנחת טוב מבנים טובים.

אשה פטורה ממצוות שהזמן גרמא

וביאר הרה"ק מבולגריא זצוק"ל ע"פ דברי הגמ' שיש לנשים בינה יתירה יותר מהאיש, כמ"ש ויב"ן ה' אלקים את הצלע, נתן בה בינה יתירה. במה מתבטא ענין זה? וביאר ע"פ מש"כ בסוף מס' ברכות שהאיש צריך לעבוד

בסוכה. ולא הבטיח להן כך אם לא ישמעו שופר, והרי שניהן מצות עשה שהזמן גרמא, מה בין שופר לסוכה? אלא שהסוכה מיוחדת להאנשים בלבד שהם צריכין לקדש את הדברים הגשמיים, משא"כ הנשים שבכל עת ובכל שעה מקדשים את העולם העשיה.

המלאכים באו אל אאע"ה בסוכות

בפיוט ראשון דרבי אלעזר הקליר לחג הסוכות כתוב שהאורחים המלאכים שבאו אל אאע"ה, נכנסו בסוכה, כי מש"כ 'והשענו תחת העץ' היינו עצי סוכה. כמ"ש תוס' במס' ר"ה ע"פ מדרשי חז"ל שהמלאכים באו לאאע"ה בחג הסוכות. הם ישבו תחת העץ, והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו. וכששאלו 'איה שרה אשתך', התכוונו לשאול מה עם 'תשבו כעין תדורו' מדוע אין האשה יושבת בסוכה? אמר להם אאע"ה 'הנה באהל', האשה היא תמיד באהל שמקדשים בו את הגשמיות לכבוד ה', ולכן לא חסר לה לבא לתוך הסוכה. הרי לנו מקור מפורש לדברי הגה"ק מצאנו שהאשה אינה יושבת בסוכה 'הנה באהל', והיא ברכה מרובה לילדים טובים, כי תיכף קבלה ברכה 'שוב אשוב אליך כעת חיה ולשרה בן', וזכתה להוליד צדיק כזה, יצחק אבינו עליו השלום. ליכא מידי דלא רמיזא באורייתא.

ענני כבוד גם לאדם אחד

אגב נזכיר, שענני הכבוד לא היו ענני גשמי המשועבד לחוקי הטבע, היה שייך שיהיו ענני הכבוד על אדם אחד, ועל חברו לא. וכמ"ש בתוס' שעל שבט לוי כן נשבה רוח צפונית וכך יכלו למול את בניהם במדבר. ועי' חת"ס (יבמות עו.) שמדובר בענין רוחני שהקב"ה מקרב את האדם, והוא ענין פנימי ביותר. אם הנשים לא חטאו, אין שייך שהם צריכות לסבול מחסרון ענני הכבוד. ובזה מיושב מקרא שכתוב בספר נחמיה (ט, יט) וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים לֹא עֲזַבְתָּם בְּמִדְבָּר אֶת עַמּוּד הָעֵנָן לֹא סָר מֵעֲלֵיהֶם בְּיוֹמָם לְהַנְחִיתָם בְּהַדְרָךְ וְאֶת עַמּוּד הָאֵשׁ בְּלִילָה לְהָאִיר לָהֶם וְאֶת הַדָּרָךְ אֲשֶׁר יֵלְכוּ בָּהּ, ואיך אמרו הרוקח והגר"א שע"י החטא הסתלקו ענני הכבוד? אלא שעל שבט לוי ועל נשות ישראל, נשארו ענני הכבוד תמיד.

אשת חיל נכנסת לעבודת הקודש על הבוקר

לא כהאיש שסימן רל"א בא לו אחר הלכות ברכת התורה והלכות ק"ש והלכות תפילה, ויצא מבית הכנסת ויכנס לבית המדרש, אחר כל אלו ההלכות בא סימן רל"א לעשות כל מעשיו לשם שמים. אבל האשת חיל כבר התחילה את היום עם סימן רל"א. תיכף בקומה בבוקר היא נכנסת לעבודת הקודש להיכל הבישולים והאפיות, ומותר לה לעשות כל מעשיה גם קודם התפילה, היא יוצאת בתפילה קצרה, אף אם נהגו היום להתפלל, הרי זקנותינו הצדקניות לא ידעו איך להתפלל כלל, לפני מאתיים שנה היו רגילות הנשים לומר איזה תפילה קצרה לפני ה', שתצליח בבישולים ובכביסות, ובזה היא יוצאת מצות תפילה. ונשים שאננות שוקטות ובוטחות בה', ולכן אין צריך שתיכנס לסוכה שבוע אחד בשנה לקדש את הגשמיות, ולזאת דרשו חז"ל 'כל האזרח בישראל להוציא את הנשים'.

נשים אינן זקוקות להתעלות של הסוכה

כי בשעה שאנו שולחים את האנשים להיות 'אזרחים' לקדש את הגשמיות, ולהידבק בקדושת אאע"ה 'איתן האזרחי', באותו פסוק עצמו נדרש שהאשה אינה חייבת בסוכה, אדרבה זהו שבחן של נשים צדקניות, שאינן זקוקות להתעלות של הסוכה, כי הם נבראו לכתחילה באות ה', לקדש את עולם העשיה. כבוד גדול הוא לאשה שהיא יושבת תחת נסר שהוא רחב יותר מד'.

הנשים לא חטאו בעגל

ועוד י"ל ע"פ דברי הגר"א והחת"ס שעיקר מצות סוכה היא ע"ש ענני הכבוד שחזרו לאחר הריחוק שהיה בחטא העגל, שנסתלקו ענני הכבוד, וחזרו אח"כ בסוכות. אך הנשים שלא חטאו בעגל, לא נסתלקו ענני הכבוד מעל ראשן, ולכן אין צריכות לסוכה.

בנשים אין גז"ש ט"ו ממצה

ודבר פלא מצאנו בדברי חז"ל שלמדו הרבה לימודים מגז"ש ט"ו סוכה ממצה, מלבד ענין הנשים, אף שהן מחויבות בט"ו דחג המצות, פטורות מט"ו דחג הסוכות, והגה"ק מצאנו מברך אותן בנחת מהילדים אם לא ישבו

נרות חנוכה: עונד פרי החג

כתב ה'כלי חמדה' בפרשת וישב ביאור ארוך בענין סוכות, שמדליקין נרות חנוכה כנגד פרי החג, וביאר ע"ד הנ"ל, והוסיף עוד השלמה לענין זה. כי מבואר בדברי חז"ל שלעתיד לבא יהיה יום הדין הגדול, ועתידיים אומות העולם לומר להקב"ה תן לנו את התורה עתה ונעשנה, יתן להם הקב"ה מצות סוכה, ויוציא חמה מנרתיקה ויבעטו האומות בסוכה ויצאו.

מדוע הגויים לא יצליחו לקיים מצות סוכה?

גם הענין הזה אין ללמוד באופן גשמי, אך הג"מ רבי מאיר דן זי"ע ביאר כי אומות העולם מונים לחמה, ופירשו הקדמונים שהשמש היא תוקף טבע דעוה"ז, הקב"ה שולח אותם לסוכה שהיא 'מצוה קלה', מדוע היא מצוה קלה, כי אין צריך לעשות בה עבודות קשות, אוכלים ושותים ישנים ומטיילים, וא"כ איך יתכן שדווקא במצוה קלה יכשלו הגויים? בשלמא אילו היו אומרים להם ללמוד חמש שעות רצופות, מובן שהם בועטים ולא יכולים לסבול, מדוע לא יוכלו לקיים מצות סוכה?

גוי צריך חופש

וביאר שהגוי אינו יכול להיות משועבד בתמידות לבורא העולם, אפילו כשהוא מסכים לעשות משהו כרצונו ית' הוא מוכרח הפסקות וחופשים ביני לביני, לכן כשהגוי נכנס לסוכה, נהפך לו 'מצוה קלה' למצוה כבדה ביותר, כי בסוכה נמצא האדם תמיד במצב של לפני ה', השווה בתוך הסוכה מקיים 'בכל דרכיך דעהו', וזה שייך רק ליהודי בלבד, אף כשעדיין אינו זוכה לקיים 'בכל דרכיך דעהו', הרי הוא משתוקק לזה מאד בכל לב, וישמח מאד כשיזכה לכך, ולכן חג הסוכות הוא זמן שמחתנו, כי בר"ה ויוה"כ היינו רוב היום בבית המדרש, וגם בהם היו הפסקות, אבל בסוכות אין הפסקות כלל, נמצאים בצלא דמהימנותא תמיד.

לא יצאו מהסוכה

רבינו בעל ה'יסוד ושורש העבודה' לא היה יוצא מהסוכה כלל, וכן נהגו עוד צדיקים. והגה"ק מצאנו זי"ע שגם בלכתו לבית המדרש הוא מקיים מצות סוכה מצד 'תשבו כעין תדורו'. וזש"כ 'בסוכות תשבו שבעת ימים', ולא

'שבעה', כי 'שבעת' הוא לשון חטיבה אחת של רציפות. דבר כזה שייך רק ליהודי ולא לגוי. וזש"כ שע"י שהקב"ה מוציא חמה מנרתיקה הם בועטים בסוכה, החמה היינו החיבור שלו לטבע הגשמי. זה גורם לו לבעוט ולבקש הפסקה וחופש בחיים.

קרובים לה' באכילה שתיה כמו בצום

אך אנו בני ישראל ששים ושמחים על כך כמוצא שלל רב, הנה באים לפנינו ימי חג הסוכות, ונזכה להיות קרובים לה' באכילה שתיה ושינה, הלוואי שנזכה לזה בכל ימות השנה. בספר 'הכוזרי' [במאמר ב] דיבר מלך כוזר עם החבר אם יש בדת ישראל עם סגולה ענין לפרוש מכל עניני עוה"ז, ואמר לו החבר שאין האמת כן, כי אנו עובדים את ה' בשמחה כמו בתענית: 'וְאֵין פְּנִיעָתָךְ בְּיָמֵי הַתַּעֲנִית יוֹתֵר קְרוֹבָה אֶל הָאֱלֹהִים מִשְׁמַחְתָּךְ בְּיָמֵי הַשְּׂפָתוֹת וְהַמַּוְעָדִים, כְּשֶׁתִּהְיֶה שְׂמַחְתָּךְ בְּכֻנָּה וְלֵב שָׁלֵם, אֵין לָנוּ יוֹתֵר קִרְבָּת ה' בַּתַּעֲנִית דִּיוֵה"כ מִשְׁמַחְתָּנוּ בַּחג הַסּוּכוֹת.

בחג הסוכות למד את הסוגיות הקשות בקבלה

וכ"כ הרמ"ק זי"ע, גדול המקובלים בדור שלפני האריז"ל, בספר 'הפרדס', שאת כל הסוגיות הקשות בתורת הקבלה, שהיו למעלה מהשגתו, היה לומד בימי חג הסוכות, וראה זה פלא, כל מה שלא הבין בזוה"ק בשאר ימות השנה, היו מאירין לפניו בחג הסוכות.

מעבר חד בין יוה"כ לסוכות

אין לשער מעלת קרבת ה' שאנו זוכים בחג הסוכות, יותר מיוה"כ, נתנו לנו רק זמן מועט רווח להתבונן בין זה לזה, אף שהם הפוכים לגמרי, ולכא' היה צריך לכל הפחות חצי שנה רווח ביניהם... כי ביוה"כ אנו צחים ולבנים בבית הכנסת כל היום, בלי אכילה ושתיה, בלי טיול, ובטור כתוב שיש שמנעו עצמם מלשבת על הכסא, רק עמדו כל היום כמלאכים. לא כן בסוכה, מי שאינו יושב, יתכן שלא קיים מצות סוכה, וכנוסח הברכה 'לישב בסוכה'. ואף המקדש במיזבב כל השנה, נהגו לעמוד בקידוש ולהתיישב בברכת לישב בסוכה. ביוה"כ יש מעלה בעמידה כמלאך, בסוכות יש מעלה בישיבה, תשב, תאכל, תשתה, תישן, שהגוף של האדם יתעלה.

ד' ימים 'לנשום'

יום חמישי יז תשרי תשפו

(מס' שיעור 42042718)

**שופר בכסה לחג הסוכות << עלה קודמת
לחטאת דסוכות << משכב ליעקב מלהיות
מזבח**

שאנו זמרה ותנו תף בשמחת סוכות

היום הזכרנו ב'שיר של יום' של יום חמישי (תהילים פא) למנצח על הגתית לאקס: הרנינו לא'להים עוגנו הריענו לא'להי יעקב: ואמנם בגמ' מס' ר"ה שזהו השיר של ראש השנה. שאנו זמרה ותנו תף כנור נעים עם נבל: תקעו בחדש שופר בפסח ליום חגנו: כי חק לישראל הוא משפט לא'להי יעקב. וגם בהמשך מדבר על ראש השנה עדות ביהוסף שמו, שיוסף הצדיק יצא בר"ה מבית האסורים, וכן בני ישראל השתחררו בר"ה מעול שיעבוד מצרים - כפיו מדוד תעברנה. וא"כ צריך להבין מדוע אסף פתח בשאנו זמרה ותנו תף כנור נעים עם נבל?

סתם חג - חג הסוכות

וכתב הג"מ רבי שמשון רפאל זי"ע שהפסוק מדבר על שמחת בית השואבה של חג הסוכות. שבו מרימים קול בשיר נעים ונבלים וכנורות וכל כלי שיר, ובירושלמי כתוב שהיו גם תופים בשמחת ימי הסוכות. ואע"פ שבגמ' ר"ה מבואר בפסח ליום חגנו על ראש השנה, זהו רק ע"פ דרש, כי ע"פ פשט בכל מקום שכתוב סתם **חג** היינו חג הסוכות. וזש"כ בפסח ליום חגנו שבים ר"ה שהלבנה מתכסת בו, ביום הזה שבו קובעים מתי יחול חג הסוכות - בו ביום תוקעים בשופר.

סוכות - השיא של ירח האיתנים

אנו מתבוננים על מועדי חודש תשרי ואין אנו יודעים היכן היא הנקודה הגבוהה ביותר, ר"ה הוא היום הגדול ביותר, יו"ט הוא היום הגדול ביותר, שמיני עצרת הוא היום הגדול ביותר, מהו באמת היום הגדול ביותר? מסתמא בכל עת שעומדים בו הוא המרכז הכי גדול. אבל מרן החת"ס זי"ע מבאר שר"ה ויו"ט הם הכנה לחג הסוכות. כי התכלית הוא שיהודי יזמר וישורר שירה לפני ה'.

רבי אלעזר הקליר אומר בפיוט יום א' דסוכות שנתנו לנו ד' ימים 'לנשום' בין יוה"כ לסוכות, אילו לא היה הפסק ימים ביניהם, לא היינו מסוגלים לעבור את המהפך הזה.

להפליא - לשון הבדלה משאר האומות

החת"ס זי"ע ביאר עה"פ (יואל ב,כו) וְאֶכְלֶתֶם אֶכּוֹל וְשָׁבוּעַ וְהִלַּלְתֶּם אֶת שֵׁם ה' אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר עָשָׂה עִמָּכֶם לְהַפְלִיא וְלֹא יִבְשׁוּ עַמִּי לְעוֹלָם, להפליא לשון הבדלה משאר האומות, שהם אינם יכולים להביא איך אוכלים ושבעים ובזה מהללים את ה', זהו פלא שיש רק לבני ישראל, 'ולא יבושו עמי לעולם'.

גוי לא יכול להביא שלמים

וכתב המהר"ל זי"ע [זבחים קטז] שזהו הטעם שגוי יכול להביא רק קרבן **עולה** ולא קרבן שלמים, כי אין הגוי יכול להשיג איך יש קרבת אלקים ע"י אכילה ושתיה.

בדד ר"ת בכל דרכיך דעהו

עוד כתב שזו הייתה כוונת בלעם כשאמר הן עם לבדד ישפן בד"ד ר"ת בכל דרכיך דעהו, כי שאר האומות יכולים להבין רק פרישות, אבל לעבוד את ה' בכל דרכי האדם בגשמיות, זהו סוד שניתן לבני ישראל בלבד.

לכוון על קידוש החומר

בכל יו"ט אומרים בקידוש 'אשר בחר בנו מכל עם', ולכל יו"ט יש כוונה מיוחדת השייכת לאותו זמן, בחג הסוכות יש לנו לכוון בענין קידוש החומר, בזה בחר בנו מכל עם ורוממנו מכל לשון.

בַּכֶּסֶה לְיוֹם חַגְנוּ - בחודש של חג הסוכות

וזש"כ אחת שְׁאַלְתִּי מֵאֵת ה' אוֹתָהּ אֶבְקֶשׁ, כל הבקשות שלי בר"ה ויוה"כ הם בקשה אחת שבבוא חג הסוכות אזכה לשְׁבִתִי בְּבֵית ה' כָּל יְמֵי חַיִּי. לַחֲזוֹת בְּנִעֻם ה' וּלְבַקֵּר בְּהִיכָלוֹ, כִּי יִצְפְּנֵנִי בְּסֻכּוֹ. וכן מפורש במדרש 'תִּקְעוּ בַּחֲדָשׁ שׁוֹפָר בַּכֶּסֶה לְיוֹם חַגְנוּ - בחודש שיש בו חג הסוכות'. הרי שהמדרש מפרש 'חגנו' על סוכות, זהו פשוטו של מקרא שמבשרים ביום הכסה שהנה הנה יבא יום חגנו. הרי שאווירת הפחד של ר"ה אינה הדרגה הגבוהה ביותר בעבודת חודש תשרי, כי התכלית היא לזמר בתוף וכנור. וכן ביאר הנצי"ב בחומש.

הלל בראשי חדשים

ויש להביא ראיה גדולה ליסוד זה מדברי הבית יוסף (או"ח תקב) בשם שבלי הלקט ע"פ מש"כ בתהילים (קנ) י"ב פעמים הִלְלוּהוּ, ולמדו משם אסמכתא לומר הלל י"ב פעמים ב"ב ר"ח, ולכן כופלין ב"פ כל הַנְּשָׁמָה תִּהְיֶה לָהּ, סמך לחודש העיבור, שבשנת העיבור אומרים הלל י"ג פעמים בר"ח הי"ג.

הִלְלוּהוּ בַּתִּקְעָה שׁוֹפָר - רמז לחודש אלול

וכתב ה"יטב לב' זי"ע בשם זקנו ה'ישמח משה' זי"ע שההללו השישי הוא הִלְלוּהוּ בַּתִּקְעָה שׁוֹפָר, ללמד שבחודש אלול תוקעים בשופר. והשביעי שהוא כנגד תשרי הוא הִלְלוּהוּ בַּנֶּבֶל וְכִנּוֹר, ולכאורה הוא פלא גדול, שהרי ודאי היה יותר מתאים להזכיר בַּתִּקְעָה שׁוֹפָר על חודש תשרי שתוקעים בו בקול שופר מדאורייתא? ולמה הזכירוהו על חודש אלול שזה רק מנהג לתקוע בו בשופר? אלא כאמור שעיקר חודש תשרי הוא שמחת חג הסוכות. ומה שתוקעים בר"ה זה רק לבשר שהנה הנה יבואו הַנֶּבֶל וְכִנּוֹר של שמחת בית השואבה בחג הסוכות. ולכן אמר הכתוב תִּקְעוּ בַּחֲדָשׁ שׁוֹפָר בַּכֶּסֶה לְיוֹם חַגְנוּ, תבשרו לישראל בקול שופר בר"ה, על שמחת הסוכות הבעל"ט, ונמצא שהשופר הוא המבשר של שמחת הסוכות, וגם מכין ומנקה את הנפש כדי שנהיה ראויים לכך.

זהו תכלית הבריאה, כמבואר ברמב"ן סוף פ' בא שידוד הנבראים למי שבראם.

הלל של סוכות - השלמה לר"ה

אלא שאי אפשר לשמוח כשחסר בטהרת הנפש, לכן מקדימים לשוב בתשובה ולהתוודות, אך העיקר הוא ההלל, וכתב החת"ס שההלל שאומרים בחג הסוכות הוא בעצם השלמה להלל שהיה צריך לומר בראש השנה ויוה"כ. כאשר המלאכים שאלו מפני מה אין ישראל אומרים שירה בר"ה ויוה"כ, אף שענו להם תשובה, אין זה אלא דיחוי, כי ההלל נדחה לחג הסוכות.

שמחת בית השואבה - היא התכלית

ומה שאמר אסף הַרְגִּינוּ לֹא לֵהִים עוֹזְנֵנוּ הָרִיעֵנוּ לֹא לֵהִי יַעֲקֹב, זו בשורה על חג הסוכות. ואפילו בביהמ"ק היו משוררים בר"ה שיר מיוחד בקול שופר להזכיר שהנה עוד שבועיים יגיע חג הסוכות וישמחו בשמחת בית השואבה שהיא התכלית העיקרית. כי השמחה שהייתה בחג הסוכות בביהמ"ק, היא העיקר, לשם כך, ביום הַכֶּסֶה קבעו מתי יחול יום חַגְנוּ הבעל"ט.

מחללין שבת כדי שחג הסוכות יהיה כראוי

וכן אי' במשניות (ר"ה א,ג) עַל שְׁנֵי חֲדָשִׁים מְחַלְלִין אֶת הַשָּׁבֶת עַל נִסָּן וְעַל תִּשְׁרִי - מִפְּנֵי תִקְנַת הַמוֹעֵדוֹת, שעל קביעת ר"ח תשרי מחללין שבת מִפְּנֵי תִקְנַת הַמוֹעֵדוֹת, היינו כדי שחג הסוכות יהיה כראוי וכנכון. והרי שבראש השנה כבר מבשרים בשורה טובה שהנה יבא חג הסוכות.

זבחי סוכות - השלמה לר"ה

וכתב החת"ס (דרשות דף שס"ט) עה"פ וְאַזְבַּחָהּ בְּאֶהָלוֹ זִבְחֵי תְרוּעָה, אֲשִׁירָה וְאַזְמִירָה לִידֹד (במזמור לְדָוִד, יְדֹד אוֹרִי וְיִשְׁעֵי שְׁאוֹמְרִים בִּימֵים אֱלֹהִים) וצ"ע שהרי תְרוּעָה זה ראש השנה, וכי ביום ר"ה אנו משוררים ומזמרים לה? והרי ספרי חיים וספרי מ' פתוחים, איך אפשר לשורר?! וביאר החת"ס שפסוק זה מדבר על חג הסוכות, שאז אנו משוררים ומזמרים לה, ובכך אנו משלימים את ההלל ואת הַזִּבְחֵי תְרוּעָה שהיו צריכים להביא בר"ה כהודאה לה' על בריאת העולם ביום הזה, כל הזבחים של חג הסוכות הם השלמה לר"ה.

ומי שחטא ישוב וימחול לו

שהרי בשמחת בית השואבה היו משוררים בשני נוסחאות (סוכה נג.) בעלי תשובה משוררים 'אשרי זקנתנו שכיפרה על ילדותנו', והצדיקים משוררים 'אשרי ילדותנו שלא ביישה את זקנתנו'. ולכן מקדימים לתקוע בשופר ולשוב בתשובה בר"ה ויוה"כ, כדי שנוכל לשורר כבעלי תשובה בשמחת בית השואבה. והרי שר"ה ויוה"כ הם הכנה ליו"ט סוכות. ככתוב תִּקְעוּ בַחֲדָשׁ שׁוֹפָר בַּפֶּסַח - לְיוֹם חַגֵּנוּ.

חסידים היינו בעלי התשובה

לשון חז"ל בשמחת בית השואבה היא 'חסידים ואנשי מעשה היו מרקדין', וביאר רבינו חננאל דבר נפלא, שחסידים היינו בעלי התשובה. אנו חושבים שחסיד זה דרגה יותר גבוהה מצדיק פשוט, שהרי מדת חסידות זה לעשות יותר ממה שצריך, אבל רבינו חננאל אומר שהחסידים הם בעלי תשובה.

שְׁמֶרָה נִפְשִׁי כִּי חָסִיד אָנִי

ובספר תהילים (פז,ב) מצאנו שדוד המלך מחשיב עצמו כבעל תשובה, ולא קרא לעצמו בשם צדיק. אך זאת הוא כן אומר על עצמו שְׁמֶרָה נִפְשִׁי כִּי חָסִיד אָנִי, כדעת רבינו חננאל שחסיד היינו בעל תשובה.

בעל תשובה - עושה לפניו משורת הדין

וכן כתבו הראשונים שהטעם שבעל תשובה נקרא חסיד, כי הוא עושה לפניו משורת הדין, כיון שהיה בעל תשובה במקום רחוק תחילה, ואח"כ נתקרב, לכן הוא צריך לעשות דברים לפניו משורת הדין. כ"כ הרמב"ם שבכדי לבא למקום האמצעי צריך תחילה ללכת לצד השני לגמרי כדי לבא לדרך הישר. אבל בכלליות עבודת ה', כשאדם עושה דבר קיצוני אומרים לו שזו 'יוהרא', לא נותנים לאדם לצאת מהגדר לעשות 'פרומקייטן'. רק בעל תשובה שמוסיף מדת חסידות יש לו תירוצו, כי הוא מחויב להוסיף, כמאמרם ז"ל 'היה רגיל ללמוד דף אחד, ילמד שני דפים'. כך בכל ענין, אם ח"ו לא הניח תפילין עשר שנים, אם יניח אח"כ גם תפילין דרבינו

תם מלבד תפילין דרש"י, אין זו יוהרא, שהרי הוא צריך להשלים את מה שהחסיר. וכן בכל מדת חסידות יש לאדם תירוצו לומר שהוא בעל תשובה.

בסוכות - אנו בעלי תשובה

וכן מבואר בגמ' שהיה מנהגו של רבי צדוק שהיה אוכל פחות מכשיעור חוץ לסוכה, רק רבן גמליאל נכדו של דוד המלך, הקפיד לאכול בסוכה אפילו פחות מכשיעור. ומה נפלא הדבר שכן נפסק הלכה למעשה, כמ"ש הרמב"ם (סוכה ו,ו) ומותר לשתות מים ולאכול פירות חוץ לסוכה ומי שיחמיר על עצמו ולא ישתה חוץ לסוכה אפילו מים הרי זה משובח. ולא כתב שזו יוהרא וגאווה.

המחמיר לשתות מים רק בסוכה - תבא עליו ברכה

בגמ' מסופר על כמה תנאים שכן הקפידו, וכמה תנאים שלא הקפידו, למה לא אמרו בזה 'לא כל הרוצה ליטול את השם יבא ויטול'? אלא שאנו במדרגת בעלי התשובה, לכן מותר לנו להחמיר שלא לשתות מים חוץ לסוכה. כשאדם אומר שהוא נוהג כן משום שהוא בעל תשובה אין בזה משום יוהרא.

מרבח בווידוי - מחמיר בסוכה

ברמב"ם מצאנו כמה פעמים לשון הרי זה משובח, המרבה לספר ביציאת מצרים בליל פסח הרי זה משובח, המחמיר שלא לשתות מים חוץ לסוכה הרי זה משובח. (תשובה א,א) וכל המרבה להתוודות ומאריך בענין זה הרי זה משובח. וע"פ האמור מובן כי 'הרי זה משובח' דלא לשתות חוץ לסוכה מקושר ל'הרי זה משובח' דריבוי הוידוי. אילו היית יודע כמה יש לי להתוודות, היית מבין מדוע אני מקפיד שלא לשתות מים חוץ לסוכה.

שנזכה להיות מהחסידים בעלי התשובה

זוהי תנועת החסידות, החסיד רץ לשוב בתשובה גם לאחר ששב בתשובה. וכ"כ באבודרהם בביאור ברכת 'על הצדיקים ועל החסידים', על הצדיקים דמעיקרא ועל החסידים היינו בעלי תשובה, ועל גרי הצדק וכו'. וגם עלינו ירחם ה' שנזכה להכלל בהם.

כי שמחת בית השואבה חשפה את הפנימיות של כל אדם, באופן רשמי לא ניתנה רשות לאף אחד לרקוד, אלא כל מי שהנשמה התרקדה לו הוא היה רוקד, זה רקד כמו צדיק וזה רקד כמו חסיד. 'ושאר העם' שעדיין לא זכו לתשובה, לא רקדו.

אחרי שנשבע לשקר - נהיה חסיד

והנה ברש"י מס' סוכה מבואר שלא נקרא בשם 'חסיד' רק חסיד דמעיקרא, כלומר שלא חטא מעולם, וא"כ צ"ע מה ההבדל בין 'על הצדיקים' ל'על החסידים'? וכתב מרן החת"ס זי"ע שיש ראייה מפורשת מדברי הגמ' (ב"ק קג) שבעל תשובה גם נקרא חסיד 'ואי סלקא דעתך דמישתבע, חסיד מי מישתבע בשיקרא? וכי תימא דמישתבע והדר הוי חסיד והא כל היכא דאמרין מעשה בחסיד...' וצ"ע לדברי רש"י במס' סוכה דחסיד הוא רק חסיד מעיקרא, וראיה לדברי רבינו חננאל שהבעל תשובה הוא החסיד, וכפירוש האבודרהם בברכת על הצדיקים.

וכן משמע מלשון הגמ' במס' סוכה (שם) 'חסידים ואנשי מעשה היו מרקדים' וזה כולל גם הצדיקים מעיקרא וגם בעלי התשובה. וכן הוא להדיא בירושלמי.

עולה קודמת לחטאת בקרבנות החג

בגמ' זבחים (צ:): יש כלל שבכל הקרבנות מקדימין את החטאת לעולה, וכן נפסק ברמב"ם, ומש"כ בקרבן יולדת (ויקרא יב, ח) אָחָד לְעֹלָה וְאֶחָד לְחַטָּאת כתב רש"י שם שלא הקדימו הכתוב אלא למקראה, אבל בפועל מקריבים את החטאת לפני העולה. אמנם יש שני 'יוצאים מן הכלל', בקרבנות שמביאים על חטא ע"ז כתוב בפרשת שלח שבתחילה מקריבין עולה ואח"כ חטאת, וכן במוספי יו"ט סוכות, היום הקריבו פרים עשתי עשר, אילים שנים, וי"ד כבשים, ועוד שעיר אחד לחטאת. הרי שהחטאת באה לאחר העולות. השפת אמת זי"ע ותוס' רעק"א זי"ע במשניות כתבו דה"ה לגבי שאר הרגלים, אך הרש"ש והתוס' יו"ט והפני יהושע כתבו וכן מדויק ברמב"ם שזהו דין בחג הסוכות בלבד, בתחילה פרים אילים וכבשים ואח"כ שעיר חטאת. וכמבואר בגמ' שבקרבנות חג הסוכות כתוב 'כמשפט, כמשפטם' ללמדנו שצריך להקריבן כסדר הכתוב.

אשרי מי שלא חטא ומי שחטא...

חג הסוכות הוא הזמן היחיד שיהודי עומד ומשורר בשמחת בית השואבה על חטאיו, 'אשרי זקנתנו שכיפרה על ילדותנו'. הרי שיש כאן איזה דבר שיש לכפר עליו, אמנם אין מזכירין 'חטאנו' שהרי בסוכות אין אומרים תחנון, מ"מ מזכיר ששנות הזקנה כיפרו על שנות הילדות, הרי שבחג הסוכות אנו רוקדים במעגל של בעלי התשובה. אע"פ שבדרך כלל נאמר 'חציף עלי מאן דמפרסם חטאיה'. כאן בשמחת בית השואבה אנו חלק מהמעגל של בעלי התשובה בריש גלי.

ביוה"כ אמרו - אוי למי שחטא

בדרך כלל התשובה אינה בת פרסום, כשם שהחטא היה בינו לבין קונו, כך התשובה היא בינו לבין קונו, אבל בשמחת בית השואבה מתגלה ענין התשובה ואין מעלימים אותו, אדרבה, הופכים אותו לשיר מתוק 'אלו ואלו אומרים אשרי מי שלא חטא, ומי שחטא ישוב וימחל לו'. והוא לשון פלאי. כי ביוה"כ אמרנו לשון הפוך, 'אוי לו למי שחטא, ומי שחטא ישוב וימחל לו', וכנוסח הוידוי דרבינו ניסים גאון, אוי לי ואוי לנפשי, אוי ואוי. משא"כ כאן בסוכות נהפך הנוסח ומתחיל באשרי ולא ב'אוי לו למי שחטא', כי עתה שזכינו לתשובה, יזכה בעל תשובה למדרגה מופלגת ד'ועל החסידים'. זה מה שנתגלה בשמחת בית השואבה. עשו שם 'קאפעליע' מהצדיקים ובעלי התשובה, הצדיקים נגנו 'קול ראשון', ובעלי התשובה 'קול שני', אשרי כזה ואשרי כזה.

מי בדק מי צדיק?

הרמב"ם כותב (לולב ח, ד) מצוה להרבות בשמחה זו ולא היו עושין אותה עמי הארץ וכל מי שירצה אלא גדולי חכמי ישראל וראשי הישיבות והסנהדרין והחסידים והזקנים ואנשי מעשה הם שהיו מרקדין ומספקין ומנגינין ומשמחין במקדש בימי חג הסוכות אבל כל העם האנשים והנשים כולן באין לראות ולשמוע. דהיינו שלא כל אחד יכול להשתתף בשמחת בית השואבה בבית המקדש, והקשה הג"מ רבי נתן גשטטנר צוק"ל איך היה שם הסדר בפועל, מי עמד בשער ומי בדק מיהו צדיק ומיהו בעל תשובה ומי אינו? ותיירץ שאף אחד לא 'הלך לרקוד' אלא שהריקוד היה נעשה מאליו, 'לבו נשא את רגליו'.

הדורון מגיע אחר ריצוי הפרקליט

וצריך להבין טעם לשינוי הזה, שרק בחג הסוכות מקדימין עולות לפני חטאת. ונזכיר בזה ביאור כללי וביאור פרטי. הגר"ח פלאג'י זי"ע כתב בספרו 'לב חיים' המיוסד על סדר הקרבנות בביהמ"ק, שהטעם שבדרך כלל חטאת קודם לעולה, מבואר בגמ' (זבחים ז ומובא ברש"י בחומש ויקרא ה, ח) 'והקריב את אשר לחטאת ראשונה - א"ר שמעון, חטאת קודמת לעולה למה"ד לפרקליט שנכנס לרצות ריצה פרקליט נכנס דורון אחריו'.

יו"כ - חטאת || סוכות - עולה

והנה ביו"כ הקרבנו את ה'חטאת הכוללת', אף שגם ביו"כ היו עולות, אבל כל מהות עיצומו של היום הזה הוא 'חטאת' שאנו עוסקים בוידוי ותשובה ותענית, אנו מקריבים את חלבנו ודמנו ע"י התענית, וכן בהקרבת הפר והשעיר והוידוי שעליהם, וכן השעיר המשתלח, הכלל מיוסד כדי לסלק את הרוגז, כפרקליט המרצה. אחרי יו"כ מגיעים ימי הסוכות שהם בכלליות כקרבן עולה, מקריבים כל יום פרים אילים וכבשים, וכמ"ש בזוה"ק פ' אמור שחג הסוכות מיוסד על שמחת הריצוי שנעשה בינינו לבין אבינו שבשמים. ולכן הכניסנו תחת כנפי השכינה בצילא דמהימנותא, כאותה החביבות המוזכרת ברמב"ם שיש לבעל תשובה חביבות יתירה. מכיון שאנו מאמינים בכפרת יו"כ, הקדמנו את יו"כ שהוא כחטאת והשלמנו בחג הסוכות שהוא כעולות. אף שגם בו יש בפרטיות עוד חטאת, ית' להלן, אך עיקר הסוכות הוא כעולה כוללת אחר החטאת הכללית שביו"כ.

למה בסוכות מקריבים חטאת?

ומה שגם בחג הסוכות מקריבים קרבן חטאת, מבואר בדברי רבי סעדיה גאון שבעל התשובה כשהוא מתקרב להשי"ת ומשיג גדולתו ית', עתה הוא מתבייש יותר ויותר על מה שחטא כנגדו, וזהו ענין החטאת דחג הסוכות, כביכול היא תוצאה מההתקרבות של העולות הבאות בימי חג הסוכות. כי לאחר שריצה הפרקליט ביו"כ והבאנו דורון בחג הסוכות, יש הרגשה של רצון חדש לפייס את המלך.

בדרך כלל הפיוס הוא הקדמה לידידות, אבל יש פיוס עוד יותר עמוק, שהוא תוצאה של הידידות. זו הפנימיות של השעיר לחטאת שבא בחג הסוכות. ולכן רבוה"ק הנ"ל נקטו שהוא חידוש מיוחד בחג הסוכות בלבד שהחטאת קרבה אחר העולות.

למה בשמחת בית השואבה מזכירים חטאים?

וזהו הטעם שבשמחת בית השואבה מזכירים את החטאים 'ומי שחטא ישוב וימחל לו', למה לנו להזכיר את החטאים ואת המחילה?! והרי זה עתה עשינו יום שלם של כפרת יו"כ, אלא שבשמחת בית השואבה בעלי התשובה מרגישים בושה מחודשת, בתחילה נחשב כתשובה מיראה, ועתה כתשובה מאהבה.

לא נאמר לכפר בשעירי סוכות

כמדומה שבשעיר של חג הסוכות לא כתוב תיבת 'לכפר' כבשאר המועדות. רק בנוסח הכללי של תפילת מוסף כתוב 'ושעיר לכפר' ושני תמידים כהלכתם, אך בפסוקי התורה יש בזה שינוי, שבפסח כתוב (במדבר כח, כב) וּשְׁעִיר חַטָּאת אֶחָד לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם, אבל בסוכות כתוב (שם כט, טז) וּשְׁעִיר עִזִּים אֶחָד חַטָּאת מִלֶּבֶד עַל־תְּתִמֶּיךָ, ולא כתוב לְכַפֵּר כי ביו"כ כבר הייתה כפרה גדולה, אלא שמרוב אהבת חג הסוכות יש הרהורי בושה 'אשרי מי שלא חטא, ומי שחטא ישוב וימחל לו'.

בָּנִים אֲתֶם לָהּ - גם המזידים

ראיתי דבר נפלא ב'הליכות שלמה' להגרש"ז אויערבאך זצוק"ל (מועדים פרק ב) שביאר ע"ד החסידות, לאחר שמבואר ב'בני יששכר' שבחג הסוכות זכינו כולנו להיות במדרגת 'בנים למקום', והגה"ק מקאצק זי"ע חידש דהא דאמרו חז"ל (ר"ה כה.) על קביעת המועדים 'אשר תקראו אתם, אתם אפילו שוגגין אתם אפילו מזידין', ה"ה מש"כ (דברים יד, א) בָּנִים אֲתֶם לָהּ אתם בנים למקום אפילו שוגגין אפילו מזידין. ולכן בקרבנות חג הסוכות הקב"ה אמר להביא דורון קודם הריצוי.

וביאר הגרש"ז א, שעבדו של מלך אינו יכול להביא למלך דורון לפני שמפייסו ומרצה על חטאיו, אבל בנו של המלך, בוודאי יכול להביא דורון גם לפני הריצוי.

(מ.) עה"פ לַמַּעַן תִּפְשֶׁ אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּלִבָּם (יחזקאל יד,ה), ולכן בפגם ע"ז צריך להקדים תחילה את קרבן העולה המכפרת על המחשבה, כי בע"ז עיקר הפגם הוא במחשבה. ואין זו עולה של דורון אלא עולה של כפרה.

למה אהרן נבחר לכהונה?

וכן הוא בחג הסוכות. כמבואר בדברי הרוקח והגר"א זי"ע שהקרבת של יו"ט סוכות באים לכפר על יצרא דע"ז, כי ב"ז בתמוז היה מה שהיה ככתוב בפרשת כי תשא, אח"כ מי"ז בתמוז עד ר"ח אלול בני ישראל שבו בתשובה. ומאותו החטא נסתלקו ענני הכבוד, שהם באו בזכות אהרן הכהן, וגם באהרן הכהן התאנף וגו', שעשה לשמה. ואמר משה רבינו 'ואתפלל גם בעד אהרן', ולכן אהרן הכהן נקרא בשם חסיד, כמ"ש בפרשה (דברים לג,ח) וּלְלִי אָמַר תִּמְיָהּ וְאוֹרִיָּהּ לְאִישׁ חֲסִידָהּ, חסיד היינו בעל תשובה, לעומת משה רבינו שנקרא צדיק מעיקרא, וכהנה וכהנה כתוב באהרן הכהן 'למה אתה בוש, לכך נבחרת', כי הוא מצד עצמו היה מקיים בכל יום 'וחטאתי נגדי תמיד'. ולכן כל יום היה מביא מחדש קרבן מנחת חינוך. והקב"ה רצה שהאורים ותומים יהיו על לבו של החסיד ולא של הצדיק.

ביטול יצרא דע"ז - אחרי סוכות

ואחרי שהקב"ה כיפר על חטא העגל ביוה"כ, באים הקרבנות של חג הסוכות למעט יצרא דעבודה זרה, וכן מפורש בגמ' (ערכין לב) שכשבקשו לבטל יצרא דע"ז נאמר בספר עזרא שישבו בסוכות (נחמיה ח יז) וַיַּעֲשׂוּ כָּל הַקָּהָל הַשְּׁבָיִים מִן הַשְּׁבִי סֻכּוֹת וַיֵּשְׁבוּ בַּסֻּכּוֹת כִּי לֹא עָשׂוּ מִיָּמֵי יִשְׁוֹעַ בֶּן נֹון כִּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַד הַיּוֹם הַהוּא וַתְּהִי שִׁמְחָה גְדוֹלָה מְאֹד. ופירשו בגמ' שלא ביטל יהושע בן נון יצרא דע"ז, רק אז התפללו על כך וביטלו את יצרא דע"ז, וזה היה ביום כ"ד תשרי. וזה היה לאחר שחגגו חג הסוכות. כמבואר בגמ' שם שדרשו את הפסוקים הקודמים על ענין ביטול יצרא דע"ז, והכל בזכות מצות סוכות.

מיעוט פרי החג מחליש את יצר הע"ז

ובזה מבואר מה שאמרו חז"ל שבסוכות אנו מקריבים ע' פרים לעומת ע' אומות, וממעטין אותם מיום ליום, כדי למעט תוקף דאומות העולם ושבעים שריהם,

גם אם ציער את אביו, יכול להתחיל את ההתקרבות אל אביו ע"י דורון.

יוה"כ כבר כיפר בשלימות

ולאמיתו של דבר אין כאן ממש מקום לפייס על חטאים ופשעים ח"ו, שהרי אנו מאמינים באמונה שלימה בקדושת יוה"כ שכבר כיפרה לנו בשלימות. אלא שיש הרגשה דקה מן הדקה אחר הריצוי דעולות להתפייס שוב ושוב, ונמצא הסדר מיושב יפה, בתחילה יוה"כ כחטאת כללית של כל השנה, ואח"כ ימי חג הסוכות כעולה כללית אחר הריצוי, ולאחר העולה האדם מתבייש מחדש, ורוצה להביא חטאת נוספת.

קרבנות החג דומים לשגגת צבור

ובאופן פרטי יש לבאר ע"פ מה דמשמע ברמב"ם שהטעם שבקרבנות על חטא ע"ז, מביאים תחילה עולה ואח"כ חטאת, הוא הטעם גם לקרבנות החג. שכן לשון הרמב"ם (תמידין ומוספין טז), 'בקרבת החג אינו כן אלא קריבין על סדר הכתוב שנאמר כמשפטם כיצד בתחלה פרים ואחריהם אילים ואחריהם כבשים ואחריהם שעירים אע"פ שהשעירים חטאת וכל אלו שקדמו אותן עולות וכן בשגגת צבור בע"ז שהן מביאין פר עולה ושעיר חטאת הפר קודם שנאמר בו כמשפט'.

עולה של כפרה

וביאר הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע שב'כלי יקר' נתן טעם להקדמת עולה לחטאת בשגגת ציבור בע"ז, כי בדרך כלל קרבן עולה בא לכפר על חטא במחשבה, אם אדם עשה מעשה עבירה רח"ל, אין המעשה מעיד על המחשבה לגבי היחס והקשר שבינו לבין השי"ת, כי מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה, ולכן תחילה מקדים את החטאת לכפר על החטא עצמו, ואח"כ מוסיף דורון עולה לכפר גם על המחשבה. אבל בעבודה זרה העיקר הוא המחשבה, כלשון הכתוב (דברים כט,יז) פֶּן יֵשׁ בְּכֶם אִישׁ אוֹ אִשָּׁה אוֹ מִשְׁפָּחָה אוֹ שֵׁבֶט אֲשֶׁר לָבְבוּ פִּנְהָ הַיּוֹם מֵעַם יִדְוֹד אֱלֹהֵינוּ לָלֶכֶת לַעֲבֹד אֶת אֱלֹהֵי הַגּוֹיִם הָהֵם פֶּן יֵשׁ בְּכֶם שָׂרֵשׁ פָּרָה רָאשׁ וְלַעֲנָה, וְהָיָה בְּשִׁמְעוֹ אֶת דְּבָרֵי הָאֱלֹהִים הַזֵּאת וְהִתְפָּרַךְ בְּלִבָּבוֹ לֵאמֹר שְׁלוֹם יִהְיֶה לִּי כִּי בְּשָׂרֵרוֹת לִבִּי אֵלֶּה, וכן מבואר בגמ' כ"פ ששורש חטא ע"ז הוא במחשבה, וכמ"ש בגמ' קדושין

טכנולוגיים וכו' רח"ל. ורק בקדושת ימי הסוכות מבטלים את ההתפעלות מהשקר הזה.

גם הגויים צריכים להתפעל מחג הסוכות

וכן אמרנו בהפטרות יום א' דסוכות שאף הגויים בעצמם צריכים להתפעל מחג הסוכות, אם לא, לא ירד להם גשם, (זכריה יד,ז) וְהָיָה אֲשֶׁר לֹא יַעֲלֶה מֵאֵת מִשְׁפָּחוֹת הָאָרֶץ אֶל יְרוּשָׁלַם לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְמֶלֶךְ יְיָ צְבָאוֹת וְלֹא יַעֲלִיָּהֶם יְהוָה הַגֶּשֶׁם, וְאִם מִשְׁפָּחוֹת מִצְרַיִם לֹא תַעֲלֶה וְלֹא בָאָה וְלֹא יַעֲלִיָּהֶם תְּהִיָּה הַמִּגְפָּה אֲשֶׁר יִגַּף יְיָ אֶת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא יַעֲלֻ לְחַג אֶת חַג הַסֻּכּוֹת. כִּי עֲלִיָּהֶם לַהֲכִיר בְּבִטּוֹל כַּח הַשֶּׁקֶר שֶׁל יִצְרָאֵל דַּע"ז.

זמן מסוגל להחליש יצרא דע"ז

וכמו בימים הקדמנים שבחג הסוכות זכו לביטול יצרא דע"ז, לא רק כשבטלוהו כליל אלא גם שמונה מאות שנה קודם לכן, נתבטל אותו היצר שגרם לחטא העגל, ע"י מ' יום מ"ז בתמוז עד אלול, ועוד ארבעים מ"ח אלול עד יוה"כ, ע"י ז' נחלש כח היצר הרע, וירד הקב"ה ואמר 'סלחתי כדברך' ונתן לנו את חג הסוכות. בכל שנה ושנה כח היצר הרע נחלש עוד ועוד, ועד שלאחר שמונה מאות שנה העבירוהו לגמרי. וזהו הטעם שהיו מסיימים את עבודת שמחת בית השואבה בביטול ענין עבודה זרה אָנוּ לַיָּהּ, וְלַיָּהּ עֵינֵינוּ.

תיקון גדול בגדרי הצניעות

והנה חז"ל מספרים שבאותו מעמד ומצב בקשו גם לבטל את יצרא דערייות, כיון שראו סיעתא דשמיא שכבר זכו לבטל יצרא דע"ז. אלא שהקב"ה הראה להם שעדיין לא הגיע הזמן לזה, אמנם זאת הצליחו לפעול שאדם לא יתגרה מקרובות משפחתו, היינו שמיעטוהו ליצרא דערייות. ובמס' סוכה שם בתוך ענין שמחת בית השואבה יש סוגיא שלימה בענין יצרא דערייות. ותחילת הענין במשנה 'ומתקנים שם תיקון גדול', במעמד שמחת בית השואבה, כי בדור שלפני זה היה בזה קלקול נורא, נשים מבפנים ואנשים מבחוץ או הפוך, ה' ישמרנו ויצילנו בתוך שמחת בית השואבה התגבר שם יצרא דערייות רח"ל. עד שזכו לתקן תיקון גדול ותוקנו גדרי הצניעות כדת.

שהם רוצים להטעות אותנו כאילו יש עוד איזה כח חוץ מהקב"ה ח"ו, לכן אנו ממעטים אותם מיום ליום, ואומרים בכל יום אחר ההקפה לְמַעַן יָדַעְתָּ כָּל עַמִּי הָאָרֶץ כִּי יָדוּד הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד, אֵין הַכוּוֹנָה כ"כ על האומות אלא על כנסת ישראל שיכירו היטב שהכח היחיד שיש בעולם הוא הקב"ה בכבודו ובעצמו. וביום כ"ד תשרי התבטל לגמרי יצרא דע"ז, לאחר שחגגו שמחה גדולה בחג הסוכות, כמבואר בגמ' ערכין שם. ומכיון שקרבנות החג באו למעט יצרא דע"ז, לכן דינם כקרבנות דע"ז להקדים עולה לחטאת, מחשבה למעשה. ושלימות הכל הוא בשמיני עצרת, שמתגלה הכח היחיד של הקב"ה, בהתאחדות כנסת ישראל עמו באחדות אחד.

למה לבזות את האבות?

במשניות סוכה (ה,ד) כתוב שבכל לילה לאחר שמחת בית השואבה הגיעו לְשַׁעַר הַיּוֹצֵא מִמִּזְרַח, הִפְּכוּ פָּנֵיהֶן לַמַּעֲרָב, וְאָמְרוּ, אָבוֹתֵינוּ שֶׁהָיוּ בַּמָּקוֹם הַזֶּה אַחֲרֵיהֶם אֶל הַיָּכַל ה' וּפָנִיָּהֶם קָדְמָה, וְהָמָּה מִשְׁתַּחֲוִים קָדְמָה לְשִׁמְשׁ, וְאָנוּ לַיָּהּ עֵינֵינוּ. רַבִּי יְהוֹדָה אוֹמֵר, הָיוּ שׁוֹנִין וְאוֹמְרִין, אָנוּ לַיָּהּ, וְלַיָּהּ עֵינֵינוּ, אָבוֹתֵינוּ הֵם אֵלוּ שֶׁעֲבָדוּ ע"ז בתקופת בית ראשון, אבל אָנוּ לַיָּהּ, וְלַיָּהּ עֵינֵינוּ. וצ"ע מה הענין לבזות את אבותינו בשמחת בית השואבה, בשלמא בנוסח הוידוי אומרים 'אנחנו ואבותינו חטאנו', אבל כאן אומרים 'אבותינו חטאו ואנחנו לא חוטאים'. ומשמע במשנה שזו ה'מסקנא' של הריקודים בלילי שמחת בית השואבה, כל הלילה רקדו, קרא הגבר, תקעו הכהנים, הגיעו למעלה העשירית תקעו והריעו ותקעו, הגיעו לקרקע תקעו והריעו ותקעו, היו תוקעין והולכין עד שבאו לשער המזרח, ושם היה מעמד הפיכת הפנים לצד המקדש, והזכרת זקננו שעבדו עבודה זרה. והלא דבר הוא?

ימי הסוכות יבטלו את פגעי הטכנולוגיה

אלא כאמור שבזכות עבודת ימי הסוכות נתבטל מהאדם ההתפעלות מהכוחות של הגויים, וכן בימינו כשרואים פלאי פגעי הטכנולוגיה, זה יכול לבלבל את האמונה הפשוטה ש'אין עוד מלבדו', ורק הקב"ה הוא עשה ועושה ויעשה הכל, כי נדמה להם שיש עוד כוחות

היכל ה' ופנייהם קדמה, והמה משתחווים קדמה לשמש, ואנו ליה, ול'יה עינינו, 'פעם' היה יצר הרע, ואנו ל'יה, ול'יה עינינו, היו שונים ואומרים, אנו ל'יה ועינינו ל'יה כלומר שאין שום כח אחר, אין עוד מלבדו יתברך כלל. המסקנא הזו מתגלה רק ע"י שמחת בית השואבה.

מחיצה וסינון לצניעות

ועוד שגם יצרא דעריות מקבל צמצום וגבול וגדר בזכות שמחת בית השואבה, כשם שנתייסד אז ענין עזרת נשים שהוא גדר גדול לשם צניעות, כך בכל דור ודור יש לנו גדרים מחכמי ישראל, סינון טוב והגון למכשירים טכנולוגיים.

אי של קדושה בים של טומאה

ובאמת שזה נס למעלה מדרך הטבע, אנחנו האומה היחידה על פני כדור העולם שהצליחה שלרבות אנשים אין סמארטפון. כל שאר האומות נכנעו ליצרא דעריות, כבר הספידו את החינוך שלהם שכבר ירד לטמיון, הנה ב"ה יש כמה עשרות אלפי יהודים שעומדים ולוחמים על זה יום יום, וב"ה יש לנו ילדים קדושים וטהורים, כן ירבו, והוא פלא גדול איך יש בדורנו ילדים טהורים ותמימים שאין להם השגות בכל שיקוצי וגילולי העמים, וזהו נס גדול מאד. הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו.

שמחת בית השואבה - כח ל'תיקון גדול'

אמנם בכל עת צריך עוד ועוד חיזוק להתגבר נגד יצר הרע, ומכל הנ"ל למדנו שהשורש לזה הוא מכח שמחת בית השואבה. וזה שאמרו חז"ל 'ומתקנים שם תיקון גדול', כי ראשית הפגם שבעבורו הוצרכו את התיקון הגדול הזה היה ע"י שעברו על איסורי ראייה, עד שהאיר ה' עיניהם למצוא פסוק וללמוד משם להוסיף עזרת נשים, מאיזה פסוק למדוהו? מפסוקי ההספד על יצר הרע. שם למדו איך לצמצם ולגדור גדרים וסייגים ביצרא דעריות עד לפני שחיתתו.

שחיטה שהיא תיקון

וכל אדם שיש לו סינון טוב על המכשיר שלו, נעשה כשוחט ליצר הרע, הוא שחט את הכלי הזה, שחיטה נקרא בדברי חז"ל כתיקון. הסמארטפון והאינטרנט הם מרכבה ליצרא דעריות, וע"י הסינון הוא שוחט את היצר

קיבלו כוחות לבטל את היצר

וכל זאת משום שבאותו מעמד זכו לקבל כוחות לבטל את היצירה, יצרא דע"ז בטלו לגמרי ויצרא דעריות רק החלישו, שיהיה אפשרות להתגבר עליו, עד שהתוה"ק מעידה עלינו 'סוגה בשושנים', ולמעט יצרא דעריות שהוא יצר חזק מאד. אעפ"כ אין לנו השגה איך היצר הזה היה נראה לפני שסימאו את עיניו והחלישו את כוחו. יצרא דעריות שבדורנו הוא כבר לאחר שהחלישוהו חז"ל...

לעת קץ יתבטל היצר הרע

הרי שבחג הסוכות יש תיקון גדול להחליש יצרא דעריות. וכל המקור לכך שבכל בית מדרש יש עזרת נשים עד עצם היום הזה, הכל נמשך משמחת בית השואבה שעשו בו תיקון גדול. ובגמ' הקשו איך יכלו לחדש דבר כזה לעשות עזרת נשים, והרי בביהמ"ק הפל בכתב מיד יי עלי השפיל כל מלאכות התבנית (דבה"י א, כח, יט)? ותימצו בגמ' שבאמת מצד הכתב המקורי של שלמה המלך לא היה כתוב עזרת נשים, אלא שזכו לכך ע"י שמצאו פסוק ודרשוהו, איזה פסוק? פסוק דביטול יצרא דעריות (זכרי' יב, יב) וספדה הארץ משפחות משפחות לבד, שמספידים את היצר הרע שכ"כ הרבה סבלו ממנו והנה הוא מתבטל לעת קץ כשיתקיים ואתא הקדוש ברוך הוא, וישחט למלאך המות, מאותו מעמד שאז יתבטל לגמרי יצרא דעריות, למדו חז"ל איך להחליש את היצר של עריות.

תאוות הממון היא משורש עבודה זרה

והרי שאין לנו השגה כמה מעלות טובות למקום עלינו בשמחת חג הסוכות, זה נותן כח להחליש יצרא דעריות. ועוד שאע"פ שכבר נתבטל יצרא דעבודה זרה, הרי מבואר ב'ספר החיים' לאחיו של מהר"ל זי"ע שתאוות ממון היא משורש יצרא דעבודה זרה. וכן כל ההתפעלות מכוחות טבעיים, הם אביזריהו דיצרא דעבודה זרה רח"ל. כשיהודי ממליך את הקב"ה בר"ה, וצועק במוצאי יוה"כ 'שמע ישראל', בחג הסוכות הוא מקבל מתנה שיזכה לקיים למעשה את ההמלכה של הקב"ה, והוא ע"י הריקודים בשמחת בית השואבה, אז אתה יכול לרדת שם ולומר אבותינו שהיו במקום הזה אחריהם אלו

והרשעים יבכו איך לא התגברנו על יצר הרע כחוט השערה כזה, שגעון שאין לו שום הסבר, חמת מלא צואה ודם, מה אתה רוצה?

עכ"פ מאותם הפסוקים, חז"ל מצאו כוח ללמוד איך להחליש את היצר דעריית גם בדורנו. והכל בזכות השמחה דבית השואבה. ה' יזכנו לשמוח בו שמחה שלימה, ונזכה למעט ולמעט ולמעט יצרא דעריית אמנ.

בכל דרכיך דקוב"ה בסוכות

היום אושפיזא דיעקב אבינו, (וישלח לגיז) ויעקב נסע ספטה ויבן לו פית ולמקנהו עשה ספת על כן קרא שם המקום ספות. נזכיר עוד ביאור פנימי על השייכות מצד הקב"ה בענין 'בכל דרכיך דעהו' לחג הסוכות, שעסקנו בו בימים הקודמים.

מנין שהקב"ה כביכול מקיים בכל דרכיך דעהו?

כידוע שאנו בני ישראל זוכים לעשות מצוות מעשיות כתפילין וסוכה וכו', ומלבד זאת יש לנו סימן רל"א שצריך לעשות גם הדברים הגשמיים לשם שמים, הרי הם כשתי מערכות. מצוות ובכל דרכיך דעהו. ואם חז"ל אמרו שהקב"ה מקיים את כל התורה, היכן מצאנו ענין כזה אצלו ית'? מנין שהקב"ה מקיים כביכול בכל דרכיך דעהו? כביכול כביכול.

ניסים שנמשכים לאורך זמן

וכתב מהר"ל שבפסח ושבועות נעשו ניסים נוראים למעלה מדרך הטבע לאותו הזמן בלבד, עשר מכות וקרי"ס ומעמד הר סיני היו גלויים רק לאותו הזמן בלבד. ביום הקהל היו קולות וברקים ואתה הראת לדעת כי הויה הוא האלקים אין עוד מלבדו, הכל בדרך נס זמני בלבד. אבל בחג הסוכות אנו חוגגים על דבר שהקב"ה כביכול התרגל בו. עשר מכות היו רק לזמן קצר, קרי"ס היה רק לזמן קצר, אבל ענני הכבוד ואכילת מן במדבר, היו דבר הוה ורגיל למשך ארבעים שנה. וכמ"ש החת"ס שהילדים שנולדו במדבר, לא ידעו בכלל שיש מציאות חיים אחרת, התרגלו שיש ענני הכבוד, ויש מן לאכול בכל יום. היה זה נס מתמשך מאד, עד שכבר לא התפעלו ממנו.

הרע. ואפילו אחר שחיטתו הוא עדיין מפרכס ורוצה לקום לתחיה ח"ו, ובכל גדר וסיג, חוזרין ושוחטין חוזרין ושוחטין, וכל זה כתוצאה בהשמחה בבית השואבה.

שמחת סוכות חזק מר"ה ויוה"כ

ובזה מיושב ומובן שביום כ"ד תשרי שהוא היום שבו זכו לשחוט יצרא דעבודה זרה ולהחליש יצרא דעריית, לא מצאנו שהפסוק מייחס את זה לתשובת וקדושת ר"ה ויוה"כ, אלא לשמחת חג הסוכות בלבד! אע"פ שבר"ה של אותה שנה בכו הרבה בכיות ועשו הרבה תשובות, כמבואר בפסוקי נחמיה, אבל ה'מכה בפטיש' היה השמחה הגדולה מאד בחג הסוכות, בזכות אותה שמחה בטלו את יצה"ר. וכאמור כי ר"ה ויוה"כ הם כהכנה לחג הסוכות, תקעו בחודש שופר, כדי לבא לזמרה כנור ונבל.

ביטול יצר הרע - במסכת סוכה

וכנודע מהרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע שכל דברי אגדה שבדברי חז"ל שמובא באיזה מסכת בש"ס, סימן שיש לזה שייכות לענין של המסכתא ההיא. ולא לחינם כתוב ענין ביטול יצר הרע במסכת סוכה בסוגיית שמחת בית השואבה.

כל זאת הזכרנו כביאור מדוע בחג הסוכות הקדימו את העולות לחטאות, כדין קרבנות לעבודה זרה, כי זכות חג הסוכות זיכה את ישראל בביטול יצרא דעבודה זרה, ורמז הכתוב בתיבת 'כמשפטם', נעשה כאומר שעניינם שווה.

מלאך שהסכים לשמש כיצה"ר

ומה שאמרו חז"ל שבשעה שישחטו לגמרי יצרא דעריית יהיה הספד גדול, ויש בזה כמה בחינות. האחד הוא הספד לגופו של ענין, אותו המלאך הגדול שהסכים לקחת על עצמו שליחות כזאת, וכמו שנתבאר בעיוה"כ שיש בו שני כוחות, וחלק מהם הוא מה שהקב"ה בחר בו שזה יהיה תפקידו, ולכן מספידים אותו.

איך לא התגברנו על חוט השערה?!

ובגמ' שם מבואר שההספד יהיה שהצדיקים יבכו איך הצלחנו להתגבר על כזה יצר הרע קשה כהר גדול,

שההרגל לא יכהה את ההתפעלות

והנה החילוק בין מצוה ל'בכל דרכיך דעהו', שבמצוה יש התפעלות, מניח תפילין, יושב בסוכה, אבל ב'בכל דרכיך דעהו', אין התפעלות מצד עצם המעשה, שהרי אוכל וישן סתם, אלא שצריך להתעורר לזכור שהקב"ה נמצא גם בתוך זה. זהו ענין חג הסוכות זכר לענני הכבוד, שבהם הקב"ה הכניס אותנו לתוך 'הרגל', והייתה לנו עבודה שלא להתרגל לזה, לא לומר שזה סתם.

ולכן בחג הסוכות יש מערכה מיוחדת לשמוח יותר מהשמחה של חג השבועות, כמ"ש ברמב"ם שיש שמחה יתירה בחג הסוכות. והענין הוא שיש בזה עבודת 'בכל דרכיך דעהו' שלא לקבל את ההרגל, לא לאבד את ההתפעלות מצד ההרגל.

חיי האדם בעוה"ז הם סולם מוצב ארצה

ולכבוד יעקב אבינו נזכיר חידוש נפלא מרבינו החת"ס זי"ע. הנה נודע שיעקב אבינו מתחילת ברייתו נולד ונועד לעבודת ה' כל ימי חייו, בלתי לה' לבדו, כרבי שמעון בר יוחאי שתורתו אומנותו, איש תם יושב אהלים בלי שייכות לעוה"ז. אך בשעה שהיה צריך לקבל מאביו יצחק את הברכות, יעקב נכנס לעבודה חדשה, וההכנה לזה הייתה שהלך לישון - וַיִּקַּח מֵאֲבִי הַמָּקוֹם וַיִּשָּׁם מְרִאשְׁתּוֹ וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא, והמקובלים דרשו תיבת וַיִּשְׁכַּב וַיִּשָּׁם כ"ב ויש כ"ב אותיות בַּמָּקוֹם הַהוּא, לא רק בבית מדרשו של שם ועבר, אלא בכל דרכיך דעהו, כי כל חיי האדם בעוה"ז הם סולם מוצב ארצה, ואם מכוון לשם שמים, ראשו מגיע השמימה.

אבן או אבנים

ובגמ' (חולין צא:) דייקו שבתחילה כתוב וַיִּקַּח מֵאֲבִי הַמָּקוֹם ואח"כ כתוב וַיִּקַּח אֶת הָאֲבֶן כי האבנים היו מריבין זה עם זה, כל אחת אומרת 'עלי יניח צדיק את ראשו' עד שנעשו כולם אבן אחת. ואותה אבן העמיד למצבה.

אבן שהשתמש בה הדיוט אסורה למזבח

והקשה החת"ס, וכבר הקשה כן המג"א בפירוש 'זית רענן', והרי מצבה למזבח אסורה להיות מאבן שהשתמש

בה הדיוט. (זבחים קטז) וא"כ איך יעקב אבינו עשה מאבן משכבו אבן למזבח ה'? וביאר החת"ס שיעקב אבינו לקח הרבה אבנים וסידרן סביב ראשו, ואין זה נקרא שההדיוט השתמש בהם, כמבואר במס' פסחים (כו.) שמוותר לדרוש ולעמוד בצל ההיכל ואין זה נקרא כמועל בהיכל, זה פחות מקול ומראה וריח שאין בהן משום מעילה, אפילו הידור אין בו. אלא שאבן אחת כן הניח תחת מראשותיו. ומכיון שעליה ממש הניח את ראשו, לא רצה להשתמש בו למזבח ה', רק בשאר האבנים שסדרם מסביב לראש. אך לאחר שהיו מריבין 'עלי יניח צדיק את ראשו', לכאו' יש להם חסרון בזה, שעיי"ז לא יוכלו להיות חלק ממזבח ה', כיון שהשתמש בו הדיוט. בפרט לדעה שיש במדרש שאותם האבנים באו מהמזבח של עקדת יצחק, הרי כבר היו מזבח, ומיועדים למזבח ה'. איך היו מריבין לרדת ממדרגתם?

כשנהפכו לאבן אחת הוכשרו למזבח

וביאר החת"ס (דרשות, עמוד שע"ח) 'כי כנראה שנוח להם יותר שכיבת ראש הצדיק עליו מלהיות מזבח ומצבה'. מה עשה הקב"ה, והרי 'אין אדם שומע לי ומפסיד', כיון שהסכימו אלה לוותר על מדרגת מזבח כדי להיות משכבו של הצדיק, עשה הקב"ה המצאה חדשה שיזכו לשניהם כאחד. לכן עשה נס ונהפכו כולם לאבן אחת, שעיי"ז כשרים כולם למזבח. היות ויעקב אבינו הניח ראשו רק על חלק קטן של אותה אבן, כיון שרובו לא השתמש בו יעקב בכוונתו, נתבטל אותו המיעוט ברובו, והוכשר כולו למזבח ה'.

הקב"ה נמצא גם בכל דבר חולין

על זה אמר אָכֵן יֵשׁ ה' בַּמָּקוֹם הַזֶּה וְאֵנֹכִי לֹא יָדַעְתִּי. וביארו הספה"ק שבתחילה חשב שהקב"ה נמצא רק בבית המדרש, ואז הבין שהקב"ה נמצא גם בכל דברי חולין בעוה"ז. איך למד זאת באותו מעמד ומצב? כי כשהשיגו האבנים שיותר טוב להיות מיטתו של יעקב אבינו מלהיות מזבח ה', הבין היטב את עבודת 'בכל דרכיך דעהו', מהם למד איך לקיים את סימן רל"א. אָכֵן יֵשׁ ה' בַּמָּקוֹם הַזֶּה בכל דבר בחיים הגשמיים של האדם. ועיי"ז וַיִּשָּׂא יַעֲקֹב רֶגְלָיו, נעשה קל ללכת.

הרמ"ע מפאנו ב'עשרה מאמרות' מחדש שכל ברכותיו של אדם בכל ימות השנה, אם כוונתו לאכול ולשתות לשם שמים, כל ברכותיו ברכות המצוות. וזש"כ וַיַּעֲקֹב הָלַךְ לְדֶרֶךְו וַיִּפְגְּעוּ בוּ מַלְאָכֵי אֱלֹהִים, כי בכל פסיעה ופסיעה הוא עושה מצוה, אינו 'נוסע לדרכו לבית אביו חברונה' אלא 'נסע סוכותה'. ובהגיעו למקום ההוא קיבל שיעור חינוך דפרשת ויצא, עד שזכה ל'וישא יעקב רגליו' זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל אמן.

יום שישי יח תשרי תשפו

(מס' שיעור 42043594)

סְכוּת מַמָּשׁ בְּהִצָּנֵעַ לָכֶת - במה טומנין בעבודת השם {א'}

והצנע לכת עם אלהיך

לפני ראש השנה עסקנו בע"ה בדברי הרבי רבי זושא זי"ע **שתשובה** הוא ר"ת של תְּמִים תְּהִיָּה עִם ה' אֱלֹהֶיךָ, שְׁוִיָּתִי ה' לְנִגְדֵי תְּמִיד, וְאַהֲבָתָ לְרַעַךְ כְּמוֹהָ, בְּכָל דְּרָכֶיךָ דַּעְהוּ, וְהִצָּנֵעַ לָכֶת עִם אֱלֹהֶיךָ. שהם חמשה עניינים מרכזיים בעבודת ה'. בחסדי ה' הארכנו בכל אחד מהם כסדרן, בעשי"ת עסקנו בְּאַהֲבָתָ לְרַעַךְ כְּמוֹהָ, ואח"כ עסקנו כמה ימים בעבודת ימי הסוכות בְּכָל דְּרָכֶיךָ דַּעְהוּ, עתה נותר לנו להשלים בעבודת וְהִצָּנֵעַ לָכֶת עִם אֱלֹהֶיךָ שהיא כנגד אות ה' דתשובה במשנת הרבי רבי זושא זי"ע.

עיקר כניעתך לעבודת ה' - בהצנע לכת

בהפטר פרשת בלק מסיימים (מיכה ו,ח) הִגִּיד לָךְ אֲדָם מַה טוֹב וּמָה ה' דוֹרֵשׁ מִמֶּךָ פִּי אִם עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וְאַהֲבַת חֶסֶד וְהִצָּנֵעַ לָכֶת עִם אֱלֹהֶיךָ, ולא רק הרבי רבי זושא חידש שזהו יסוד גדול בעבודת התשובה, אלא כבר קדמו רבינו יונה זי"ע בשערי תשובה (שער ראשון אות כה) והגדיר שזהו עיקר התשובה, 'ובא הענין הזה על עיקר התשובה מבואר בדברי הנביא ע"ה, שנאמר (מיכה ו,ו) בְּמָה אֶקְדָּם ה' אֶפְףָּ לֹא־לֵהִי מְרוֹם. פירוש: בְּמָה אֶקְדָּם ה' - על רוב חסדיו, כי הזכיר למעלה בפרשה מחסדי השם יתברך; [שהזכיר קודם לזה כמה חסדים שעשה ה' עם ישראל, עמי זכר נא וגו'] וּבְמָה אֶפְףָּ לֹא־לֵהִי מְרוֹם

בכל פסיעה ופסיעה - דעהו

כתוב בספה"ק 'טהור רעיונים' (תלמיד הרבי מלובלין זי"ע, כיהן כראב"ד לובלין בימי רבו) ששמע מהרה"ק מבארדיטשוב זי"ע, תורה שלא נדפסה בספה"ק 'קדושת לוי', שהקשה עה"פ וַיֵּשֶׁב בַּיּוֹם הַהוּא עֲשׂוֹ לְדֶרֶכֶו שְׁעִירָה, וַיַּעֲקֹב נָסַע סְכָתָה וַיֵּבֶן לוֹ בַּיִת וּלְמִקְנֵהוּ עֲשָׂה סְכָתָה עַל פֶּן קָרָא שֵׁם הַמָּקוֹם סְכָתָה, עַל עֲשׂוֹ הַרְשַׁע כְּתוּב מַה הִיעֵד שְׂאֵלִיו הוּא נָסַע, לְכִיוּן שְׁעִירָה. ואילו על יעקב כתוב רק שנסע סְכָתָה, סוכות היא רק מקום זמני, זה לא היה היעד של דרכו, דרכו של יעקב הייתה לבית יצחק אביו בחברון, מדוע לא כתוב מה היה דרכו של יעקב? וביאר הרה"ק מבארדיטשוב זי"ע שמכיון שיעקב הוא המרכבה לעבודת בְּכָל דְּרָכֶיךָ דַּעְהוּ, אין שום פסיעה בחינם, על כל פסיעה בדרכו הוא חושב מחשבה טובה מדוע הקב"ה הביאו לשם, בכל דרכיך דעהו. ולכן כל פסיעה ופסיעה היא מחוז חפצו, משא"כ עֲשׂוֹ הַרְשַׁע, שהוא יש לו 'מחוז חפצו' אחד בלבד, הולך לדרכו שעירה. אך כל מי שהוא בחינת יעקב, הוא נוסע סוכותה, כלומר שגם בדרכו באמצע, יש לו עבודה פנימית בכל צעד וצעד.

מכל פסיעה נברא מלאך

ובהמשך כתוב וַיַּעֲקֹב הָלַךְ לְדֶרֶכֶו וַיִּפְגְּעוּ בוּ מַלְאָכֵי אֱלֹהִים, הלשון וַיִּפְגְּעוּ הוא לשון פתאומי, כי נודע מש"כ מהרש"א שמכל מצוה נברא מלאך, אבל זאת לא ידעו שמכל פסיעה ופסיעה פשוטה נבראים מלאכים, וַיִּפְגְּעוּ בוּ, הוא לשון פלא פתאומי, כי התפעל ביותר כשנודע לו שמכל פסיעה ופסיעה בחיים נברא מלאך, כי כל מי שמקיים בְּכָל דְּרָכֶיךָ דַּעְהוּ, כל תנועה שלו היא מצוה.

ברכות הנהנין שנחשבים כברכת המצוות

הרמ"ע מפאנו זי"ע כותב (איני יודע אם זה להלכה) שכל המקיים בְּכָל דְּרָכֶיךָ דַּעְהוּ, אזי גם כשמברך ברכת **שהכל או בורא מיני מזונות**, נחשב לו כברכת המצוות ולא כברכת הנהנין.

בפוסקים מבואר לענין סעודת קבע בסוכה, שלא רק ברכת 'לישב בסוכה' היא ברכת המצוות, אלא גם ברכת המוציא, לא רק בליל א' דסוכות שכן נפסק להלכה בפשיטות, אלא אפילו בחול המועד סוכות. כיון שה'לישב בסוכה' הוא מצוה, ה"ה ברכת המוציא. אך

אם עשויות משפּט וְאַהֲבַת חֶסֶד וְהַצָּנֵעַ לָכֶת עִם אֱלֹהֶיךָ; עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט זֶה הַדִּין, וְאַהֲבַת חֶסֶד זֶה גְּמִילוּת חֲסִידִים, וְהַצָּנֵעַ לָכֶת עִם אֱלֹהֶיךָ זֶה הוּצֵאת הַמַּת וְהַכִּנְסַת כֹּלָה לַחֹפֶה וְהָלֵא דְבָרִים קֵל וְחֹמֶר וּמֵה דְבָרִים שְׁדָרְכֵן לַעֲשׂוֹת בְּפִרְהָסִיא אִמְרָה תוֹרָה הַצָּנֵעַ לָכֶת, דְּבָרִים שְׁדָרְכֵן לַעֲשׂוֹת בְּצִנְעָא עַל אַחַת כְּמָה וְכְמָה'.

לכבוד עצמו - עושה בפירסום

ובמהרש"א מבואר שם כי כל מה שאדם עושה בהצנע לכת, ממילא עושה הפעולה לשם שמים ולא לכבוד עצמו, וממעט עבודה זרה העצמית שאדם רודף אחר כבודו. ודבר זה שייך בכל עשיה שאדם עושה, כדי שיעשה את הדבר לשמה נדרש ממנו שיעשה את הדבר בהצנע לכת.

יארציט הרה"ק רבי נחמן מברסלב זי"ע

היום יארציט הרה"ק רבי נחמן בן רבי שמחה מברסלב זי"ע, וכתב בספה"ק 'ליקוטי מוהר"ן' (תורה מ"ח) שבפסוק זה נכלל סדר כל הימים הנוראים: 'וזה בחינת (מיכה ו') הַגִּיד לָךְ אָדָם מֵה טוֹב וּמָה ה' דּוֹרֵשׁ מִמֶּךָ כִּי אִם עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט - זֶה הַדִּין (מכות כד), בחינת שְׁמָאֵלוּ תַּחַת לְרֹאשִׁי (ש"ה"ש ב,ו). [ונכלל בו ענין ר"ה ויוה"כ] וְאַהֲבַת חֶסֶד - זֶה בַּחֲנִינוּת חֲסִידִים הַפְּנִימִיִּים. וְהַצָּנֵעַ לָכֶת - זֶה בַּחֲנִינוּת מְקִיפִים, בַּחֲנִינָה סוּכָה. כִּי דַּפְנוֹת הַסּוּכָה הֵם שְׁתֵּים כְּהִלְכָתָן, שֶׁהֵם נֶצַח וְהוֹד, וְשְׁלִישִׁית אִפְלוּ טַפַּח (סכה ו:), שֶׁהוּא בַּחֲנִינוּת יְסוֹד. וְזֶה בַּחֲנִינוּת וְהַצָּנֵעַ לָכֶת - וְהַצָּנֵעַ, זֶה בַּחֲנִינוּת יְסוֹד, 'מְגַלָּה טַפַּח וּמַכְסֵה טַפַּח' (נדרים כ:). וְלָכֶת, זֶה בַּחֲנִינוּת נֶצַח וְהוֹד'.

'מעשה בז' בעטלערס'

וכך היה דרכו בקודש של הרה"ק רבי נחמן זי"ע, שהיה מספר סיפורי מעשיות והצניע בהם רזין עלאין דעלאין, ובפרט המעשה האחרון מסיפורי מעשיות 'מעשה בז' בעטלערס' כנודע, בוודאי כלל בזה את הארת ז' אושפיזין קדישין, והאריך בכל אחד מהם מה הייתה שליחותו בעולם, ולכא' יתכן שבשעה שהוא סיפר את המעשיות, ישבו שם אנשים, שהתענגו לשמוע את המעשה כמו שהוא - בלי כוונות נסתרות, אלא שהוא זי"ע בהצנע לכת גנז כל סודות התורה בתוך המעשיות הנעלמות.

- על רוב חטאי, והזכיר א'להי מרום להורות ולהודיע כמה ראוי אשר יכף ויכנע מי שהמרה רם על הכל. וביאר הענין [לגבי ההודאה על החסדים הרבים] אחרי כן, הַאֲקַדְמָנוּ בְּעוֹלוֹת בְּעִגְלִים בְּנֵי שָׁנָה? הִירָצָה ה' בְּאַלְפֵי אֵילִים בְּרִבְבוֹת נְחָלֵי שָׁמֶן - אֲשֶׁר אֶקְדַּמְנוּ בָּהֶם עַל רֹב חֲסִידוֹ? הָאֲתָן בְּכוֹרֵי פִשְׁעֵי? - בֹּא הָעֵנִין עַל מֵה שֶׁאִמַּר אָפָּה לֹא־לֹהֵי מְרוֹם וְאִמַּר הָאֲתָן בְּכוֹרֵי פִשְׁעֵי לַהֲרָאוֹת כְּנִיעֵתִי וְכַפִּיתִי עַל רֹב חֲטָאִי, כִּי אֲנִי מַכִּיר עוֹצֵם פִּשְׁעִי, וְכו', וְהֵייתָה הַתְּשׁוּבָה (שם ח) הַגִּיד לָךְ אָדָם מֵה טוֹב וּמָה ה' דּוֹרֵשׁ מִמֶּךָ כִּי אִם עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וְאַהֲבַת חֶסֶד - כִּי זֶה נִבְחַר מִן הָעוֹלוֹת וְהַמִּנְחוֹת לִקְדָם בּוֹ אֵת ה' עַל חֲסִידוֹ, [תַּמְלֵא אֶת הָעוֹלָם עִם יוֹשֵׁר וּמִשְׁפָּט, בְּזֶה אֵתָה מִקְדָם לַה' עַל רֹב חֲסִידוֹ. וְלָעֵנִין רֹב הַפִּשְׁעִים שֶׁאֵתָה שׁוֹאֵל אֵיךְ לַהֲכַנֵּעַ לִפְנֵי ה' ית', מִשִּׁיב הַנְּבִיא:] וְהַצָּנֵעַ לָכֶת עִם אֱלֹהֶיךָ - זֶה עֵיקָר כְּנִיעֵתְךָ לַעֲבֹד אֵת ה' בַּהֲצָנֵעַ לָכֶת, כִּי זֶה יוֹרָה עַל כְּנִיעֵתְךָ שֶׁלֹא תַחֲמוּד כְּבוֹד עַל מַעֲשֵׂיךָ הַנִּכְבָּדִים אֵף כִּי עַל הַמַּעֲלּוֹת אֲשֶׁר לֹא יַחְפוּץ בָּהֶם הַיּוֹצֵר אֶת יְצוּרָיו, כִּי אֵין לַהֲתַהַלֵּל בָּהֶם, כְּמוֹ הָעוֹשֵׁר וְהַגְּבוּרָה וּמִינֵי הַחֲכָמוֹת, זֹלַתִּי הַשָּׂכֵל וִידוּעַ אֵת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (ירמ' ט,כב) אֵל יִתְהַלֵּל חֶכְם בְּחֶכְמָתוֹ וְאֵל יִתְהַלֵּל הַגְּבוּרָה בְּגִבּוּרָתוֹ אֵל יִתְהַלֵּל עֲשִׂיר בְּעֲשָׂרוֹ, כִּי אִם בְּזֹאת יִתְהַלֵּל הַמִּתְהַלֵּל הַשָּׂכֵל וְיִדְעַ אֹתָתִי.

ביטול כבודי לכבוד השי"ת

כשלאדם יש אפשרות לכבד את עצמו באיזו מדה טובה או מעלה משובחת, והוא שורף ומבטל את כבוד עצמו כליל לה' אלקיו, בכך הוא נכנע בהצנע לכת לפניו ית' ובכך מקיים אָפָּה לֹא־לֹהֵי מְרוֹם.

דברים שדרכן לעשות בצנעה

וכל זה שייך לעניינא דיומא לחג הסוכות. כאמור מדברי הרה"ק רבי צדוק זי"ע שכל ענין המובא במסכתא שבש"ס הוא מורה שהענין מקושר לאותה מסכת, והרי ענין 'הצנע לכת' מבואר באריכות במסכת סוכה (מט:): 'תִּנָּא דְּבִי רַב עֲנָן מֵאִי דְּכָתִיב (ש"ה"ש ז,ב) חֲמוּקֵי יִרְכָּיְךָ לְמָה נִמְשְׁלוּ דְּבָרֵי תוֹרָה כִּירָךְ לֹמַר לָךְ מֵה יִרָךְ בְּסִתְרָא אֵף דְּבָרֵי תוֹרָה בְּסִתְרָא, וְהֵינֵנוּ דֹאמַר רַבִּי אֲלֵעָזָר מֵאִי דְּכָתִיב הַגִּיד לָךְ אָדָם מֵה טוֹב וּמָה ה' דּוֹרֵשׁ מִמֶּךָ כִּי

מצות סוכה לחקלאי האוסף תבואתו מן השדה, ומה יעשו שאר בני אדם שאינם עובדים עבודת האדמה?

בשר שיצא חוץ למחיצתו - נאסר

וביאר ע"פ מש"כ בפ' משפטים (כב,ל) וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טָרְפָּה לֹא תֹאכְלוּ וּדְרִשׁוּ חֲז"ל (מכות יח.) ש'בשר שיצא חוץ למחיצתו נאסר, ללמדנו שאדם צריך להצניע את המצוות ומעשים טובים בהצנע לכת, ואפילו הדברים שהוא עושה בגלוי, יהיו בו חלקים צנועים בלבו בינו לבין קונו, ועכ"פ אל יגלה יותר ממה שיש בפנים, אלא תמיד יהיה בפנים יותר ממה שנתגלה בחוץ. כמו באפיקומן שאת החלק הגדול מצניעים במקום צנוע. וכלשון חז"ל 'חמוקי יריכיך', ירך בסתר ודברי תורה בסתר, ולא רק במצות צדקה אלא כל מה שעושה דבר טוב, יהיה מוצנע.

במצווה עם כוונות זרות - יש לחיצונים אחיזה

כי כל מה שעושה בפרהסיא הוא מבולבל וחושב על אנשים אחרים שעומדים סביבו, אע"פ שאין בזה שום הגיון ושכל למה לך לחשוב על פלוני בן אלמוני בעת שאתה עוסק במצות ה', ואתה מוצא חן בעיניו ית', מה יתן לך ומה יוסיף לך לחשוב על אנשים גלומי גוש? אלא שכן דרכו של יצר הרע שהוא מפתה את האדם בכמה עניינים שאין בהם הגיון ושכל. וכנודע שמצווה שנעשית בפניות זרות יש לחיצונים אחיזה בה, וכביכול היא בחינת טרפה שנטרפה ע"י הפניות והמחשבות זרות שהיה מכוון לשם אנשים אחרים ולא לשמו ית', וכמו שהזהיר בחובות הלבבות הרבה אזהרות על זאת.

כוונות זרות - בָּשָׂר בַּשָּׂדֶה טָרְפָּה

וזש"כ 'וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טָרְפָּה, בשר שיצא חוץ למחיצתו טריפה', כלומר שחשב בשעת קיום המצוה על אנשים אחרים, לֹא תֹאכְלוּ אין זה יכול להתעלות, כי לִפְלֵב תִּשְׁלַכְנוּ אֹתוֹ הַסְטְרָא אחרא תפסו את המצוה הזאת, רחמנא לשזבן.

הסוכה מצווה של 'הצנע לכת'

עד שבא חג הסוכות שהוא יו"ט דהצנע לכת כאמור לעיל, שכל מהות הסוכה היא כניסה לפנים במקום מוצנע ומכוסה בסכך, צלתה מרובה מחמתה, ומחיצות

מסתירים פעולות קדושות בדברים סתמיים

ויש הרבה מאד דרגות ב'הצנע לכת', וכן הייתה דרך תלמידי הבעש"ט זי"ע שהיו עוסקים בפעולות קדושות ונעלות מאד, ולעיני אנשים בשר ודם בעוה"ז היה נדמה שהם עושים דברים של מה בכך.

נִסְעַ סִכְתָּה בְּגִימ' הַצָּנֵעַ לֶכֶת

וכ"כ ב'אמרי נועם' להרה"ק רבי מאיר'ל דזיקובער זי"ע על חג הסוכות, שעיקר מצות סוכה היא להיות הצנע לכת בעבודת ה', 'לכסות הכל'. וכדרכו בקודש בדרך הגימט' כתב (בראשית לג,יז) וַיַּעֲקֹב נִסְעַ סִכְתָּה בְּגִימ' הַצָּנֵעַ לֶכֶת. ומי לנו גדול מיעקב אבינו שעוסק בסיפורי מעשיות, הוא מסדר מקלות בשקתות המים ועי"ז הוא מניח תפילין דרש"י דר"ת שמו"ר וראב"ד, וכי יש לך הצנע לכת גדול מזה. כמובן שאנחנו מחויבים להניח תפילין בפועל, אך גם זאת צריך להיות בהצנע לכת.

הָאֲזָרָח בְּגִימ' הַצָּנֵעַ

עוד כתב רבי מאיר'ל עה"פ בפרשת אמור כָּל הָאֲזָרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַסִּכָּת. הָאֲזָרָח בְּגִימ' הַצָּנֵעַ. לומר לך שכל הצנוע ישב בסוכות, כל הרוצה להצניע מעלותיו הטובים יזכה לכך בזכות מצות חג הסוכות. הן לתקן את כל המעשים הטובים שנעשו בשנה שעברה בפרסום בלי הצנע לכת כראוי, וכן לקחת כוחות חדשים לשנה הבאה עלינו לטובה, להצניע את המעשים הטובים, שיהיו לשם שמים זך ונקי.

מצות סוכה היא רק לחקלאי?

כתב ה'ייתב לב' זי"ע (בספרו 'ייתב פנים' מועדים - בתחילת ענין סוכות בקונט' 'שובע שמחות' אות ג) עה"פ בפרשת אמור אַךְ בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאַסְפְּכֶם אֶת תְּבוּאֹת הָאָרֶץ תַּחֲלוּ אֶת חַג ה' שְׁבַעַת יָמִים, וּפְרַשְׁתָּ מִשְׁפָּטִים כְּתוּב וְחַג הָאָסֵף בְּצֵאת הַשָּׂנָה בְּאַסְפָּךְ אֶת מַעֲשֵׂיךָ מִן הַשָּׂדֶה, והכל תמיהים, מה ענין

6 **תקוני זהר** (קמד:) מְלָךְ אָסוּר בְּרִהָטִים (שיה"ש זו,ו)... בְּרִהָטִים דָּא יַעֲקֹב בְּאַרְבַּע רִהִיטִי מוֹחָא דְתַפְלִין דְּרִישָׁא, דְּאִתְמַר (בראשית ללח) בְּרִהָטִים בְּשִׁקְתוֹת הַמָּיִם.

רק בעת מבחן צריך לענות

למעלה יגיע הרגע הנכון ושם תספר הכל, וכמ"ש באור החיים הק' פ' כי תבא שלאחר מאה ועשרים כשאדם עולה למעלה, הוא מספר את כל המעשים הטובים, וְשָׁמַתְּ בְּטָנָא וְהִלַּכְתָּ אֶל הַמָּקוֹם... ויתנצל על מיעוט השגותיו, כי אֶרְמִי אֶבֶד אָבִי הִיצַר הָרַע בִּלְבָל אוֹתָנוּ, אבל הַגִּדְתִּי הַיּוֹם לַה' אֱלֹהֵיךָ... עָשִׂיתִי כָּכָל אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי. כי שם למעלה שואלים את האדם 'עמוד וערוך מקרא שקראת משנה ששנית' (מדרש משלי פרשה י), כשיש מבחן צריך לענות ולהשיב. וכך שואלים כל אדם, כמה שבתות שמרת, כמה אפיקומן'ס אכלת, וכן כל שאר המעשים הטובים. אבל עד שם כדאי לשתוק ולהסתיר הכל.

האוצר נהפך לעפר

בגמ' מסופר ששאלו את נחום איש גמזו באכסניה 'מאי איכא בהדך', מה יש לך באוצרך? והשיבם 'אני מביא למלך אבנים טובות ומרגליות', **אין אנו מדברים כלפי המעשה ממש שהיה עם הצדיק נחום איש גמזו**, אלא על המשל כלפינו, הטעות הראשונה שהאדם עושה בחיים, כשהוא מספר לאחרים על העניינים הטובים שבינו לבין קונו. עי"ז הוא גורם ל'יובשר בשדה טריפה', כי יצא חוץ למחיצתו, כל האוצר שלו נהפך לעפר. כל הש"ס ופוסקים שלמדו, כל הצדקה שנתת להשיא יתום ויתומה, הכל הפך להיות עפר רח"ל, הגנבים גונבים את השפע הרוחני שהיה לו, 'בלילה', בעוה"ז הדומה ללילה, כיון שסיפר על הטוב שבו, גנבו ממנו את אוצר זכויותיו, ומלאוהו עפרא כלומר שגם החטיאו בכמה חטאים. וכאמור שאין אנו מדברים על הצדיק נחום איש גמזו, אלא כלפי הנמשל דידן.

לאחר מאה ועשרים שנה, כשמגיעים אל הקיסר, דהיינו מלך מלכי המלכים, והנה המלך פותח את האוצר ומצאו שהוא מלא עפר. איזו בושה וחרפה.

העפר הופך למרגליות

אבל יהודי שיש לו שכל, ומבין שהוא נכשל ולא קיים 'הצנע לכת', ושב בתשובה על זה בעצמו, אזי נתהפך אותו העפר בעצמו לדבר שלם ונצחי. לאחר שמצוותיו כבר הפכו לעפר ע"י פניות וגאווה, הם יכולים לשוב

מסביב. ועי"ז יזכה בחמשה עשר יום לחודש בְּאַסְפָּךָ אֶת מַעְשֶׁיךָ מִן הַשָּׂדֶה, אותה שדה דפרשת משפטים וּבְשָׂר בְּשָׂדֶה טְרָפָה שעשה שלא לשמה, ונטרפה רח"ל לידי החיצונים, עתה בחג הסוכות עושים תשובה על כל המצוות והמעשים טובים שעשינו בפניות זרות. ובכך אנו זוכים לאסוף את מעשינו מן השדה. וכתב שכן הוא סדר התשובה, בר"ה ויוה"כ אנו שבים מהחטאים ומהפשעים, ובחג הסוכות אנו שבים בתשובה על הפניות הזרות, המעשים טובים שנחטפו בידי החיצונים, עתה אנו מקבלים על עצמנו לעשות מעשינו לשם שמים, הצנע לכת עם אלקיך.

גם ד' מינים רומזים להצנע לכת

עוד כתב באמרי נועם כי ר"ת דוֹהֶצֶנֶע לְכַת עִם אֱלֹהֵיךָ ר"ת של הדסים לולב ערבות אתרוג. הפלא ופלא. כי המצוות של חג הסוכות מאירים בנו לעשות דברינו לשם שמים.

נחום איש גמזו

כתב הנוב"י זי"ע (דרושי הצ"ח דרוש כ) ע"פ המעשה הנודע במס' תענית (כא) בפרקא דחסידיא דנחום איש גמזו שהיה אומר תמיד גם זו לטובה, והכינו לו ארגז מלא אבנים טובות ומרגליות על מנת לשלוח לקיסר, ובאכסניה באמצע הדרך שאלו אותו מה יש לו בארגז? והוא ענה את האמת, בלילה גנבו את המרגליות מהארגז ומלאו במקומם עפר, בבוקר לקח את הארגז המלא עפר והגיע אל הקיסר. כשהקיסר ראה את העפר הוא נהיה בסכנה גדולה, עד שבא אליהו הנביא זכור לטוב ואמר לקיסר שאין זה עפר רגיל אלא עפרו של אאע"ה שהיה נוצח בו במלחמה, שלח המלך לנסות את העפר וכן הוה, ויצא משם בהצלחה וישועה גדולה.

מומלץ להסתיר את המעלות

וכתב הצ"ח שהמעשה הזה, מלבד מה שהיה כן בפשטות, הוא גם משל לכל אחד מבני ישראל, כי כל אדם נשלח לעוה"ז עם ארגז כדי למלאות בו מצוות ומעשים טובים שהם אבנים טובות ומרגליות, עבודתנו היא שלא לספר לאף אחד על האוצר הגדול הטמון בקרבנו, אם תספר לאחרים, הגנבים עלולים לגנוב ממך את הכל, לכן צריך לשתוק ולגנוז הכל.

לפני ששב בתשובה מאהבה - ע"י שרבינו ה'תפארת שלמה' זי"ע קרבו, כי על כל אחת מהן הוא מכריז ואומר 'גם זו לטובה', וכך הוא מוצא נחום תנחום מנחם ונחמיה נחמן ונחמה על כל העבר הקשה שהיה לו, כי כל הימים שעברו בחושך חוזרים להאיר באור גדול, העפר חוזר להיות אבנים טובות ומרגליות, גם זו לטובה ממש ממש.

להסתיר את התעניות

אמנם מכל זה למדנו שעד שאנו מגיעים למעלה לתחנה האחרונה ליתן דין וחשבון, עלינו לשתוק ולהצניע ככל האפשר את המעשים הטובים, וכן נפסק בשו"ע (או"ח תקסה, ו) 'המתענה ומפרסם עצמו לאחרים להשתבח שהוא מתענה, הוא נענש על כך'. ושם במשנה ברורה כתב 'ומפרסם עצמו וכו' - משמע שאם שואלין אותו אם התענה מותר לומר האמת כיון שאינו עושה להשתבח ולהתפאר ומ"מ נכון הוא שבכל גווני יאמר שאינו מתענה כדי שלא להחזיק טיבותא לנפשיה'.

זה 'שקר דקדושה'

ולא נעים לספר ביו"ט על המובא בזוה"ק כמה נענש על פרסום מעשיו הטובים, ולא רק בתעניות כן, אלא הוא דבר שיצא מן הכלל, לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא. המשנה ברורה מתיר לומר שאינו מתענה, לא רק בלישנא דמשתמע בתרי אפי, אלא שקר ממש. וכ"כ מהרש"ק זי"ע ב'ספר החיים' שם בסי' תקס"ה ראייה מדברי הגמ' שיש לשנות מן האמת למען הצנע לכת, כביכול זהו 'שקר דקדושה'.

לכו"ע היו במדבר גם ענני כבוד

פעם אחת שמעתי מהגה"צ רבי אשר אנשיל כ"ץ גאב"ד וינה וומסב"ג שליט"א שגם לדעת רבי עקיבא (סוכה יא:) שאומר 'סוכות ממש עשה להם', הרי הוא גם מודה שהיו ענני הכבוד במדבר, וא"כ מה אכפת לו לפרש 'כי בסוכות הושבתי' על ענני הכבוד, אף שהאמת היה שגם עשה להם סוכות ממש, הרי צ"ע מדוע עושים יו"ט מיוחד זכר לסוכות ממש, וכבר ביאר בזה בספורנו וכו', הרי לא יגרע לנו מאומה אם נעשה היו"ט לכבוד ענני הכבוד שעשה לנו, גם לדעת רבי יהושע?

ולתהפך לדבר יקר עד מאד, כי יש ענין שנתהפך הכל לטובה, ע"י שבחג הסוכות הוא יתבונן בענין זה עצמו, שיוצאים מן המלון ויושבים בסוכה. לאחר שהייתה כפרה גדולה ביוה"כ שאין כח לשטן להשטין, אז אומר על הפניות שהיו לו 'גם זו לטובה', כלומר ששב בתשובה מאהבה ומתבייש על שהפקיר את מעשיו הטובים לידי החיצונים ע"י שחשב מפניות של שטות, והרי עבדתי לפני מלך רם ונישא, ותוך כדי התפילה והמצוה חשבת על השמויער או המחותן שליט"א מה יחשוב ומה יאמר קרוץ מחומר שכמוהו.

תאמין שיכולין לתקן

וכאמור שהבושה לפני ה' באה מתשובה מאהבה, ועי"ז עושה הקב"ה נס והעפר עצמו חוזר להיות יקר מאד, ואדרבה, הקליפות מתבטלים ע"י אותו עפר, כעפרו של אאע"ה שהכניע את השונאים, כך יכולים לתקן גם את הפניות הזרות והמצוות ישובו ויכניעו את הקליפות כולם. וכשם שאתה מאמין שיכולין לקלקל תאמין שיכולין לתקן. קל וחומר מזדונות שמתהפכות לזכויות, על אחת כמה וכמה שמצוה עם פניה זרה יכולה להתהפך לטובה.

אוספים את המעשים הטובים משבי הקליפות

ולכן חג הסוכות נקרא בתורה 'חג האסיף' שאנו אוספים את כל המעשים הטובים משדה הקליפות והחיצונים, שהכלבים תפסו את המעשים הטובים ע"י פניות זרות, ועתה בחג הסוכות אנו מקבלים על עצמנו להתפלל לזכות ללב טהור, וללמוד על מעלת הצנע לכת, ולשנוא את הפרסום בתכלית השנאה, ועי"ז נזכה לתקן כל העבר לטובה ולברכה, ואז יתברר כי באמת גם זו לטובה.

גם העבירות היו לטובה

עפ"ז ביאר הנודע ביהודה שכל בעל תשובה מכונה בשם 'נחום איש גמזו', כיון ששב מאהבה והזדונות נהפכו לזכויות, א"כ אומר על כל עבירה ועבירה 'גם זו לטובה', וכמו שהרה"ק רבי חיים דוד דוקטור זי"ע התבטא לפני מותו שאינו מוותר על שום עבירה שעשה

ואמר לא הפיט אָן בִּיעֶקֶב שכן דרש רבינו החיד"א זי"ע שכל המסתיר את המצוות שלו, הקב"ה מסתיר את העבירות שלו, מדה כנגד מדה, כיון שהם מצניעים את עצמם, הקב"ה משלם ואינו מביט אָן בִּיעֶקֶב. וזה שאמר רבי עקיבא 'סוכות ממש עשה להם', זוהי הכנה למעלת ענני הכבוד, כי רק ע"י הצנע לכת שנעשו ע"י הסוכות ממש, זכו לענני הכבוד.

זכר לעמל או זכר לשכר

ונמצא שרבי אליעזר ורבי עקיבא לא נחלקו אלא אם עושין בסוכות זכר לעבודת ישראל כדי לזכות לענני הכבוד, היינו סוכות ממש, הצנע לכת. או שעושים זכר לשכר שקיבלו על ההצנע לכת, ענני הכבוד. אבל לכו"ע אין אדם זוכה להשראת השכינה וענני הכבוד, רק ע"י הצנע לכת עם אלקיך.

למה לא צריך ד' מחיצות?

ובזה מיושב עוד שהרי לאור האמור לכאן היה צריך לעשות ד' מחיצות ממש לסוכה, כדעת רבי שמעון (סוכה ו:), ומדוע נפסק (או"ח תרל"ב) שמספיק שנים כהלכתן ושלישית אפילו טפח, ונמצא שאינו מסתיר את עצמו בשלימות, וממש כמו ביחץ דאפיקומן שמחלקין את המצה לשני חלקים, רובו מצניעין ומיעוטו נשאר מגולה על השלחן. כך שתים כהלכתן ועוד טפח, הוא רק מעט יותר מרוב ד' מחיצות. מדוע נשאר חלק מגולה?

לתת דוגמא לְבָנֵינוּ

כבר ביאר בזה האריז"ל עה"פ הַנִּסְתָּרִתָּ לָהּ אֵלֶּיָּהּ וְהַנִּגְלָתָּ לָנוּ וְלְבָנֵינוּ, כיון שיש לנו בנים ותלמידים, מוכרחים להראות להם מקצת מעבודת ה' כלפי חוץ, אם אף פעם לא יראוהו יושב והוגה בתורה"ק, או הולך לביהמ"ד להתפלל, לא יוכלו ללמוד ממנו איך להיות יהודי. ולזאת אנו מזהירים וְהַנִּגְלָתָּ לָנוּ וְלְבָנֵינוּ. אך עבודת הלב, אהבה ויראה, הם הנסתרות לה' אלקינו. ולא צריך לדאוג מהיכן ילמדו הבנים על אהבה ויראה, שהרי בסוף הם מוצאים את האפיקומן הנסתר והמוצנע. וזה בעצמו החינוך הכשר, ללמדם שיש לגנוז ולהצניע את המצוות שבלב.

שהסקרנים יוכלו לראות שאומר תיקון חצות...

וביאר רבי אשר אנשיל ש'סוכות ממש' אינן פחותות מקדושת ענני הכבוד, כי כל מה שזכו ל'ענני הכבוד' הוא רק בזכות 'סוכות ממש עשה להם'. כשיהודי בא לומר תיקון חצות ורוצה שהשכנים ישמעו אותו... וכמו שצחק הרה"ק מראפשיץ זי"ע על מי שערך תיקון חצות וסגר את הווילון 'כמעט עד הסוף' כדי שישאר סדק כלשהו שהסקרנים יזכו לראות אותו אומר תיקון חצות 'בהצנע'...

שלא יראו מה 'מתבשל בלב בשעת התפילה'

'הצנע לכת' היא עבודה קדושה עד מאד, כשאומרים שבני ישראל עשו 'סוכות ממש', וכמו שכבר שיבח אותנו בלעם הרשע 'מה טובו אהליך יעקב', אין הכוונה רק שנזהרים מהיזק ראייה, שלא לראות מה מבשלים שם במטבח, אלא העיקר הוא 'הצנע לכת', שלא יראו אחרים מה 'מתבשל בלבי בעת התפילה'. וזהו 'סוכות ממש' שאין צריך שאחרים ישתתפו עם התלהבות הלב בעת עבודת ה'. זה היה מדרגת 'דור דעה' במדבר, עשו מצות ומעשים טובים זך ונקי לשם ה'. הצנע לכת עם אלקיך.

יחץ מול יח"ץ

בלעם הטמא אין כלל השגה ב'הצנע לכת', כמו שאמרו חז"ל בזה"ק ועוד עה"פ 'חסד לאומים חטאת' כי גוי שיתן צדקה, אפילו יתן סכומים הגונים והון עתק, כמו מחלקות שלימות בבתי חולים, הכל רק למען ישמעו ויראו כולם את מעלותיו הטובים. העשיר הנודע ביל גייטס הוא בעל צדקה מופלג, עושה הרבה חסד באפריקה, אבל הכל מוחצן לחוץ למהדרין מן המהדרין, שלא יסיחו דעת מהמעלות שלו. לא כמו ה'יחץ' שאנו עושים בליל פסח, שמצניעים את רוב המצה במקום מוצנע, אבל בעלמא דשקרא עושים יח"ץ אחר, יחסי ציבור, צלמים משובחים יצלמו את הארוע ויפרסמוהו בכל העיתונים וקווי הנייע"ס, ולא יהיה קאווע שטיבל אחד שלא ידברו ממנו. כך מתנהג גוי.

הקב"ה מסתיר את העבירות שלו

כשבלעם ראה את הצניעות שבנפשות ישראל, עמד ואמר 'מה טובו אֵהָלֶיךָ יַעֲקֹב מִשְׁכַּנְתֶּיךָ יִשְׂרָאֵל, והוסיף

אכילת גשמית של המצה עם יחודים ודביקות

'ביותר נראה זאת, באכילת מצה, שהאכילה כשלעצמה הוא ענין גשמי, והצדיקים מייחדים באכילה זאת יחודים בדביקות נפלאה עד שמוכרח לצאת החוצה'.

וכנודע שהאמרי חיים עצמו היה עסוק כל ימות השנה בהכנה לקדושת כזית מצה בליל פסח, אין לנו השגה בכוונת מצה שהייתה בלבו הטהור, אך בהכרח יצא ממנו תנועות התלהבות כלפי חוץ, 'בשעת אכילת מצה יוצא כבוד ה' ממקום המוסתר והצמצום'. והחסידים ואנשי מעשה מתאספים סביבו, 'ולומדים צמצום רבם, ורמזיו אף בדברי בדיחותא'. ונמצא שאין להקשות איך אפשר ללמוד עבודת 'הצנע לכת', כי החסידים המבקשים בכל לב, יש ויש להם ללמוד עבודה זאת מרובם במדה גדושה.

דיבורי סרק ככיסוי לדבקות

סיפרו לי חסידים ואנשי מעשה שזכו להסתופף בצל קדשו של רבינו האמרי חיים זי"ע, הרבה פעמים היה מדבר עניינים של מה בכך, ובתוך הדברים ראו שהוא 'לא כאן', כל מה שהוא מדבר הוא כיסוי. וזה גופא יכולים ללמוד מרבי איך לקיים הצנע לכת עם אלקיו.

לכסות את הקדש

וזש"כ וכלה אהרן ובניו לכסות את הקדש ואת כל כלי הקדש בנסע המחנה ואחרי כן יבאו בני קהת לשאת ולא יגעו אל הקדש ומתו אלה משא בני קהת באהל מועד. כי עבודת אהרן ובניו היא לכסות את עבודת הקודש, לקיים 'הצנע לכת עם אלקיך', אבל וכלה אהרן ובניו, היינו שכבר אינם יכולים עוד לכסות את ההתלהבות הפנימית, אימתי? בנסע המחנה בגימ' מצה, ואחרי כן יבאו בני קהת לשון התקלות, שהתלמידים החסידים באים ללמוד מרובם עבודת זאת, לשאת ר"ת שפת אמת תפון לעד (משלי יב, ט), הם רוצים לזכות ללב אמת בעבודת ה', ובאים לפני רבם ללמוד עבודה זאת, איך לקיים הצנע לכת עם אלקיך.

לעבירה בפרהסיא צריך תשובה בפרהסיא

וכנודע ומפורסם בספה"ק נועם אלימלך שכתב בפרשת מצורע שכל המצוות צריך אדם להצניע כדי שלא

ולכן אמר רבי עקיבא 'סוכות ממש', כי הוא מתפעל ביותר מעבודת בני ישראל בהצנע לכת עם אלקיך, יותר מגודל השכר שזכו לענני הכבוד עי"ז.

בפסכת תשובו - תשובה

בדורותינו אלו היה לנו צדיק שכינוהו 'דער שווארצער גנב', ה"ה האמרי חיים מויזניץ זי"ע. וכתב בספרו הק' 'אמרי חיים' סוף פ' במדבר, ונודע בוויזניץ שאלו הדברים הם בגדר 'הוא היה אומר', עד שהדפיסוהו בהקדמת חלק המועדים. ונעתיק את דבריו הק' עה"פ (במדבר ד, טו) וכלה אהרן ובניו לכסות את הקדש ואת כל כלי הקדש בנסע המחנה ואחרי כן יבאו בני קהת לשאת ולא יגעו אל הקדש ומתו אלה משא בני קהת באהל מועד, ונודע מאמר מקדוש אחד על תיבת תשוב"ה שהוא נוטריקון תמים תהיה, שויתי, ואהבת לרעה, בכל דרכיך דעהו, והצנע לכת. וזהו בפסכת תשובו שיש בו ד' אותיות תשובה מלבד אות ה', חסר בו אות ה' דהצנע לכת, ולכן אמר הכתוב בפסכת תשובו, כלומר בפסכת תקיים תמים תהיה, בפסכת תקיים שויתי, בפסכת תקיים ואהבת לרעה, בפסכת תקיים בכל דרכיך דעהו, וממילא יהיו כל מעשיך בזה הצנע לכת עם אלהיך. כי הצנע לכת צריך להיות בכל העבודות.

רואים רק את העודף מההתלהבות

וכתב עוד 'כן הוא דרך צדיקים שכל דביקותם בעבודתם, אכילתם ושתייתם הוא דביקות נפלאה, אבל כלפי חוץ רואים אותם אוכלים ושותים', מה שכן רואים לפעמים, הוא רק עודף מההתלהבות שכבר לא היה יכול לגנוז עוד בקרבו, זה החלק מבצבץ כלפי חוץ. וכן מצאנו בדוד מלך ישראל שהוא משבח את השי"ת על נפלאותיו אשר עשה, ובתוך דבריו מבצבץ מלבו ומתפרץ בתוך דבריו ואומר מה רבו מעשיך ה' כלם בחכמה עשית, מי שלומד תהילים פרק ק"ד רואה שזה הפסוק אינו על מקומו, שהרי גם לאחר פסוק זה הוא ממשיך לספר על ההרים והגבעות, על המעיינות והציפורים, א"כ היה צריך לומר מה רבו בתחילת הפרק או בסופו, אלא שדוד המלך התחיל לשבח את השי"ת, ולפתע יצא מפיו קול שאגה מה רבו מעשיך ה' כלם בחכמה עשית.

בידיו אל פיו כמו שרוצה לתקוע בו. גם היה נוהג בעת שישב על השולחן בליל שבת קודש הביט בהחלות. ומחמת חיבוב המצוה לא עצר כח מלנשק בהם". עד כדי כך היה 'רבי לבבי', א הארציגער רבי.

לנשק בלי החיצוניות

כך נהג הרבי עד שפעם אחת עמד לפניו איש פשוט, ובראותו שהרבי מנשק את החלות, עמד גם הוא ונישק את החלות, באותה שעה החליט הרבי לסגור את נשיקותיו כלפי פנים, ועלה למדרגה גדולה יותר, לנשק מבלי לנשק⁷. כי יכולים לנשק את האתרוג בחביבות פנימית, באופן שלא יתבטא כלפי חוץ. כשראה שאנשים רואים את נשיקותיו ועושין כתנועותיו בלי אמת פנימית, אז החליט להסתיר את פנימיותו. בתחילה היה בטוח שאין אנשים מחשיבים את הביטויים החיצוניים שלו, כיון שראה שכן, החליט לנשק את האתרוג ואת החלות עם חביבות פנימית, הצנע לכת עם אלקיך.

ילך אצל צדיק וינצל מפניות

ונחזור לדברי הרבי רבי אלימלך שהקשה בפרשת מצורע, איך ישוב בעל תשובה בפרהסיא, והרי יהיו לו פניות ממצות תשובה בעצמה? ותירץ שהתקנה שלו שילך אצל צדיק ועי"ז ינצל מפניות, כי בראותו מעשה הצדיקים הרי הוא בטל ומבוטל בעיני עצמו, ועי"ז יזכה לקיים מצוה לשם שמים.

והובא אל הפה - ידבוק בצדיק

וזמש"כ זאת תהיה תורת המצורע ביום טהרתו, המצורע חטא בפרהסיא שדיבר לשה"ר ברבים, צריך הוא לשוב בתשובה בפרהסיא, וכדי שלא יכשל בפניות בהתשובה עצמה, והובא אל הפה, יתדבק בצדיק ועי"ז ינצל מהגאוה.

7 וז"ל: "פעם אחת אודמן מילתא שהיה רב אחד אצלו על שבת קודש. וכשראה זאת לקח הרב חלה אחת קטנה מהי"ב חלות ונשק גם כן אותו ומאז והלאה לא נשק עוד".

להיכשל בפניות, אבל חז"ל אמרו על בעל תשובה שאם עשה עבירות בפרהסיא צריך לשוב בתשובה בפרהסיא, ועי"ז חז"ל (יומא פו:) מיישבים את הפסוק מִכֶּסֶה פֶּשְׁעָיו לֹא יִצְלִיחַ (משלי כח,יג) כי כשעבירה הייתה בפרהסיא צריך לשוב בתשובה בפרהסיא, וא"כ צריך להבין איך יוכל להיזהר מפניות בשעת מצות התשובה?

--- עד כדי כך גדול יצרו של אדם, שאף בעלותו על הבימה בבושה וחרפה, ואומר וידוי בקול רם 'כזאת וכזאת עשיתי', גם אז יכול יצרו לפתותו בפניות זרות.

שאנשים יתפעלו שאני מודה על הטעות...

בגמ' (עירובין קד. ב"ב קכז. זבחים צד:) מסופר על האמורא הקדוש רבא שאמר 'דברים שאמרתי לפניכם טעות הם ביד', גם זאת צריך לזכות לומר בבר לבב, רבא בוודאי אמר כן בלב שלם, אך לאנשים כערכינו, שייך פניות גם במודה על הטעות, שאנשים יתפעלו מנקודת האמת שלי שאני מודה על הטעות.

'אינך מספיק פנימי' כמוני'...

ונודע בחצרות החסידים שחסידי קאצק עשו הרחקה גדולה מתנועות חיצוניות, הכל כדי להינצל מפניות זרות, ואימתי הניחו הצדיקים מצבה על המהלך הזה, כשזה בעצמו הפך להיות מעיין לפניות זרות, שאדם מתרברב על חבירו שעשה תנועה בתפילה, וגוער בו 'אינך מספיק פנימי' כמוני... פנימיות שכזו אין לה שום ערך.

נהג לנשק את החלות בשבת

על הרבי רבי שלמה לייב מלענטשענע זי"ע, - מסופר ב'רמתיים צופים' שהוא ראה אצלו הנהגות חיצוניות מופלאים, וז"ל: "לא אוכל לעצור במילין מלרשום לי למזכרת מה שראיתי בעיני את חיבוב המצוה שלו. כשתפס האתרוג היו הכל רואים שכמעט שכלתה נפשו להמצוה. והיה מנשק האתרוג בכל פעם בעת אמירת הלל. וכל החג היה התיבה עם האתרוג מונח על שולחנו לפניו. וכל כך היה מסתכל בו באהבה רבה. וכן היה נוהג בשופר שהיה מונח לפניו כל ימי אלול. וכל פעם לקחו

חסד הוא הכנסת כלה וקבורת המת, וצ"ע איך שייך לקיים כל אלה באופן של הצנע לכת עם אלקיך?

לא לבטל אפילו ס"ק אחד

ובשאלות דרבי אחאי גאון פרשת בראשית כתוב הוספה 'הצנע לכת עם אלקיך בהוצאת המת ובהכנסת כלה, מאי קאמר, **דלא לימא קמיה מאן דלא ידע הכי עבדי והכי עבדי לאשתבוחי נפשיה**'. כלומר שיש בוודאי לקיים המצוות ברבים ככתוב בשו"ע, להביא לבית המדרש ד' מינים, ולנענע ג' פעמים לכל צד כראוי וכנכון, ולא נאמרו כל הדברים הנ"ל כדי לבטל אפילו סעיף קטן אחד ח"ו, ורוב פעולותינו נעשין ברבים ובפרסום וברב עם הדרת מלך. אעפ"כ מלמדינו השאלות שהקב"ה בוחן אותנו בכל מצוה אם לא עברנו את שיעור הפרסום 'שלא לספר למי שלא שמע ולא ראה ולא ידע, כך וכך עשיתי מעשים טובים'. מובן?

לא כולם צריכים לדעת

אם יש לו איזה סדר קבוע, וצריך ללכת להשיא יתום ויתומה, אל יאמר להם 'שבוע הבא אני לא יכול לבא, כי אני צריך לחתן יתום ויתומה', אלא יאמר 'אני לא יכול לבא מחמת איזו סיבה'. הענין הזה מקיף את האדם בכל צד ופינה, לא רק בדיבורים אלא גם בתנועות קלות. הקב"ה בוחן לבבות אם יש לו רצון שאנשים אחרים ידעו מהטוב שבו. ומכל זה למדנו שגם בדברים גלויים וידועים שייך לקיים 'הצנע לכת עם אלקיך'.

יניע שפתי וידמה עצמו כמתפלל

ראיתי חידוש נורא בדברי רבותינו הראשונים, בספר היראה דרבינו יונה [כך מקובל שהוא מרבינו יונה] ובעודו בבית הכנסת, אל ידבר דבור חל עם אדם ואף כי בשעת קריאת התורה. ואם ישבו אצלו בני אדם המדברים, יניע שפתי וידמה עצמו כמתפלל. **ואל יתפאר לומה איני מדבר, כי כל המתפאר כמעט הוא נוטל את שכרו**.

ב"ה בימינו יש תיקון גדול בענין האיסור לדבר בעת התפילה וקריאת התורה, אפשר לומר על דורינו 'אכשר דרא', רובא דרובא שומעים קריאת התורה באימה ויראה. אך בדורות הקודמים המצב היה קשה מאד בעת קריאת התורה, ולכן רבינו יונה כתב כדברים האלו, שאם יושבים אצלו בני אדם המדברים, יעשה עצמו כמתפלל בהנעת

היצר מפתה שלפחות הטוב יהיה גלוי

וכ"כ הרר"א בלקוטי שושנה [כ"ק מהר"א מבעלזא זי"ע היה משנן בכל יום ויום כמה שטיקלעך בספה"ק נועם אלימלך, וזה היה אחד מהם] עה"פ וְהִצַּנֵּעַ לְכַתְּ עִם אֱלֹהֶיךָ, וצ"ע תיבת **לכת** שהיה צ"ל **לכתך** או **תלך**, וביאר הרבי רבי אלימלך זי"ע שצריך רחמים להתחכם נגד היצר הרע אפילו בהצנע בחדרי חדרים, כי מלבד מה שצריך להצניע הטוב שבו מעיני כל רואה, יצרו מפתהו שלכל הפחות יהא הטוב גלוי כלפי האדם בעצמו, וצריך לזכות למדרגה שיצניע את הטוב שבו גם מעצמו בעצמו, 'הִצַּנֵּעַ בתוך הִצַּנֵּעַ'. וזה עיקר ושורש גדול בעבודת הבורא ברוך הוא.

להתחיל מעט מעט

ועתה נודה על האמת שעבודת 'הצנע לכת עם אלקיך' היא ענין דק מן הדק. כי בדרך כלל מבואר בספרי הבעש"ט שזו מדרגה גדולה שיש לאחר שהתמיד הרבה זמן בעבודה, כי בתחילת עבודת האדם ובשנות נעוריו, הוא צריך להתפלל בכוונה ובקול, ולקיים מצות לעיני כל הקהל בהידור וברבים, ואדרבה, אחר הפעולות נמשכים הלבבות. ורק לאחר זמן רב שהוא עומד חזק בדרכי עבודת ה', אזי ילך בהדרגה בענין הצנע לכת. ואמר הבעש"ט שאם יתחיל מעיקרא להיכנס לעבודת ה' בדרך הצנע לכת, יפול ח"ו במהרה ממדרגותיו. היות ואין ניכר במציאותו כעובד ה' ושומר תורה ומצות בתכלית השלימות, אנשים סביבו יכירוהו כאחד הריקים, וממילא יתנהגו עמו כמי שאינו עוסק בתורה ותפילה כלל, ועלול הוא ליפול על ידם מהעבודה לגמרי. ולכן יש להיזהר בזה.

וכמובן שגם בתחילת העבודה יש לכל אחד איזה שייכות לעבודת 'הצנע לכת עם אלקיך', להצניע כמה שאפשר להצניע.

יש מצוות שהם רק בפרהסיא

ובזה מיושב קושיא גדולה בדברי הגמ' (מכות כד.) בא חבקוק והעמידן על אחת, שנאמר (חבקוק ב, ד) וְצִדִּיק בְּאַמוֹנָתוֹ יִחְיֶה, דוד העמידן על אחת עשרה, ומיכה העמידן על שלשה, עשות משפט, אהבת חסד, והצנע לכת עם אלקיך. עשות משפט הוא בפרהסיא, ואהבת

העקדה ומשלימה עתה, או יעשה עצמו כאילו הוא צריך להשלים פסוד"ז, בכך קיים 'הצנע לכת' יחד עם התוכחה. וכ"כ באורחות צדיקים שער הבושה.

אני עובד ה' בכל הלילות...

והנה הנושא הזה הוא ענין דק מאד, כי הרבה פעמים צריך לעשות ממש פעולות הפוכות למען קיום 'הצנע לכת'. וכמו שמסופר על כמה צדיקים. ונזכיר מה שראיתי כתוב על 'בעל הסולם', בתחילה עבד את השי"ת בעיר ורשא, ואנשים התחילו לראות עליו שהוא גברא רבא ואינו כאחד האדם, אינו יושן בלילות וכו', וזה הפריע לו מאד שהפנימיות שלו מתגלה ברבים, מה עשה, עמד בביהמ"ד בורשא ועשה דבר מוזר מאד, קרא בקול גדול 'וכי נדמה לכם שאני בעל תאוה כמותכם, שאתם יושנים כל הלילה על המטה כמו גוי, אני קם ועובד ה' מבעוד לילה, ולא רק בלילה הזאת אלא בכל הלילות...' הציבור התבלבל מה'בעל גאווה' הזה, וחדלו עוד מלהתפעל מגדולתו...

והרי שלפעמים צריך לפרסם מעשיו כדי לקיים 'הצנע לכת', וצריך להיות חכם מחוכם לזכות לכך.

לא להתפעל ממה שאנשים חושבים

ראיתי פירוש יקר מאד בספה"ק 'בעש"ט על התורה'. כתב הרמ"א בריש שו"ע או"ח 'ולא יתבייש מפני בני אדם המלעיגים עליו בעבודת ה', גם בהצנע לכת ובשכבו על משכבו', ידע שהקב"ה רואה במעשיו. הביאור הפשוט הוא 'גם בהצנע לכת' כשהוא נמצא במקום מוצנע, יתבונן שהקב"ה מלא כל הארץ כבודו ויתבושש ממנו ית'.

אך מרן האלקי הבעש"ט זי"ע ביאר את דברי הרמ"א שאין זו בבא חדשה, אלא זה סיום של ראשית דברי הרמ"א, וכך הוא סדר הדברים 'ולא יתבייש מפני בני אדם המלעיגים עליו בעבודת ה' - גם בהצנע לכת'. כי ענין הבושה מהמלעיגים שייך בדרך כלל באדם שמתפעל ממה שאנשים אומרים עליו או חושבים עליו, לכן הרמ"א מזהיר שלא יתפעל כלל ממה שאנשים מדברים או חושבים, כי אתה עובד עכשיו את הבורא כל עולמים יתברך שמו ויתעלה.

שפתיו, אך לא יתפאר לומר 'איני מדבר', שבכך הוא מתגאה על אלו האנשים שכן נכשלים לדבר. ולזאת רק יכסה דרכיו ויניע שפתיו כאילו מתפלל עכשיו.

להצניע שאינו מדבר בקריאת התורה?!

והדבר מופלא עד מאד, וכי אדם צריך להצניע עצמו בכך שאינו מדבר בעת קריאת התורה?! הרי היה לגעור בהם רשעים שכמותכם שאתם מדברים דברי חולין בעת קריאת התורה... אלא שבכך שהוא מוכיח אותם, מראה עצמו כמתפאר עליהם וכאומר שהוא יותר חשוב מהם, ורבינו יונה מעיד עליו 'כמעט הוא נוטל את שכרו!' לכן יצניע עצמו ולא יכריז שהוא אינו מדבר בעת התפילה, אלא יעשה עצמו כעוסק בתפילה.

גדולה ענוה שלא לשמה מתוכחה לשמה

ובמס' ערכין (טז:): אמרו חז"ל 'גדולה ענוה שלא לשמה מתוכחה לשמה', מצד אחד יש לנו מצוה 'הוכיח תוכיח את עמיתך', ומאידך 'ולא תשא עליו חטא'. ומבואר ברש"י שבשעה שבא להוכיח את חברו, הקב"ה בוחן לבבו אם הוא מוכיח לשם שמים לגמרי, או שנתערב בתוכחתו התפארות שאני איני נכשל כמותך. אם תוך כדי תוכחה הוא נהנה מעט שהוא אינו נכשל בענין זה, כמעט שהוא נוטל את שכרו. אף שהתוכחה היא מצוה, ההנאה הזאת היא פניה זרה בתוך התוכחה. וזהו פירוש חדש ב'לא תשא עליו חטא', כלומר שלא תתן את החטא רק על עמיתך, וכמתפאר על שאין לך חלק באותו חטא.

ישלים את פרשת העקדה

החפץ חיים זי"ע מבאר דה"ה ביושב בקרון עם עוד אנשים המדברים עניינים של מה בכך, ויודע שהם עתידים להיכשל בלשה"ה, אל ישב שם כמו צדיק שמפרסם חסידותו. אלא יתעסק בענין אחר. וזש"כ רבינו יונה שיעשה עצמו כמתפלל. ולא יאמר תהילים שבכך מתגאה שהוא תהילים זאגער, מוטב יעשה עצמו כמשלים פרשת העקדה, אף שכבר אמר פרשת העקדה, ולא יאמר פרשת התשובה או פרשת המן, שבזה הוא כבר צדיק הרבה, אלא כמסכן שלא הספיק לומר פרשת

עצה טובה

ואיך יוכל לקיים זאת, רק ע"י שיעבוד את ה' בהצנע לכת, כי מי שעובד את ה' בפרסום בעיני רבים, ורוצה שיוודע לכל מעלותיו ושבחיו, א"א לבקש ממנו שלא יתבייש מפני המלעיגים, כי כל מעשיו הוא רק למען 'מה יאמרו הבריות'. וזש"כ הרמ"א 'ולא יתבייש מפני בני אדם המלעיגים עליו...! איך יזכה לכך? ע"י שיעבוד את ה' גם בהצנע לכת'. רק כשלא מעניין אותו מה יאמרו הבריות, אז אפשר להזהירו שלא יתבייש מהמלעיגים. ואח"כ הרמ"א מזהירו עוד שגם בשכבו על משכבו יתנהג בבושה וצניעות.

ייעשה מה שלבו חפץ - לעסוק בתורה בהתלהבות

וכן אמר הרה"ק רבי מנחם נחום הרבי הראשון משטפנשט בנו של הרה"ק מרוז'ין זי"ע ע"פ דברי הגמ' במס' קדושין (מ) אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו ילך למקום שאין מכירין אותו, ילבש שחורים ויתעטף שחורים ויעשה מה שלבו חפץ, וכבר כתבו הראשונים שאין זה היתר לעשות כעצת יצרו, אלא כמ"ש בתוס' בשם רבינו תם שע"י שיצא לגלות עם בגדים שחורים יכנע יצרו, וא"כ צ"ע מה הכוונה 'ויעשה מה שלבו חפץ', והרי יצרו מתגבר עליו? וביאר רבי מנחם נחום 'הרואה שיצרו מתגבר עליו' היינו בפניות זרות, יצרו מתגבר עליו שיראה כלפי חוץ את ההתלהבות שלו, 'הגיע הזמן שאנשים ידעו קצת מי אני'. אומרים לו חז"ל, תלבש שחורים, תתכסה כעצת ה'אמרי חיים' הנ"ל, יעשה פעולות לכסות את מדרגותיו. ושם 'ייעשה מה שלבו חפץ', יוכל לעסוק בתורה ותפילה בהתלהבות בלי פניות של היצר הרע.

אין טומנין בזבל...

אך כמובן שזה דבר רגיש מאד, ולא כל אחד יכול להשתולל בזה כדעתו ורצונו. וכבר היה צדיק אחד בפולין שהפליג על המדה בעבודה זאת, ואמר עליו ה'ישמח ישראל' שעליו אמרו חז"ל במשנה (שבת ד,א) אין טומנין לא בגפת ולא בזבל... כי הפליג יתר על המדה לכסות על מעשיו הטובים, וצריך שיהיה לאדם שכל ודעה להשאר בן אדם, גבר בגוברין, ויהיו מעשיו מיוחדים לפני ה', וידע היטב במה טומנין ובמה אין טומנין, אין זו סוגיא פשוטה כלל.

היה מסלסל בשערו - להסתיר את קדושתו

וכבר אמר רבי רבי בונים זי"ע על יוסף הצדיק שהיה מסלסל בשערו, כדי להסתיר את צדקותיו וקדושתו המופלגת, וא"כ מדוע גירה בו את הדוב? כי בבוא אדם בין חוטאים ופושעים, אין זה מקום שצריך להסתיר את מעשיו הטובים, רק בהיותו בסביבה טובה וקדושה, אפשר להטמין מעשיו, אבל במצרים אין טומנין, כי המקום מסוכן מאד. אם יש לו שכנים מירושלים של מעלה, מוטב שיסתיר מעשיו, כי אינו מסוכן להיגרר אחר עושי רשעה, אבל אם יש לו שכנים מת"א של מטה, אדרבה יגלה מעשיו הטובים, שלא להיגרר אחרי רשעים.

'ספרים חיצוניים' - שחסר בפנימיות

ראיתי ב'דעת תורה' להג"מ רבי ירוחם ממיר זצוק"ל בפרשת משפטים ובפרשת כי תשא, קאצקער ציפ, מצאנו בדברי חז"ל (סנהדרין ק:) שקראו לאיזה ספר מוסר בכינוי 'ספרים החיצוניים' ואמרו שהקורא בהם אין לו חלק בעולם הבא, וביאר רבי ירוחם כי תוכן הספר היה 'חיצוניות' יותר מ'פנימיות', כלומר שחסר לו למחבר הספר הסתרת מעלותיו, ולכן נקרא הספר 'חיצוני', שאין לו פנימיות נסתרת, ולכן אין לקרוא בו.

המחבר יותר גדול מהספר

וכדרך הצדיקים שנהגו ללמוד בספר שהמחבר היה גדול יותר מהספר. שאם הספר גדול יותר מהמחבר, הרי הוא הפוך מ'הצנע לכת', הוא רוצה שאנשים יחשבו עליו שהוא אוזח באלו המדרגות הטובות, כשבאמת לא נגע ולא פגע. ולכן נקרא 'ספר חיצוני' ואין לקרוא בו חלק לעוה"ב. ה' ישמרנו. וכתב רבי ירוחם 'קל וחומר' נורא, ומה הקורא בספר כזה אין לו חלק לעוה"ב, כל שכן מי שכל מעשיו לשם כבוד עצמו, ומפרסם מעשיו כלפי חוץ, כי הוא רוצה שיחשיבוהו יותר ממה שהוא באמת. על אחת כמה וכמה.

אולי השכנים שלי מקיימים 'הצנע לכת'?

אמנם גם אם נאמר שיש לנו עוד דרך ארוכה מאד עד שנזכה ל'הצנע לכת' עם אלקיך, עתה בחג הסוכות יש לנו לקחת איתנו לכל הפחות חלק אחד בעבודה זו. עלינו לדעת שהמידה של 'הצנע לכת' גורמת לאדם

בשם מוזר פנטקקה יתפלל, ירדו גשמים. ומסופר שם שהוא היה אדם מרוחק מאד, כל עסקו היה בזוהמא וחטא, שאל אותו רבי אבהו, תספר לי איזה דבר טוב שעשית, סיפר לו פנטקקה מעשה שהיה, פעם אחת הכין מקום טמא לחטא, באה בת ישראל ובכתה שבעלה יושב בבית האסורים ומבקשים ממנה סכום גדול כדי לפדותו, אין לה ברירה אלא להרוויח ממון בדרך אסורה, ה' ישמרנו ויצילנו, עמד פנטקקה ומכר את מטתו ואת הכרית שלו ואת שמיכה שלו, ונתן לה את הממון כדי שתלך לפדות את בעלה בכשרות ובקדושה ובטהרה. אמר לו רבי אבהו, כדאי אתה שתתפלל על הגשמים, ואכן התפלל, ונושעו כל בני העיר בזכותו.

מצוה שלא מקדמת ב'שידוכים'

לפנטקקה אין פניות, הכל מזלזלין בו בתכלית הזלזול. כיון שביקש ממנו רבי אבהו לספר לו, סיפר לו, אך לא הייתה לו שום פניה זרה, אף אחד מבני העיר לא ישתדך עמו בעבור מצוה זו, כיון שעשה דבר אחד זך ונקי, האירה אותה המצוה עד לשמי השמים, עד שדורו של רבי אבהו הוצרך לתפילתו כדי שירדו גשמים.

עליונים למטה ותחתונים למעלה

א"כ איך נזלזל באנשים שנמצאים במקום רחוק, משמים הראו לרבי אבהו שהאיש המזוהם ביותר, גם יכול להעלות לשמים מצוה זכה ונקיה. ולכן אף אם אין לנו מדת 'הצנע לכת', יכולים אנו להביט בהערכה על כל יהודי, יהיה מי שיהיה, כי למעלה בשמים לא מודדים כלל לפי המשקל והמבחן שלנו, עליונים למטה ותחתונים למעלה, עולם הפוך שהוא ישר. כי למעלה בודקים בעיקר על נקיות וזכות המעשים.

להסתכל על כל יהודי בעין טובה ומתפעלת, הרבה יותר ממה שניכר ממעשיו החיצוניים. שאף שאתה עדיין לא מקיים 'הצנע לכת', עליך לחשוב שהשכנים שלך כן מקיימים 'הצנע לכת', וממילא אין לך לשפוט אנשים לפי ההיכר החיצוני, לפי גודל הזקן ואורך הבגד ועובי הגארטל, אלא גם אם מעולם לא ראית אותו מתלהב בעת התפילה, ומימיו לא השתתף בשיעור תורה, תחשדנו שהוא מקיים 'הצנע לכת'. כי באמת לכל יהודי יש רצונות טובים ונשמה קדושה, ואי אפשר לדעת מעלת כל אחד מישראל.

מצוה 'קטנה' של איש מרוחק מאד מתורה

כתב הג"מ רבי אליהו דסלר זצוק"ל (מכתב מאליהו ח"ג עמ' 115-117) הנה יש הרבה נשמות בישראל, כל אחד כפי דרגתו ושליחותו בעולם נולד בעיר ובמשפחה מיוחדת אשר בחר לו השי"ת כפי דרכו ותפקידו. ועלינו לזכור שלפעמים יש מצוה 'קטנה' של איש מרוחק מאד מתורה ומצוות, שהיא זכה ונקיה הרבה יותר מהמצוות הגדולות של מקיימי המצוות לרוב. ואדרבה, זה הרבה יותר מצוי שם לקיים 'הצנע לכת', כי השכנים שלהם אינם מחשיבים פעולות טובות, וא"כ כשהוא עושה דבר טוב, הוא כ"כ זך ונקי בענין של הצנע לכת.

ואצל השי"ת העיקר הוא הנקיות וטהרת הלב, מכיון שאנו נמצאים בין אנשים המעריכים מאד את הטוב, אנו עלולים להיכשל בפניות זרות הרבה יותר, מאותו מרוחק שעשה איזו מצוה ועל ידה הוא ללעג ולקלס בין אחיו ושכניו.

הזכות להתפלל על גשם

הרב דסלר מביא מעשה נורא מירושלמי (תענית א, ד)⁸, היתה שנת בצורת והראו משמים לרבי אבהו שיש יהודי

עבדת. אמר ליה. חד זמן הנה ההוא גברא משפר תיטרון. אתת חדא איתא וקמת לה חורי עמודא. בכ"א. ואמר לה. מה לך. ואמרה לי. בעלה דהיא איתתא חביש ואנא בעי"א מיחמי מה מעבד ומפנינה. וזבנית ערסי ופרוס ערסי ויבית לה טימיתיה. ואמרית לה. הא לך. פניי בעליך ולא תיחטיי. אמר ליה. כד"י את מצליא ומתעניא.

8 ירושלמי (תענית א, ד) איתחמי לרבי אבהו. פנטקקה יצלי ואיתי מיטרא. שלח רבי אבהו ואייתיה. אמר ליה. מה אומנה. אמר ליה. חמש עבירן ההוא גוברא עביד בכל יום. מוגר זנייתא. משפר תיטרון. מעיל מניהון לבני. מטפח ומרקד קדמיהון. ומקיש בבבוליא קדמיהון. אמר ליה. ומה טיבו

תְּהִיָּה לָכֶם - בְּיוֹמָא תְּמִינָאָה פְּנִישֵׁין תְּהִי לָכוֹן, וְהֶצְנַע לָכֶת עִם אֲלֵהֶיָּהּ.

מפתח אוצר העצים לא מסר לשליח

בשבת קודש ראיתי בספר 'אגודת אזור' על מקוואות מבעל ה'ערוגת הבושם' זי"ע, בהקדמה כותב בנו ששמע מאביו ע"פ מש"כ בגמ' (גיטין נו) בענין דקמצא ובר קמצא, שלרב חסדא היו הרבה מפתחות של אוצרותיו הרבים, כנודע שהיה עשיר מופלג, וכשהיה הולך לבית המדרש לא לקח איתו את המפתחות, אלא מסרן למשרתיו, אבל את מפתח אוצרות העצים היה תמיד לוקח איתו לבית המדרש ולא מסרן לשליח.

עצים יותר חשובים מכסף וזהב?

וצריך לדעת שרב חסדא נקרא בש"ס העשיר המופלג ביותר משאר האמוראים, בגמ' מו"ק (כח) כתוב שהאמורא רבא ביקש משמים שלשה דברים, שתיים נתנו לו ואחת לא, ביקש את חכמתו של רב הונא ועשירותו של רב חסדא, ונתנו לו, ביקש את הענווה של רבא בר רב הונא ולא קיבל. כה ביקש רבא ברוב ענוותנותו... וא"כ צ"ע מדוע רב חסדא עשה שמירה מעולה למפתחות העצים יותר מאוצרות כסף וזהב?

השָׁלוֹ הַגִּיעַ לְבֵין הָעֵצִים

וביאר הערוגת הבושם ע"פ דברי הגמ' (יומא עה:) שהיו אמוראים שזכו לקבל שלמא מן שמיא ע"י עוף הַשָּׁלוֹ, שם בגמ' מדובר באריכות על הַשָּׁלוֹ שהגיעו לישראל במדבר, וסיפרו שרבותינו האמוראים זכו לקבל שָׁלוֹ, כפרישת שלום מן השמים, וכתוב שם שרב חסדא - משתכח ליה בי ציבי. דהיינו שהוא היה מקבל את הַשָּׁלוֹ בין הָעֵצִים. ומכיון שרב חסדא לא רצה שיוודע הדבר לבני אדם, שהקב"ה עושה לו ניסים של שלום, לכן היה נושא את מפתחות אוצרות העצים אצלו, מרוב ענוה עשה כן. והעולם לא הבינו וחשבו שיש לו איזה עסק עם העצים יותר מאוצרות הזהב. אבל הוא עשה כן כדי להצניע דרכיו ומדרגותיו. אילו היו המפתחות נמצאין ביד המשמשים, כבר היו עושים תמונות ב'כל העולם כולו' מהשלו המיוחד שקיבל רב חסדא מן השמים. לזאת הצניע את המפתחות האלה, וְהֶצְנַע לָכֶת עִם אֲלֵהֶיָּהּ.

תחשוד שהוא מקיים 'הצנע לכת'

וכאמור, שכך ראוי להסתכל על כל יהודי, הקרובים והרחוקים, מי יודע באיזו מדרגה הוא נמצא, וממילא כשמציעים לך שידוך, אל תבטל מיד, תחדש את היחס שלך כלפי בני אדם, כל אחד יהא חשוד בעיניך כמי שמקיים 'הצנע לכת עם אלקיך'. וממילא נזכה גם אנחנו לענווה ושפלות הרוח, לא לזלזל כלל בשום יהודי.

יום ראשון כ תשרי תשפו

(מס' שיעור 42044493)

**שמיני עֶצְרַת בְּהֶצְנַע לָכֶת {ב'} << ש"ע
הַעֲקָר או סוכות - יחודא שלים מלעילא
ומלתתא {א'}**

הֶצְנַע לָכֶת מְחוּבֵּר לְעִבּוּדַת שְׁמִינִי עֶצְרַת

בע"ה נעסוק היום בהכנה דרבה לקראת הימים הקדושים הבאים עלינו לטובה, הושענא רבה ושמיני עצרת, השלמת הימים הנוראים. ותחילה נקדים כהמשך לשיעור הקודם בענין עבודת ימי חג הסוכות בְּהֶצְנַע לָכֶת עִם אֲלֵהֶיָּהּ, כמבואר בספה"ק, וכאמור בדברי הרבי רבי זושא זי"ע שהאות ה' דתשובה ר"ת וְהֶצְנַע לָכֶת עִם אֲלֵהֶיָּהּ. וכתב הרה"ק רבי אברהם יעקב מסאדיגורה זי"ע וכ"כ ב'משמרת איתמר' [תלמיד הרבי מלובלין זי"ע] שענין 'הצנע לכת' מחובר יותר ויותר לעבודת שמיני עצרת הבעל"ט.

לכבוש פנימה את האוצרות הטובים

בגמ' (פסחים סח:) הקשו על שינוי לשון הפסוקים, שפסוק אחד אומר (דברים טז, ח) שֵׁשֶׁת יָמִים תֹּאכַל מִצֹּת וּבֵיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עֶצְרַת לַיהוָה אֲלֵהֶיָּהּ, ובפסוק אחר כתוב (במדבר כט, לה) בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי עֶצְרַת תְּהִיָּה לָכֶם, ובגמ' לא תירצו חז"ל שפסוק זה מדבר על שביעי של פסח ופסוק זה מדבר על שמיני עצרת. וביאר רבי אברהם יעקב זי"ע שתרגום תיבת 'עצרת' הוא בְּיוֹמָא תְּמִינָאָה פְּנִישֵׁין תְּהִי לָכוֹן, היינו לכבוש פנימה בכל כוחות הנפש את אוצרותיו הטובים בתורה יראת שמים, מדרגותיו ומדותיו הנעלות יהיו מוסתרים בפנימיותו. וזש"כ עֶצְרַת

מה צריכה בת ישראל לדעת? ענתה בתמימות 'חלה נדה והדלקת הנר'.

לאה לא ידעה מהחסד שרחל עשתה לה

רחל לא לקחה 'קרדיט' מאחותה לאה שבזכותה יש לה את יעקב, שהרי היא 'מסרה' לה את הסימנים, לא ביקשה ממנה 'הכרת הטוב' מעולם. עד כדי כך שביום מן הימים לאה חזרה ואמרה לרחל המַעַט קָחְתָּ אֶת אִישִׁי וְלָקַחְתָּ גַם אֶת דּוֹדָאִי בְּנִי וְתֹאמַר רָחֵל לָכֵן יִשְׁכַּב עִמָּךְ הַלַּיְלָה תַּחַת דּוֹדָאִי בְּנִי. משמע שלאה לא ידעה בכלל מגודל החסד שרחל עשתה עמה. לא היה מעולם 'מתן בסתר' כזה, ליתן את בעלה לאחותה בסתר.

צניעות זה להסתיר את הטוב

מדה זאת נקראת 'צניעות' ולא מדות טובות בלבד, כי ישנם הרבה אנשים שיש להם מדות טובות, ומידותיהם מפורסמות בכל העולם כולו, עושים תמונות וכתבות ומאמרים וכמה דרכי הפצה ופרסום, למען דעת כל עמי הארץ כי אני בעל צדקה מופלג. אבל למאמץ רחל יש מדת צניעות, לא רק צניעות בלבד, שזה כבר בא ממילא, אלא עיקר הצניעות היא להסתיר ולגנוז את הטוב בפנים. לא לספר על עבודות ועל גילויים ועל מדרגות, רחל עבדה את השי"ת בינה לבין קונה, לאה לא ידעה מאומה. ואף יעקב לא דיבר עם רחל על שאמרה את הסימנים ללאה. וכמובן שכשהבין יעקב את כל זה, עלה ערכה בעיניו במדה כפולה ומכופלת. וכמ"ש וַיֵּאָהֶב גַּם אֶת רָחֵל מִ-לֵּאָה ממה שעשתה עם לאה בצניעות מוסתרת.

ויתכן מאד שלאה לא ידעה מכל זה רק לאחר שנסתלקה מן העולם.

לנצור על הטוב ב'אוצר'

את כל זה יש לנו ללמוד מדרכי השי"ת, שברא ובורא את הכל, והכל בדרך מוצנע והסתה, אָכֵן אֶתָּה אֵל מְסֻתָּת. כפי מה שעֲצַרְתָּ לָהּ אֵלֶיהָ, כך עֲצַרְתָּ תְהִיָּה לָכֵם, כשתראו איך הקב"ה מסתיר עצמו, כן תתנהגו אתם, בְּנִישֵׁי תְהִי לָכֵן. אחר עבודת חודש אלול, ר"ה שופר ועשי"ת וה' עינויי עבודת יוה"כ, וז' ימי הסוכות והנענועים, אחר כל זה מגיע יום 'שמיני עצרת', לאצור בצניעות את כל הטוב לפנימיותו, ועי"ז משלימים עבודת

למה השמש זורחת?

עוד ביאר רבי אברהם יעקב וְהַצָּנֵעַ לָכֵת עִם אֵלֶיהָ כשם שהקב"ה מסתתר בזה העולם, יש לקיים 'והלכת בדרכיו', ולהצניע ולהסתיר את מעלותיו ועבודותיו. הקב"ה הזריח היום את השמש, והכרוז לא פירסם שהקב"ה בורא העולם עומד להזריח את השמש, אֵין אָמַר וְאֵין דְּבָרִים בְּלִי נִשְׁמָע קוֹלָם (תהלים יט, ד). רק בני ישראל מאמינים ומכירים שהקב"ה הזריח את השמש, אבל רוב האומות לא יודעים בכלל מי עשה את כל זאת, כי אָכֵן אֶתָּה אֵל מְסֻתָּת (ישעי' מה, טו), וכך יש לבני ישראל ללכת בדרכיו ית', לקיים וְהַצָּנֵעַ לָכֵת עִם אֵלֶיהָ.

עצרת גם לה' אֵלֶיהָ וגם לָכֵם

עפ"ז ביאר רבי אברהם יעקב את ב' הפסוקים הנ"ל, כשם שהקב"ה מסתיר ומצניע את עצמו כביכול עֲצַרְתָּ לָהּ אֵלֶיהָ, עצרת לשון כנישה והסתרה, כך תקיים גם אתה עֲצַרְתָּ תְהִיָּה לָכֵם - להסתיר את המדרגות ואת העבודות שלך, הצנע בתוך הצנע.

פה ששותק

כתוב בגמ' מגילה (יג): בשכר צניעות שהיתה בה ברחל - זכתה ויצא ממנה שאול, ובשכר צניעות שהיה בו בשאול - זכה ויצאת ממנו אסתר. וכל בניה של רחל היו מפורסמים במדת השתיקה, ובאבני החושן היה לבנימין בן רחל אבן יִשָּׁפָה יִש-פָּה, יש לו פה אבל הוא שותק.

רחמנות או צניעות?

ובגמ' שם מבואר מה היה ה'צניעות שברחל', שמסרה את הסימנים ללאה כדי שלא תתבייש, וצ"ע מה ענין זה לצניעות, מדה טובה מופלגת של רחמנות הייתה בה, ולא צניעות? וכתבו רבוה"ק בעלי התוס' ברוה"ק ב'דעת זקנים' (בראשית כט, כה) שהסימנים שנתן יעקב לרחל היו ג' המצוות של האשה חלה נדה והדלקת הנר, ומכיון שהבינה רחל שאביה לבן עומד לשלוח את לאה ולא אותה, התייראה שמא תתבייש אחותה, עשתה בחכמה של צניעות, לא אמרה לה 'קחי לך את הסימנים', אלא סיפרה לה שבנות ישראל צריכות לדעת ג' הלכות אלו, חלה נדה הדלקת הנר. וכך הוה כשיעקב שאל אותה,

והרי הראש ישיבה יוכל להראות את ספרי ה'אבי עזרי' שחיבר?

אה, דאס איז שוין א אויסגעקנאקטע קארטע... - כרטיסיה מנוקבת, מנוצלת, אין בה ערך עוד. כיון שבעולם השפל כבר כיבדו אותי על הספרים שחברתי, כבר זימרו לפני הרבה פעמים 'ימים על ימי מלך תוסיף', עם זה אינני יכול לעלות למעלה.

חלק לעוה"ב - ממצווה מוצנעת

רבי חנינא בן תרדיון היה מקהיל קהילות ברבים, מעשרה הרוגי מלכות, וכששאל את רבו (ע"ז יח.) מה אני לחיי העולם הבא? לא אמר לו רבו שבוודאי חלקו לעוה"ב על שהוא מקהיל קהילות ברבים, ומוסר נפשו על קידוש השם, לא ולא, אלא 'כלום מעשה בא לידך', האם יש בידך איזו 'כרטיסיה בלתי מנוקבת', וסיפר לו שפעם אחת נתחלפו לו מעות פורים וכו', ועשה צדקה לפני משורת הדין באופן מוצנע, איש לא ידע מאותה המצוה רק השי"ת לבדו, אמר לו, א"כ יש לך חלק לעוה"ב. כל אחד מאיתנו צריך לדאוג שיהיו לו מעשים טובים מוצנעים וגנוזים, נסתרים מעין כל חי, ואפילו לאשתו לא יספר.

'לא פרסמת - לא עשית'...

בדור שלנו יש פתגם שבוודאי מקורו מאומות העולם 'לא פרסמת, לא עשית'. אנו יודעים שהאמת הפוך, 'פרסמת, לא עשית'. כמה שיותר תהיה מוצנע לפני ה' אלקיו, כך יש לו יותר חלקי הטוב בנפשו. פז"ר קש"ב.

צניעות לפני הקב"ה

וכאמור שזהו עיקר ה'צניעות הייתה בה ברחל', וזאת מלבד הצניעות בפשטות שיש לכסות כל מה שצריך לכסות. ובגמ' יומא (מז.) מסופר על קמחית שזכתה לשבעה בנים כהנים גדולים, לרוב צניעות שהייתה בה, וחז"ל מספרים שהצניעות שלה הייתה באופן 'הצנע לכת', 'מימי לא ראו קורות ביתי...! לא צניעות לפני בני אדם, אלא לפני הקב"ה בהצנע לכת, באופן שבני אדם לא ידעו כלל על צניעותה שבחדרי חדרים. וכן כתוב בשו"ע שכל אדם צריך להיות צנוע בחדרי חדרים. וכן אמרו חז"ל (ברכות סב.) 'אין קורין צנוע אלא מי שצנוע

התשובה, לעזוב כל דרכי הפרסום. ואף אם הוא נמצא בין הרבה אנשים יוכל להצניע פנימיותו בתוכו, כמו שאמר הבעש"ט זי"ע שיוכל אדם להיות לבדו עם ה' גם כשהוא נמצא בין אלפי אנשים.

לכנס את הפזור

וזה שאמרו חז"ל (ר"ה ד:) 'שמיני רגל בפני עצמו', לענין פז"ר קש"ב, כי הרבה חלקי הנפש נתפזרו ברבים, מדי הרבה אנשים יודעים מי אני ומה כשרונותי ומדרגותי ומעלותי, ועתה הגיע הזמן לכנוס פנימה, 'קש"ב' הוא לשון צמצום להקשיב פנימה את מהותו הפנימית, מה שנתפזר תתקש"ב מעתה לפני. והפרסום יהיה בעינינו מאוס ונמאס, שיהיה לנו חשק להיכנס לאיזו מערה נסתרת כל ימי חיינו, שלא יהיה בעולם איש שידע איך אני עובד את השי"ת ביני לבין קוני. וכמו שהזכרנו בעש"ק מדברי המהרש"א שרק באופן כזה יוכל לעבוד את השי"ת לשמה.

וכדברי הרבי רבי אלימלך זי"ע וְהִצָּנַע לְכֶת עִם אֱלֹהֶיךָ, שגם אתה בעצמך לא תדע ממעלותיך, רק השי"ת לבדו ידע ממך. הוא ואין בלתו.

מי אמור לפרסם עושי מצוה?

ומה שאמרו חז"ל (עי' ערכין ו:): 'מפרסמין עושי מצוה', היינו אנשים מן הצד מפרסמין אותו בעל כרחו, והוא מצד עצמו משתדל להסתיר את מעשיו הטובים. כואב לו מאד על הפרסום. הגם שכתב הרשב"א (שו"ת ח"א תקפא) שיש לפרסם עושי מצוה, הרי אין זה מיסודות הדת, בא מיכה והעמידן על שלש (מכות כד.), שליש מהיהדות מבוסס על וְהִצָּנַע לְכֶת עִם אֱלֹהֶיךָ! היו אמוראים (כתובות סז:) שהסכימו להישרף באש ולא לפרסם דבר טוב שעשו. הגם שאין לנו השגה במדרגה כזאת, עכ"פ אין לנו לדרוש לפרסם את מעשינו ח"ו.

כרטיסיה מנוקבת

העסקן הנודע רבי שלמה לורנץ זכרוננו לברכה עלה פעם לבית הגרא"מ שך זצ"ל בהיותו זקן מופלג למעלה ממאה שנה, ומצאו שהוא יושב ובוכה.

מדוע ראש הישיבה בוכה?

הנה נא זקנתי ואין לי דבר טוב כדי לעלות עמו למעלה.

לבדוק גם מתחת לשלחן ואחורי הוילונות, שמא יש שם איזה אדם קטן שמתחבא. כך אנו בודקים את נפשנו בימים אלו, האם באמת לבנו טהור וזך מלחשוב על אנשים אחרים, כי זהו עיקר 'יחודא שלים' שהלב טהור לכבודו ית' לבד, 'למען דעת כל עמי הארץ כי ה' הוא האלקים אין עוד'. ה' יזכנו לעבדו באמת.

סוכות ושמיני עצרת - מי חשוב ממי?

כתב הרה"ק מקויז'גלוב זי"ע שיש סתירה בין סוגיות הש"ס במס' יומא (ב.) למס' סוכה (מג.) בענין שמיני עצרת החג הזה, במקום אחד משמע שהוא טפל לחג הסוכות, ובמקום אחר משמע שהוא העיקר, ואדרבה ימי הסוכות הם הכנה לשמיני עצרת.

מנין שיש מצות סוכה בלילה?

בגמ' סוכה (מג.) למדו חז"ל מנלן דגם בלילה צריך לשבת בסוכה, והכתיב (ויקרא כג, מב) בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ שְׁבַעַת יָמִים, שמא נאמר ימים ולא לילות, ודין הוא, נאמר כאן ימים ונאמר בלולב (שם כג, מ) וּשְׁמַחְתֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם שְׁבַעַת יָמִים, מה לולב ימים ולא לילות, אף סוכה ימים ולא לילות. או כלך מדרך זאת ונלמד משבעת ימי המילואים שאהרן ובניו היו צריכים לשבת פתח אהל מועד ז' ימים, כמ"ש (ויקרא ח, לה) וּפְתַח אֹהֶל מוֹעֵד תֵּשְׁבוּ יוֹמָם וּלְיָלָה שְׁבַעַת יָמִים וּשְׁמַחְתֶּם אֶת מִשְׁמַרְתָּהּ ה' וְלֹא תָמוּתוּ כִּי כֵן צִוִּיתִי, ושם למדו ימים וגם לילות, נלמד משם גם על מצות סוכה שהיא גם בלילה.

השוו את חג הסוכות לשבעת ימי המילואים

ולמסקנא למדו חז"ל גז"ש תֵּשְׁבוּ תֵּשְׁבוּ, מה תשבו פתח אהל מועד אף בלילה, אף תשבו בסוכות ימים ואפילו לילות. והרי שחז"ל השוו שני הנושאים האלה בחדא מחתא. והכל יודעים ששבעת ימי המילואים היו הכנה ליום השמיני א' ניסן שבו הוקם המשכן. וכמפורש בתורה שבאלו השבעת ימים 'ימלא את ידכם' ובנו את המשכן ופרקוהו בכל יום ויום מז' ימי המילואים, אף שהקריבו קרבנות, היה לכאורה למזבח דין במה ולא שרתה בה שכינה, כמ"ש ברש"י, וכל זאת עשו כדי שיהיו מוכנים ליום השמיני שבו שרתה שכינה.

בבית הכסא, שם אתה נמצא לבד עם הקב"ה, והוא ית' לבדו יודע מהצניעות שלך.

להצניע גם את מדת הצניעות

ובזה זכינו לעוד פירוש בדברי הרבי רבי אלימלך 'הצנע בתוך הצנע', שמדת הצניעות תהא בצניעות.

הצניעות של שאול הצילתו ממוות

דוד המלך ע"ה מאד התפעל מחמיו שאול המלך, כשהתנהג בצניעות ויבא שְׂאוֹל לְהִסָּךְ אֶת רִגְלָיו וְדָוִד וְאַנְשָׁיו בִּירְכָתִי הַמַּעֲרָה יֵשְׁבִים (שמואל א, כד, ג ועי' רד"ק), שאול מזרעה של רחל, שהצניעות שלהם באופן מופלג, עד כדי כך שאע"פ שהיה רודף וביקש להרגו, ובדרך כלל כתוב 'הבא להרגך השכם והרגו', מדת הצניעות של שאול הצילתו ממוות לחיים.

דוד מפיוז ומכריז

למיכל בת שאול היו טענות על דוד המלך שאין לו את הצניעות של אביה, שבשעה שהביאו את הארון שמח שמחה גדולה ופיזו וכרכו והיפך עצמו 'קאז'ליק' ומסתמא נתגלה טפח מבשרו (ירושלמי סנהדרין ב, ד במדבר רבה ד, כ ומדרש שמואל כה, ו), וְתֹאמַר מֶה נִכְבָּד הַיּוֹם מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר נִגְלָה הַיּוֹם לְעֵינֵי אֲמָהוּת עֲבָדָיו כְּהִגְלוֹת נִגְלוֹת אֶחָד הָרָקִים: עד שדוד המלך הסביר לה שיש עבודה מיוחדת בשעת שמחה של מצוה - וְשִׁחֲקִיתִי לִפְנֵי ה'.. וְנִקְלַתִּי עוֹד מִזֹּאת וְהֵייתִי שְׂפָל בְּעֵינֵי וְעַם הָאֲמָהוּת אֲשֶׁר אֶמְרָתָ עִמָּם אֶפְבְּדָה.

לשבת עם המלך לבדו

ועכ"פ נמצאנו למדים שכשם שימי חג הסוכות מיוחדים לעבודת הַצִּנְעָה לְכַת עִם אֱלֹהֵיךְ, כך בשמיני עצרת, יתיב עם מלכא בלחודו', יתרגל לשבת עם המלך לבדו, בינו לבין קונו, זהו 'יחודא שלים', שלא יחשוב כלל על אנשים אחרים בשעת עבודתו את ה'.

לבדוק שאין אף אחד בחדר

וכשם שנוהגים עדי יחוד דחתן וכלה, שבתחילה נכנסים לחדר היחוד לבדוק אם אין שום אדם בחדר ההוא, ורק כך יוכלו להעיד על היחוד דחתן וכלה. ויש עדים מחמירים

שמיני עצרת צריך ז' ימי הכנה

וא"כ בוודאי היה מקום לומר שיצטרכו ז' ימי הכנה לשמיני עצרת כשם שצריך לעבודת יוה"כ, כי מעלתו גבוהה מיוה"כ, שיוה"כ הוא יום תשובה וכפרת החטא, ולצורך עבודתו צריך דווקא כה"ג שיכנס לפני ולפנים, שם היחוד שלם, וכמו שסיפר רבי ישמעאל כהן גדול (ברכות ז.). ראיתי אכתריאל י"ה ה' צ'באות שהוא יושב על כסא רם ונשא. אבל שמיני עצרת הוא במדרגה מופלגת יותר, כאילו לא היה חטא כלל, ובכל מקומות מושבותיהם, בא"י בחו"ל, בביהמ"ק ובגלות, יש שמיני עצרת בתכלית השלימות. עד כדי כך שלדעת רש"י (דברים טז, ז) לא היו נשארים בביהמ"ק בשמיני עצרת, וכמ"ש וּפְנִיתָ בַּבֶּקֶר וְהִלַּכְתָּ לְאַהֲלֶיךָ כְּבַר בְּיוֹם הַשְּׁנִי שֶׁל חַג הַסּוּכוֹת. כי שמיני עצרת הוא בבחינת (שמות כ, כא) בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֶזְכֹּר אֶת שְׁמִי אָבוֹא אֵלַיךְ וּבִרְכֹתֶיךָ, תוכל להדבק בהשי"ת בתכלית השלימות.

יש סוגיות סותרות

אחרי כל הנ"ל מצאנו סוגיות הפוכות זו מזו, אם שמיני עצרת הוא תכלית הכל, ושבעת ימי הסוכות הם ימי הכנה לשמיני עצרת, כשבעת ימי המילואים. או אדרבה, חג הסוכות הם העיקר, ושמיני עצרת נטפל להם.

יש מצוה לעלות לרגל ביום א' דסוכות

ואגב נזכיר כי בפסוק כתוב וּפְנִיתָ בַּבֶּקֶר וְהִלַּכְתָּ לְאַהֲלֶיךָ (דברים טז, ז), נחלקו בו רש"י ותוס', דעת רש"י שיש מצוה לעלות לרגל ביום א' דסוכות ולהביא עולת ראיה ושלמי חגיגה, ובהמשך ימי החג אין מצוה להישאר בביהמ"ק. ואף שהפסוק וּפְנִיתָ בַּבֶּקֶר מייירי על יו"ט פסח, ה"ה בסוכות. אך דעת התוס' שמכיון שצריך לאכול בחול המועד מבשר קדשים, צריך להשאר בכל ימי החג בירושלים.

אין מצות עליה לרגל ל'שמיני עצרת'

אמנם לכו"ע אין מצות עליה לרגל מיוחדת ל'שמיני עצרת', כי נקטינן דשמיני עצרת תשלומין דראשון, ואם היה פטור ביום א' דסוכות אינו מתחייב בשמיני עצרת. כי רק לגבי פז"ר קש"ב (ר"ה ד:) הוא רגל בפני

סוכות - הכנה לשמיני עצרת

ומבואר ב'אמרי אמת' ועוד ספה"ק שמכאן ראיה שימי חג הסוכות הם הכנה לשמיני עצרת. שבעת ימים אנו יושבים בסוכה, כבפתח אהל מועד, ואנו עומדים ומצפים ליום שמיני עצרת, בו תשרה שכינה על ישראל ביחודא שלים.

וכן מצאנו בדרשות חז"ל שבימי חג הסוכות מקריבין ע' פרים כנגד ע' אומות, כי הם רק ימי הכנה, אך בשמיני עצרת שהוא יום היחוד עם ישראל בעצמו מקריבין פר אחד בלבד.

שמיני עצרת - נטפל לחג הסוכות

אך מאידך גיסא מצאנו בריש מס' יומא, שְׁבַעַת יָמִים קָדָם יוֹם הַכַּפּוּרִים מִפְּרִישֵׁין כִּהֵּן גָּדוֹל מִבֵּיתוֹ לְלִשְׁכַּת פְּלִהָדְרִין, ובגמ' אמר רבי יוחנן, מנלן, ממילואים, שנאמר (ויקרא ח, לד) פֶּאֶשֶׁר עָשָׂה בַּיּוֹם הַזֶּה צָוָה ה' לַעֲשׂוֹת לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם, לעשות זה מעשה פרה, לכפר זה יום הכיפורים, שגם ביוה"כ צריך ז' ימי הכנה. ולאחר סוגיא ארוכה הקשו בגמ' 'ואימא שמיני עצרת', שמא נאמר שהכהן המקריב פר אחד ואיל אחד בשמיני עצרת, יצטרך ז' ימי פרישה כהכנה ליחוד השלם דשמיני עצרת, והקשו בגמ' איך נדע איזה כהן יקריב את הפר בשמיני עצרת, ואמרו שמא יצטרכו כל אותו בית אב לעשות ז' ימי הכנה. ובמסקנא נדחתה סברא זו כי 'מי איכא מידי דעיקר החג לא בעי פרישה, וטפל ידידיה בעי פרישה?' הרי להדיא בגמ' ששמיני עצרת הוא נטפל לחג הסוכות.

כל המועדות חגים מסביב לשמיני עצרת

ואי נימא כסברת הגמ' בסוכה, ששמיני עצרת הוא עיקר יום היחוד עם ישראל, וימי הסוכות הם רק הכנה, וכמבואר הרבה בספה"ק ובפרט בחת"ס בשם רמ"ע מפאנו זי"ע שכל המועדות הם הכנה ליום שמיני עצרת. וכנודע שהמג"א דן אם לקרוא ל'שמיני עצרת' בשם 'חג', ואנו נוהגים לומר 'שמיני עצרת החג', שאינו חג בעצמו אלא עצרת דחג הסוכות. אבל הרמ"ע מפאנו זי"ע כתב שמכיון שתיבת 'חג' הוא לשון מחוגה מסביב, לכן אין שמיני עצרת נקרא 'חג', כי כל שאר המועדות חגים ומסתובבים סביבו, והוא הנקודה המרכזית של כל הקדושות.

מִצָּאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲנִי וְעִמָּךְ הָלֹא בְּלִכְתָּךְ עִמָּנוּ וְנִפְלִינוּ
אֲנִי וְעִמָּךְ מִכָּל הָעָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאָדָמָה: וַיֹּאמֶר ה' אֶל
מֹשֶׁה גַם אֶת הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֶעֱשֶׂה כִּי מִצָּאת
חֵן בְּעֵינִי וְאֶדְעָךָ בְּשֵׁם.

מאז - לא תשרה שכינה על האומות

משמע מהפסוקים עם פרש"י, שלפני הבטחה זאת לא
הובטח לישראל שאנחנו העם הבלעדי של השי"ת לעולם
ועד, ורק עלינו שורה שכינת עוזו ית', ורק באותו מעמד
ביקש משה רבינו ג' דברים, וכהרה"ק מבאר דיטשוב
שמבקש ג' דברים בני חיי ומזוני. ובגמ' ברכות כתוב
שניתנו לו רק שנים מתוך ג' הבקשות, שתשרה שכינה
על ישראל, ולא תשרה שכינה על האומות, ומה שביקש
'הודיעני נא את דרכיך', לא ניתן לו.

משה ביקש מתנות גדולות

אמנם על הבקשה הזו שתשרה שכינה על ישראל ולא
על האומות, אמר לו הקב"ה גַם אֶת הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר
דִּבַּרְתָּ אֶעֱשֶׂה, זו לא הייתה בקשה עבור משה לבדו
אלא בעבור כלל ישראל, אף שהיו אז לאחר הנפילה
הקשה ביותר, משה לא הסתפק במחילה עצמה, אלא
ביקש תוספת מתנות רחבות וגדולות. והרי היה שייך
לומר שבקשה כזאת שייכת רק קודם החטא לא אחריו.

הסליחה מקשרת את האדם יותר להשי"ת

ומבואר בספרי רבוה"ק הראשונים ואחרונים, שכאן
למדנו את ענין התשובה שאינה רק סליחה על העבירה,
אלא אדרבה, מקשרת את האדם יותר ויותר להשי"ת,
כי יש ענין שירידה נתהפך לעליה. וכמבואר בריש פ"ב
דמכות שכפי הירידה של הגרזן מאחורי גבו תהא העליה
יותר גדולה, כי ירידה לצורך עליה.

הירידה הייתה לצורך עליה

וזוהי שיטת רבי אבהו שבמקום שבעלי תשובה עומדים
אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד (ברכות לד:), כי אין
כאן מחילה בלבד, אלא מהפך את המצב הירוד לעליה
שלימה, והרי הוא עולה למקום גבוה יותר ממה שהיה
קודם החטא. הקשר שנעשה בין הקב"ה לכנסת ישראל
אחר החטא וכפרת יוה"כ, הוא קשר יותר גדול ממה
שהיה קודם החטא, כי עומק הקשר מתגלה יותר.

עצמו, ברכת שהחיינו, וקדושת היום, וברכה וכו', אבל
לבד מאלו הוא כתשלומין לראשון.

מתחיל 'זמן' חדש

אמנם מאידך גיסא, כיון שמברכים בו שהחיינו הרי
שמתחיל בו 'זמן' חדש, וא"כ היו ז' ימים הקודמים
כהכנה לשמיני עצרת, הרי לנו צדדים לכאן ולכאן,
וצריך למצוא דרך שמכריעה ביניהם, ששמיני עצרת
הוא תכלית כל המועדות וגם נטפל לימי חג הסוכות.

כיצד נהגו המועדות במדבר?

והנה רבותינו הראשונים דנו איך הייתה קדושת המועדות
במדבר, בתחילה היה חג הפסח זכר ליציאת מצרים, וחג
השבועות על מתן תורה, ר"ה ויוה"כ לא היו בתחילה
רק לאחר שהיה מעשה בי"ז בתמוז, עַד שְׁהַמְלִיךְ בְּמִסְבּוֹ
נִרְדִּי נָתַן רִיחוֹ ונשברו הלוחות, והתפילות של משה
רבינו מ' יום ועוד מ' יום, פעלו ביוה"כ 'סלחתי כדברך',
ומאז הקב"ה קבע את יוה"כ כיום סליחה לדורות. וחג
הסוכות הוא המשך לכפרת יוה"כ ע"י חזרת ענני הכבוד
והשראת השכינה במשכן.

מהו השורש לשמיני עצרת?

אמנם צ"ע היכן מצאנו בדור המדבר שיום 'שמיני עצרת'
הוא היו"ט השלם מכל המועדות, יחודא שלים. והרי
בפרשת כי תשא רק כתוב שמשה רבינו פעל סליחה
ורחמים, וממילא חזרו ענני הכבוד, והם שורש יוה"כ
וחג הסוכות, אך היכן יש לנו שורש לשמיני עצרת?

וְנִפְלִינוּ מִכָּל הָעָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאָדָמָה

ומבואר בספה"ק שהיו"ט הזה מושרש בפסוקים
שבפרשת כי תשא לאחר שאמר הקב"ה אֲנִי אֶעֱבִיר
כָּל טוֹבִי עַל פְּנֵיךָ, אמר לו משה רבינו, לא די בזה, אני
מבקש ממך עוד שתשרה שכינה רק בתוכנו ולא עם
האומות, וכפיוטו הקדוש של הרה"ק מבאר דיטשוב
זי"ע 'א בייט', לא די שתתן לנו סליחה ומחילה וכפרה
על החטאים עונות ופשעים, אלא גם תוסיף לנו בני
חיי ומזוני, ולכאנ' הם דברי עזות כלפי מעלה, אך משה
רבינו כבר דיבר כך, לאחר שהקב"ה אמר לו שהוא מוחל
על אותו עון, אי אפשר שיהא 'גלייך אויף גלייך', שזה
בשוה, אלא תוסיף לנו עוד מתנה, וּבְמָה יִוָּדַע אִפּוֹא כִּי

הקב"ה רוצה בתשובה

עוד זאת עלינו להבין כי לא מחשבותי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי, אין מושג שאדם ישתוקק שישובו בתשובה על שפגעו בכבודו. אבל אצל הקב"ה כתוב **הָרוּצָה בְּתִשְׁבּוּבָה**, אדם בעל בחירה, אם הוא בעל מדות טובות ונח לרצות, כשיבא הפוגע לבקש סליחתו, 'יתרצה' בתשובה, אבל איננו 'רוצה' בתשובה. וזהו השבח הגדול שאנו משבחים אותו ית' בכל יום בַּרְוֹךְ אַתָּה ה' **הָרוּצָה בְּתִשְׁבּוּבָה**, שהקב"ה רוצה שהקשר שבינינו לבין קוננו יהיה בנוי על תשובה, יותר ניחא ליה הקשר הזה מאשר קשר פשוט שאינו מיוסד על תשובה.

ולכן לא מברכים 'ברוך אתה ה' **המתרצה** בתשובה', אלא **הָרוּצָה**, לא רק שהוא רוצה שישובו כל המורדים והפושעים, אלא הוא **רוצה** בעצם התשובה.

לבקש מתנה אחרי הפיוס

ולכן לא די במחילה סליחה וכפרה, אלא מבקשים תוספת מתנה חדשה. הכח הזה לבקש מתנה לאחר התשובה, מורה על אמונה איתנה ובטחון חזק בסליחתו ית'. אילו היו מקבלים את הסליחה ובורחים משם, מבלי מצוא כוחות הנפש לבקש מתנות מהשי"ת, סימן שלא הבינו כראוי מהות התשובה, וחושב שהקב"ה רק 'מתרצה' בתשובה ולא 'רוצה' בתשובה.

סימן לאמונה בכח התשובה

אך הרה"ק מבארדיטשוב מוסיף לבקש לא רק סליחה וכפרה אלא גם בני חיי ומזוני, כי אם מוסיפים ומבקשים מתנות, זה סימן שמאמינים ובוטחים בסליחתו ית' ויודעים שהוא רוצה בתשובה. וכל אדם יכול לעשות כן, שלאחר החטא והתשובה הוא מבקש מהשי"ת שיהיה לו טעם חדש בשבת, השגה חדשה בכתבי האריז"ל, וזהו סימן מובהק שהוא מאמין באמת בכח התשובה. שכן עשה משה לאחר הכפרה, עמד וביקש עוד ועוד מתנות.

לחזק את הקשר כדי שלא להכשל שוב

הרה"ק רבי מנדל'ע ויטבסקער זי"ע כתב ב'פרי הארץ' (חיי שרה) ביאור מחודש בענין זה, שמוכרח להיות שהקשר אחר התשובה צריך להתחזק יותר מלפני החטא,

הקשר עמד בנסיון הניתוק

וכן שכיח בין אנשים, שבתחילה היו חברים, ואח"כ נתגלע איזה סכסוך ביניהם, לאחר שהשלימו וחזרה האהבה ביניהם, נתחזק הקשר יותר מבתחילה, כי הקשר שביניהם עמד בנסיון כשניסו לנתקו.

עיני האומות יצאו מרוב קנאה

כך היה במדבר לאחר שיצאנו ממצרים וקבלנו תורה מסיני, האומות והקליפות לטשו עיניים מרוב קנאה, עד שבאו לפתות לדבר עבירה בחטא העגל, ואחר שנתגלה הכפרה והמחילה ע"י מדות הרחמים ביוה"כ, אמר משה רבינו להקב"ה, א"כ מעתה נתחזק הקשר בינינו, יְלֶךְ נָא אֲדֹנָי בְּקִרְבִּנִי, וּבִמָּה יִדָּע אֶפּוֹא כִּי מִצָּאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲנִי וְעַמֶּךָ הֲלוֹא בְּלִכְתָּךְ עִמָּנוּ וְנִפְלִינוּ אֲנִי וְעַמֶּךָ מִכָּל הָעָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה.

גם החטא צריך להרבות כבוד שמים

הרה"ק רבי צדוק הכהן זי"ע מוסיף שזו הייתה הבקשה השלישית של משה רבינו 'הראני נא את כבודך', שהרי ישראל לא היו ראויים לאותו מעשה אלא כדי להורות תשובה לרבים, א"כ תראה לי איזה כבוד שמים נתווסף ע"י החטא הזה, שהרי כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא אלא לכבודו, א"כ מה שחטאו ישראל, גם זה צריך להרבות כבודו.

אם התעלה כבודו - ראוי שינתן להם שכר

אמר לו הקב"ה הִנֵּה מָקוֹם אֲתִי וְנִצְבָּתָה עַל הַצּוֹר וְהָיָה בְּעֵבֶר כְּבֹדִי וְשִׁמְתִּיךָ בְּנִקְרַת הַצּוֹר וְשִׁכְתִּי כְּפִי עָלֶיךָ עַד עֶבְרִי, עד היום היו לי י"ג מדות ולא הייתה להם שום משמעות, וכי לחינם נקראתי רחום וחנון וארך אפיים? עתה הגיע תכלית הבריאה לגלות רחמנותו, וכמ"ש בכתבי האריז"ל שזהו תכלית הבריאה, שהוא ית' ברא עולמו כדי שיהא נקרא רחום וחנון. ולכן טוען הרה"ק מבארדיטשוב זי"ע שלא די במחילה סליחה וכפרה, אי אפשר שיהא שוה בשוה, כיון שנתעלה כבודך ע"י גילוי רחמך, צריך שיתווסף גם במעלת ישראל בבני חיי ומזוני, להורות על הקשר החזק יותר בין הקב"ה לבין ישראל.

זי"ע שבקשת המתנה היא בקשת חיזוק הקשר, באופן שמעתה לא יכשלו עוד ע"י פיתויי בני בלעם, וזה שביקש משה 'ונפלינו', שזה בעצמו חיזוק הקשר הרבה יותר מקודם החטא.

לולא החטא - לא היינו זוכים לשמיני עצרת

ועתה נזכיר עוד מדברי הרה"ק המגיד מקאזניץ זי"ע, לולא הדברים אי אפשר לאומרם, אך בערב שמיני עצרת הזמן גרמא לעסוק בדבריו הקדושים. השורש של 'שמיני עצרת' שהוא יחודא שלים, שהקב"ה מסלק את כל האומות וכביכול יושב רק איתנו לבד, זהו תוצאה לאחר הכפרה דיוה"כ, שאח"כ ביקש משה 'ונפלינו' אני ועמך, רק אני ואתה. לולא החטא והכפרה לא היינו זוכים לשמיני עצרת. והרי שהפסוקים עצמם צועקים שהירידה לצורך עליה, שכל החטא שבפרשת כי תשא גרם למתנה הזאת ד'ונפלינו' אני ועמך מכל העם אשר על פני האדמה'.

לאחר ההתמרמרות באה התשוקה

וכתב המגיד מקאזניץ זי"ע בפרשת פרה וזלה"ק ו'יִדְבֹּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵּךְ יְד וגו' וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה רְאִיתִי אֶת הָעָם הַזֶּה וגו' וְעַתָּה הִנֵּיחָה לִי וַיִּחַר אַפִּי בָהֶם וְאֶכְלֶם וגו' (שמות לב, ז)... ויש בזה כוונה עמוקה להורות דרך תשובה, וְעַתָּה הִנֵּיחָה לִי, פירש שתעשו לי נייחא ונחת רוח שישבו מחטאם... וזה שרמז לו הקב"ה הִנֵּיחָה לִי ויעשו תשובה. והורד עדיך, ויתמרמרו. עד וַיִּחַר אַפִּי בָהֶם, דהיינו חרון אפי שיש לי עליהם, יחר בהם בלבבם על עצמם ויתחרטו על שעבר, וְאֶכְלֶם, לשון תאוה כמ"ש כְּלָתָה נַפְשִׁי אֶל ה', דהיינו לאחר התמרמרות כזה ונקיון כפים מחטאים באמת, אחר זה בא התשוקה וכלות הנפש אל ה'. וז"ש שפתח לו פתח להראות חסדו הגדול שמקבל התשובה מהשבים ואז תהיה תפלתו רצויה עליהם'.

וְאֶכְלֶם לשון כלות הנפש

המגיד מקאזניץ המתיק את הפסוק הקשה ביותר לשמוע, כי וַיִּחַר אַפִּי בָהֶם היינו שיתחרטו הם בעצמם על העבר, וְאֶכְלֶם לשון אהבה וכלות הנפש. וכאמור שלאחר החטא והכפרה הוכפל הקשר באהבה בכפליים.

שהרי זה גופא שנכשל וחטא, מורה שהקשר הראשון לא היה מספיק, אם אנו רוצים שלא ניכשל שנית, אנו מוכרחים לחזק את הקשר בתוקף חדש. וכשאדם מבקש תוספת מתנה אחר החטא והכפרה, סימן הוא שהוא מבקש שלא להיכשל עוד, כי רוצה לבנות קשר יותר הדוק, שזה ישמור עליו שלא יכשל ח"ו עוד פעם בחטא.

אַתָּה בְּחַרְתָּנוּ - לאחר החטא

כי יינוס ויומברוס בני בלעם הרשע⁹, הם באו לפתות להכשיל בחטא העגל, אביהם היה נביא לאומות העולם, וְלֹא קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה, אבל באומות העולם קם, ומנו בלעם' (זוהר שמות כא:), לפני החטא עדיין לא היה שייך לומר אַתָּה בְּחַרְתָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים, קודם החטא זכינו לקבל תורה, לאחר שהקב"ה שאל את כל האומות, ואף אחד לא רצה לקבל תורה רק בני ישראל בלבד. אמרנו נעשה ונשמע וקבלנו את התורה. אבל מתי¹⁰ זכינו להיות בדרגת אַתָּה בְּחַרְתָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים, לאחר החטא והכפרה, הקשר התחזק יותר ויותר, מעתה בני בלעם לא יוכלו לפתותנו בגילויים אחרים שיש לנביאי האומות. כי 'נפלינו' אני ועמך מכל העם אשר על פני האדמה'.

בקשה לחיזוק הקשר

הרי שמלבד דברי רבי צדוק הכהן זי"ע שדיבר על האמונה בכח התשובה שמתגלה ע"י האומץ לבקש מתנה אחר הכפרה, שבכך מודיע החוטא ומודה שהקב"ה לכתחילה 'רוצה בתשובה'. מגלה הרבי רבי מענדל'ע

9 **אור החיים** כי תשא (לב, ח) עשו להם וגו'. פירוש אחרים עשו להם העגל כי הם נתנו הזהב ויצא העגל מעצמו, והודיע ה' כי לא מעצמו יצא כמאמר אהרן (פסוק כ"ד) ויצא העגל הזה אלא על ידי מעשה והוא מאמר רבותינו ז"ל (תנחומא) כי ינוס וימברוס עשו וגו'.

10 ואף שבספה"ק מבואר שבאמת הקב"ה לא הציע לשאר האומות את אמיתת התורה המתוקה שיש לנו עתה בידינו, רק שאל מהם דבר מה כדי שלא יטענו שלא הציעו להם. מ"מ אפילו אם נאמר בפשטות, הרי ש'אתה בחרתנו' נתגלה אחר החטא והכפרה.

חֲמֵלָה גְדוֹלָה זֶה זְכוּרוֹן חֹטֵא הָעֶגְל

וכ"כ הגר"א מוילנא זי"ע בענין מצות זכרון מעשה העגל, ויש כמה רמזים היכן המקום בתפילה לזכור זכרון זה, הגר"א כתב 'אַהֲבָה רַבָּה אֶהְבְּתֵנוּ זֶה זְכוּרוֹן מַעֲמַד הָרִי סִינִי, חֲמֵלָה גְדוֹלָה וַיִּתְּרָה חֲמֵלָתָ עָלֵינוּ זֶה זְכוּרוֹן חֹטֵא הָעֶגְל'. וכדברי רבי אבהו שבמקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולין לעמוד, רבי יוחנן אינו יודע מזה הסוד, כי הוא במדרגת יוסף הצדיק, כמבואר בספרי רבי צדוק וכו'. אבל ריש לקיש יודע בנפשו מעלת בעל תשובה.

יוה"כ ושמיני עצרת הם בחינה אחת

וזש"כ האריז"ל שיוה"כ ושמיני עצרת הם בחינה אחת, כי יוה"כ הוא זמן סליחה ומחילה, ושמיני עצרת הוא יחוד השלם וחיזוק הקשר בכפליים, ונפלינו אני ועמך. ולכן מעלתו גדול מיוה"כ, ביוה"כ צריך להכנס לפני ולפנים, בשמיני עצרת מתייחד אדם בשלימות להשי"ת בכל מקום שהוא.

סבא וסבתא מדברים סודות בהונגריה

בספה"ק מתבאר הענין בדרך משל לשני חברים המבקשים לדבר בסוד שיח, באופן שלא ישמעו הנוכחים ולא יבינו את דבריהם, שני דרכים להם, האחד ללכת למקום רחוק ולהבדל מבני האדם השומעים, והשני הוא לדבר בשפה אחרת, כסבא וסבתא המדברים הונגריה ואין הנכדים מבינים מאומה.

לפני ולפנים - אף אחד לא שומע

ביוה"כ אומרים לכה"ג להיכנס לפני ולפנים, במקום שאף אחד לא שומע, בשמיני עצרת מדברים כנסת ישראל עם הקב"ה בלשון ומליצה, ששום גוי בעולם אין לו השגה והבנה מה אנו עושים בשמיני עצרת.

שלוש מאות צעקות 'למענך'

כך אנו חיים עם הקב"ה בשמיני עצרת 'עם מלכא בלחודוי'. והקשר הזה מתחזק מאד הן מצדו ית' והן מצדנו, ולכן בהו"ר צריך הכנה גדולה, כי כל יחוד מיוסד על 'ושאלו את פיה ואמרה הן', כמו שביאר הר"ן שהאשה מתקדשת ומוכנת להיות של בעלה בשלימות. כך אנו

צועקים בהו"ר 'למענך אלקינו', שאין אנו מבקשים בעבורנו כלל אלא בעבורך ולמענך, כשלוש מאות צעקות כאלה, הם גילוי דעת על כל ימות השנה, אף שאין אנו עומדים במדרגה זאת תמיד, בהו"ר יש לנו 'גילוי דעת' כעין הגילוי דעת של הבוטשאטשער רב זי"ע, שכל רצוננו רק למענו ית'.

עד שבא שמיני עצרת והקב"ה אומר לנו, אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם, אני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם (ברכות ו).

הוא האדם היחיד בין כל הזבובים...

עוד צריך לדעת שהפירוש ב'שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד' אינו שרק הוא ית' הוא הא'ל ואין עוד אלהים אחרים, בחידר בכיתה א' מפרשים כך. אבל כשקצת מתבוננים אי אפשר לפרש כן, כשם שאי אפשר לומר על אדם שהוא היחיד מכל הנמלים והזבובים, וביאר ב'שער היחוד והאמונה' ובשפ"א במכתב שכתב ביום ה' ניסן ועוד ספה"ק 'ה' אלקינו ה' אחד' כלומר שרק הוא ית' נמצא בכל המציאות, אין עוד מלבדו ית', כל מה שיש הוא רק לכבוד שמים.

גויים מול ישראל כזבובים מול אנשים

וכשהקב"ה עושה אותנו חטיבה אחת בעולם, ה"ז כאותה כוונה שאנו מייחדים שמו ית' כביכול. כי בפירוש הפשוט 'אתה בחרתנו', שישנם שבעים אומות, והקב"ה בחר באומה אחת מכל האומות. כך מפרשים בימי חג הסוכות, כשמקריבין ע' פרי החג כנגד ע' אומות, אבל בשמיני עצרת מתגלה פירוש חדש, שכל הגויים הם כמו נמלים כמול אדם, אינו ביחס ובערך כלל.

וכמ"ש במדרש פרשת בחקותי, שרבינו הקדוש שמע את בנו רבי חייא שמדמה גוי לשרצים ורמשים, אמר לו רבי, איך אתה מדמה אותם...

עם זו יצאתי לי

כך 'אתה בחרתנו מכל העמים', כביכול אומר הקב"ה 'אני הראיתי לדעת כי בני ישראל אין עוד מלבדם', עם זו יצאתי לי תהלתִי יְסִפְרוּ (ישעי' מג, כא) כל השאר נבראו רק לשמשם.

שאר הבריות מתגמדים

ואין הכוונה כ'בת היענה' הטומנת את ראשה בחול ואומרת 'אין כלום', אלא שהקשר שלנו מתעצם ומתחזק כ"כ ביום שמיני עצרת, עד שמגודל הקשר מתגמדים ומתקטנים כל שאר הבריות כאילו אינם במציאות. הן מצד האמונה באחדותו ית', אין עוד מלבדו. כך מעלת ישראל מתעצם ביום זה, באופן של 'אתה בחרתנו' ביחודא שלימים. וכל זה הוא הרווח שהרווחנו לאחר החטא והכפרה.

התוכחה הפכה לאהבה

ומבואר בספה"ק שזהו טעם המנהג בליל הו"ר לקרוא 'משנה תורה', כי בחודשיים אחרונים קראנו חומש דברים כדברי תוכחה של משה רבינו, אך עתה קוראים עוד פעם את החומש כתוכחה שנתהפכה לאהבה, לאחר שהרווחנו ונתהפכה הירידה לעליה.

וכן קוראים ספר תהילים בהו"ר, שגם דוד המלך נאמר בו כדברים הללו 'לא היה ראוי לאותו חטא אלא כדי להורות תשובה ליחיד'.

שלמה המלך - 'אושפיזא' דשמיני עצרת

וכן הוא בירושלמי שדוד אמר לפני ה', (תענית ב, ט) נכנסתי לצרתה של בת שבע ונתת לי את שלמה, שלמה הוא סוד יחודא שלים מכל הדורות, ולדוד לא נולדו מנשים אחרות אלא רק מבית שבע, ונשבע דוד לבת שבע שהבן שלה יהיה ידיד ה', כי לא היה ראוי אלא להורות תשובה ליחיד. נתן הנביא שהוא נשלח מאת ה' להשיבו בתשובה כביכול, הוא עצמו עומד על כך שלא ימלוך אדוניהו בן חגית אלא שלמה המלך ע"ה בלבד. שהוא ה'אושפיזא' דשמיני עצרת, כמו שאמרו צדיקי פולין. כי כשם ששלמה הוא תוצאה ממעשה דבת שבע, כך שמיני עצרת הוא תוצאה מ"ז בתמוז. שפתיים ישק.

המשיח מוכרח להיות מזרע דוד ושלמה

וכן פסק הרמב"ם שהמלך המשיח מוכרח להיות מזרע דוד ושלמה, לא מזרע דוד בלבד. וכן אמר רבינו הק' שאם יבא ריש גלותא לא"י, יתבטל אליו, כי הוא גם מזרע שלמה, ואני רק מזרע דוד. כריתת הברית של הקב"ה

נעשה רק עם מי שהוא נכד של 'בעל תשובה' לכן בהו"ר אנו עוסקים, הן בספר דברים והן בספר תהילים, כדי לגלות שרק ע"י החטא והכפרה, זוכין ליחודא שלימים.

לבדוק שהחדר יחוד פנוי

וההכנה ליחוד הזה הוא, לשלוח את עדי היחוד לבדוק אם החדר פנוי, אם הלב זך ונקי לכבוד ה'.

מצד הקב"ה - שמיני עצרת הוא התכלית

ובזה מיושבים ב' הצדדים הנ"ל אם שמיני עצרת הוא התכלית או טפל. כי מצד הקב"ה שהוא רוצה ליתן שכר טוב לצדיקים, התכלית הוא שמיני עצרת, בבחי' צדיקים יושבים ונהנים מזיו השכינה. בבחי' 'יפה שעה אחת בעוה"ב יותר מכל חיי עוה"ז'. אך מצדנו, מצד הכלה, יש לנו עבודה להכין הלב ולטהרו בימים שלפני כן. אף שאנו מבקשים לעבוד אותו ית' שלא על מנת לקבל פרס, וזה עיקר עבודתנו, ומצדנו נאמר 'יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעוה"ז יותר מכל חיי עוה"ב'. ואי"ה לאחר החג נשלים ישוב הדברים.

יום רביעי אסרו חג הסוכות תשפ"ו

(מס' שיעור 42046030)

ש"ע העקר או סוכות - מחוה"מ ללימוד לילות החורף {ב'}

בלילות החורף יכולים לטעום את קדושת חוהמ"ס

במוצאי שמחת תורה היה נוהג כ"ק מהרי"ד מבעלזא זי"ע לפייס את אנשיו, שמהרצ"ה מזידיטשוב זי"ע היה נוהג לומר 'הנה באים לילות החורף שבהם יכולין לטעום קדושת חול המועד סוכות'. וצריך להבין איך אנו מתפייסים בלילות החורף לאחר שעברו ימי החג.

המעשים הטובים מוצנעים בסוכה פנימה

והנה בשיעורים הקודמים התבאר שחג הסוכות הוא זמן עבודת 'הצנע לכת עם אלקיך' כמבואר באמרי נועם, 'יטב פנים ועוד ספה"ק', באספך את מעשיך מן השדה', המעשים הטובים שהיו מדי מגולים, חוזרים

לילות של ט"ז שעות, הרי גם אם יישן כמה שעות, נשארו לו כמה שעות לעסוק בתורה בצנעא לשם שמים. וכאמור בדברי הרמב"ם 'ולא יאבד אחת מלילותיו'. ואע"פ שכתב הרמב"ם בעצמו בהלכות דעות שיש לישון שמונה שעות, שם כתב דרכם של בני אדם, וכאן כתב על דרכו של תורה, גם פת במלח תאכל ועל הארץ תישן, אינו תואם כדברי הרמב"ם בהל' דעות, אלא שכבר ביאר החת"ס שהמתייגע לזכות לכתרה של תורה, הקב"ה כבר נותן לו כוחות הגוף והנפש, וכלשון התנא 'אם אתה עושה כן, אשריך בעוה"ז וטוב לך לעוה"ב', היינו שגם בעוה"ז לא יחסר לו מאומה. ה' יזכנו לחורף מלא וגדוש בתורה ועבודת ה' מתוך בריות גופא ונהורא מעליא.

סתירת הסוגיות אם ש"ע טפל לסוכות או שהוא התכלית

לכבוד אסרו חג נשלים את דברינו מהשיעור הקודם בערב הו"ה, הקשינו סתירה בדברי חז"ל, ביומא דף ג' משמע ששמיני עצרת טפל לחג הסוכות, וכן במדרשי חז"ל 'קשה עלי פרידתכם, עשו לי סעודה קטנה', אם הוא רק סעודת פרידה הרי הוא טפל לעיקר השמחה שהיה בחג הסוכות. ואילו בגמ' סוכה משמע ששמיני עצרת הוא התכלית, וחג הסוכות הם רק הכנה, כשבעת ימי המילואים שהם הכנה ליום הקמת המשכן בשמיני למילואים, וכן הוא בספרי רבוה"ק ראשונים ואחרונים ששמיני עצרת הוא תכלית כל המועדות. והגר"א כתב שהוא שמיני רק לפסח ושבועות שהיה בהם רק ז' ימי איסור עשיית מלאכה, ב' בפסח וא' בשבועות וב' ר"ה וא' יוה"כ, וא' בסוכות הרי ז', ועתה בא שמיני עצרת כשמיני לכל המועדות.

התחלנו ליישב הסתירה לפני יו"ט ולא השלמנו, ועתה ביום אסרו חג, הזמן גרמא להשלימו, כמ"ש החת"ס שבכל יום היה צריך לאכול שלמי חגיגה ביו"ט, וצריך דווקא זביחה בשעת שמחה, ונמצא שהשלמים שהביאו בשמיני עצרת לשם שמחה, היה נאכל גם באסרו חג, שהרי נאכל לשני ימים ולילה אחת, הרי שבאסרו חג אוכלין שיריים מיו"ט. ולזאת נעסוק עתה להשלים ישוב הסתירה בדברי חז"ל אם סוכות העיקר או שמיני עצרת העיקר.

להכנס בצניעות לתוך הסוכה פנימה, וכן ביאר הרה"ק מסאדיגורה זי"ע 'עצרת תהיו לכם, כנישין תהוון לכו', ללקט ולאסוף את המעשים הטובים שהתפזרו החוצה.

רוב חכמתו בלילה

וכתב הרמב"ם (ת"ת ג,יג) 'אף על פי שמצוה ללמוד ביום ובלילה אין אדם למד רוב חכמתו אלא בלילה לפיכך מי שרצה לזכות בכתר התורה יזהר בכל לילותיו ולא יאבד אפילו אחד מהן בשינה ואכילה ושתייה ושיחה וכיוצא בהן אלא בתלמוד תורה ודברי חכמה'.

הלומד תורה בלילה - לומד לכבוד שמים

וכן אמרו חז"ל בגמ' (עירובין סה) 'לא איברי לילה אלא לגירסא'. וכתב במשך חכמה בפ' ויקרא (ג,ב) עה"פ 'העומדים בבית ה' בלילות', שהלומד תורה בלילה הוא לומד לכבוד שמים, בסתר בצנעא, כמ"ש 'ואת צנועים חכמה', שהחכמה נדבקה במי שהוא צנוע בלימודו. ולכן כתב הרמב"ם שאין אדם לומד רוב חכמתו אלא בלילה.

עיקר עבודת הקודש הייתה בלילות

וכן אמרו החסידים על הרה"ק רבי משה לייב סאסובר זי"ע שעיקר עבודתו בקודש היה בשעות הלילה, היה מתלבש כאיכר פשוט והולך לבית עניים ואביונים להביא עצים ולחמם את הבית וכו' וכו'.

מה אפשר ללמוד מגנב?

ואמר שאפשר ללמוד מגנב כמה דברים, האחד הוא שכל פעולותיו בלילה, והשני שגם בלילה עצמה הוא מתחבא בכמה דרכי הסתרות, והשלישי שגם לאחר שהתייגע כל הלילה, הוא מסכים למכור את כל מה שגנב בלילה, בעבור כמה פרוטות ביום, אין להם חשיבות בעיניו שאינם יגיע כפו. כך לא יחשיב האדם את יגיעותיו העצומים בלילה. הרביעי הוא שאינו מוותר על לילה אחת, גם כשהרוויח בלילה הקודם, הוא ממשיך לעשות מלאכתו בלילות האחרים. ועיקר הלימוד מגנב הוא שעושה כל עבודותיו בצניעות.

ובזה מובן מה שאמר מהרצ"ה שיש לפנינו לילות החורף, יכול אדם להרוויח רווחים נצחים בלילות החורף, יש

כתוב בגמ' להדיא כן. ואין להוסיף איסור על מה שלא נמצא בדברי הגמ' והפוסקים.

עוד הקשה הט"ז, באותה שעה שכבר התפלל מעריב ועדיין לא יצאו הכוכבים, היכן יעמוד, וכי יפרח בשמים? בבית לא יעמוד, שמא סוכות הוא, בסוכה לא יעמוד שכבר קיבל עליו שמיני עצרת, והרי מצות סוכה איננה דוקא אכילה, אלא כל רגע שהיה בסוכה היא מצוה. וגם אין לסמוך בסוכה על ברכת לישב בסוכה שבירך בהו"ה, שכבר הסיח דעתו בהליכה לבית הכנסת.

וכך דוחה הט"ז את סברת המהרש"ל ונקט שבשעה שאמר האדם 'הריני מקבל עלי קדושת שמיני עצרת' פרחא ממנו כל מצוות חג הסוכות, היות וע"פ תורה מותר לו לקבל על עצמו שמיני עצרת מפלג המנחה, הוא הקב"ה בעצמו שנתן לנו את מצות הסוכה, כיון שעושה ע"פ ציווי תורתנו הק', חלף ועבר ממנו חובת היום מה שהיה עליו קודם זה, ונעשה שמיני עצרת ממש. ומה שהקשה ממצות ק"ש שצריך לחזור ולקרוא בלילה, שאני ק"ש דתלויה ב'בשכבך' שזמנה בלילה. אבל בוודאי מותר לו לשבת בביתו ולקדש על היין מבעוד יום, ולאכול כרגיל, כשמיני עצרת ממש.

ובחוץ לארץ דיושבים בסוכה אפילו בשמיני עצרת בלי ברכה, ישב ויקדש על היין ואל יברך, כדין שמיני עצרת. 'כי הפה הקדוש יתעלה שצוה עלינו מצות סוכה ביום השביעי, הוא הפה הקדוש שהתיר לאחר שקיבל עליו שמיני עצרת, ואין שום חילוק בין לאחר שקיבל עליו שמיני עצרת ליום המחרת'.

ומסיק הט"ז: 'ומאן יהיב לן משופרא שופרא ואכלין באותה שעה' בארץ ישראל חוץ לסוכה, ובחו"ל בסוכה בלי ברכה, כדין שמיני עצרת גמור.

סתירת המשניות דר"י אם שעת מצוות דעוה"ז או שעת גמול דעוה"ב

ביאור המחלוקת ע"ד החסידות מבואר בשפת אמת מאמרי שמיני עצרת, ומטה משה, וספורנו בהקדמה לבראשית, ע"פ משנה באבות (ד, יז) הוא הָיָה אוֹמֵר, יָפָה שָׁעָה אֶחָת בְּתִשְׁבֻּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בְּעוֹלָם הָזֶה, מִפֶּל חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. וְיָפָה שָׁעָה אֶחָת שֶׁל קוֹרֶת רוּחַ בְּעוֹלָם הַבָּא, מִפֶּל חַיֵּי הָעוֹלָם הָזֶה: וכתב המדרש שמואל ויש לדקדק במשנה דנראה דקשיא רישא אסיפא כי

לא יקדש בש"ע מבעו"י שמפסיד בזה אכילת הסוכה - דעת המהרש"ל

הנה נחלקו הט"ז ומהרש"ל בסימן תרס"ח ס"ק א', המהרש"ל בשו"ת סי' ס"ח מביא מהגאון רבי טעבל שבליל שמיני עצרת יש להמתין מלקדש על היום עד שיהא לילה ודאי, משמע שהיו מקבלים יו"ט מבעוד יום והתפללו ערבית לפני שהחשיך, מ"מ אין לקדש רק לאחר הלילה. והטעם מפני שמן התורה עדיין יום כ"א תשרי והוא מחויב בסוכה, וא"כ צריך לברך לישב בסוכה, ואם לא יאמר הברכה עון גדול הוא, כי קיום מצוה בלי ברכה הוא עון גדול, כמ"ש בגמ' מנחות שאם הפסיק בדיבור בין תפילין של יד לתפילין של ראש, חוזר מעורכי המלחמה, וביארו הראשונים שהטעם הוא משום שהפסיק בין התפילין ולא ברך על של ראש, ונמצא שקיים מצות של ראש בלי ברכה, זהו חטאו שבעבורו הוא חוזר לעורכי המלחמה.

וכנודע שנחלקו איזה ברכה יברך על של ראש אם סח ביניהם, ונקטינן שיברך ב' ברכות על של ראש, כיון שלא ברך, הוא עון גדול.

ומאידך אי אפשר לברך 'לישב בסוכה' בקידוש דשמיני עצרת, שהם תרתי דסתר, והוסיף מהרש"ל דאין לומר שכבר עבר היום, ושוב אינו סוכות, 'חס ושלום, נהי דמוסיפין מחול על הקודש בתפילה, הרי עדיין אינו לילה', והראיה שמחויב לקרוא ק"ש גם כשקיבל שבת מבעוד יום, והביא כמה ראיות לדבריו, ומסיק דאיסור גדול הוא אם מקדש קודם הלילה.

כיון שמוסיף מחול עה"ק מדינא פרח ליה מצות סוכה - השגת הט"ז

וכתב עליו הט"ז, 'אף שאין משיבין את הארי לאחר מותו, וקל וחומר שועל כמוני, מ"מ אחוה דעתי שאין הדעת של עניות דעתי סובלתו'.

וכתב כי מהרש"ל גזר תענית חדש, שמזמן קבלת שמיני עצרת עד הלילה אסור לאכול, והרי צריך לקבל שמיני עצרת מבעוד יום כדי להוסיף מחול על הקודש, ונקט הט"ז כשיטת הראשונים שמצות הוספה מחול על הקודש היא מדאוריתא, וא"כ איך חייב להתענות עד הלילה. הט"ז מקשה שאם היה דין כזה, היה צריך שיהא

סוכות משל לעוה"ז וש"ע לעוה"ב בלא מצוה מיוחדת לחובת היום

ומבואר בדברי רבוה"ק החת"ס ועוד, כי חג הסוכות הוא משל לעוה"ז, ולכן יוצאים מהבית לדירת עראי, ולומדים קהלת ומזכירים הבל הבלים הכל הבל, כי עוה"ז מלא עגמת נפש, וחג שמיני עצרת הוא משל לעוה"ב, כן ביאר הספורנו שזהו היו"ט היחיד שאין בו מצוות, בפסח יש קרבן פסח, עולת ראיה ושלמי חגיגה, בשבועות יש שתי הלחם, עולת ראיה ושלמי חגיגה, בסוכות יש הרבה מצוות סוכה וד' מינים, ועולת ראיה ושלמי חגיגה, בר"ה שופר וביוה"כ עינוי הנפש, היו"ט היחיד שהוא מופקע מכל עשיה, בלי עולת ראיה ושלמי חגיגה, הוא שמיני עצרת. ומה שמביאין בו מוסף אינו בתורת 'חובת היום' כמבואר בגמ'.

וכל זאת עשה ה' משום ששמיני עצרת הוא יום של עוה"ב, יום שאין מוסיפין בו עוד זכות.

והיית אך שמח בתורה בש"ע בלא דאגה כשמחת המצוות דסוכות

וביאר החת"ס עה"פ 'ולקחתם לכם ביום הראשון', באספכם את תבואת הארץ בחג הסוכות, בשעה שכל האסיף כבר בביתו, הוא כבר צועק 'הושענא אדמה מארה כי דואג מה יהיה עם גשמי השנה הבאה, להורות שאין שמחה בעוה"ז, 'לשחוק אמרתי מהולל'. בכל ענייני עוה"ז יש עצב. והיא תוכחה נפלאה על כל העוה"ז שהוא שמח ודואג שמח ודואג, וגם בהלל שלנו יש הודאה על העבר וצעקה על להבא.

אבל בשמיני עצרת כתוב 'והיית אך שמח'. ולכן חוגגים ושמחים בתורה בשמיני עצרת. שכן יהיה לעתיד לבא כשיבא משיח צדקנו ככתוב ברמב"ם 'ולא תהיה עסק כל העולם כולו אלא לדעת את השם'. ויהיו פנויים מכל יגיעה ועצב, רק יהנו מזיו השכינה בשמחת עולם. בחג הסוכות יש 'שמחת מצוה' ששייך לעוה"ז, ובשמיני עצרת יש 'שמחת תורה' ששייכת לעולם הבא. חז"ל אמרו לשון 'מצוות בטלות לעתיד לבא', אבל התורה היא נצחית. וזה שאומרים 'שמחת תורה', כי שמחת בית השואבה היה במצות החג, שמחת מצות. בשמיני עצרת שמחים עם חיי עוה"ב. שם לא ידאג הגרי"ז מבריסק אם יש לו אתרוג כשהמצוות שייכים לעוה"ז, בעוה"ב

ברישא קתני יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעוה"ז מכל חיי העוה"ב ופשיטא דחיי העוה"ב של קורת רוח קאמר, ובסיפא קתני ויפה שעה אחת של קורת רוח בעוה"ב מכל חיי העולם הזה ופשיטא דחיי העוה"ז של תשובה ומעשים טובים קאמר?

כשהוא בעוה"ז הוא יפה בעיניו וכשהוא בעוה"ב הוא יפה יותר

ותירץ בביאור השני: 'אי נמי אפשר כשנדקדק אומרו מלת בעולם הזה שהיא מיותרת דהא פשיטא דתשובה ומעשים טובים ליכא אלא בעולם הזה. אלא הכוונה לומר כי כשהאדם הוא בעוה"ז נראה בעיניו כי יפה לו שעה אחת בתשובה ומע"ט יותר מכל חיי העולם הבא שיש לו כבר בשכר מה שעשה עד עתה כי הוא חפץ להאריך יותר בעולם הזה כדי לסגל יותר ולא למחר לילך לקבל שכרו על מה שכבר עשה אבל אחר פטירתו אינו כן אלא בעיניו יפה שעה אחת של קורת רוח שנותנין לו בעולם הבא מכל חיי העולם הזה אף אם היה מסגל יותר ושם רואה כי היה טוב לו למחר ולמות קודם כדי ליהנות ולהתענג שם בעולם הבא בשכר מה שסגל כבר אף אם היה דבר מועט'.

כלומר, שהקב"ה ברא את הנשמה שלנו, וגם את ההרגשות שלנו. אנשים כשרים שמחים מאד בכל רגע שחיים בעוה"ז, כי רק כאן זוכים לעשות מעשים טובים. וכן בכינו הרבה על חיי צדיקי הדור שיאריכו ימים בעוה"ז, לא רק למענינו אלא גם למענם. אך לאחר שאדם עולה לעוה"ב, הוא רואה שהיה טוב לו למחר לעלות לשם יותר מה, כדי להתענג יותר ויותר בעוה"ב.

בעוה"ז הוא מצד עבודת האדם ובעוה"ב מצד הגמול של הקב"ה

וכתב עוד תירוצ' בשם רבינו יונה בקצרה: 'ורבינו יונה ז"ל כתב יפה שעה אחת וכו' רישא אסיפא לא קשה, בעוה"ז הוא למעשה ועוה"ב הוא אל הגמול וקורת רוח'. כלומר שכלפי עבודת ה' של האדם, כאן בעוה"ז הוא המקום היחיד, ולגבי גמול וקורת רוח שהקב"ה חפץ להטיב, העוה"ב הוא המקום היחיד. ואינו דומה כלל זה לזה.

לבית, וצריך לזכור כל ימות השנה שאנו נמצאים בבית עכשיו כהמשך למצוה זאת לחזור הביתה בשמיני עצרת, מצות עשה להכנס לבית, כנישין תהוון, כי הבית רומז על הקביעות לעומת סוכת עראי.

בהו"ר מותר לשבת בסוכה עד זמן ר"ת?

במנחת חינוך (שכג) דן על בין הו"ר לשמיני עצרת איך מוסיפין מחול על הקודש, האם מותר לשבת בסוכה עוד כמה דקות לאחר זמן ר"ת, כמו בכל שבת שאנו מוסיפין מחול על הקודש. ולא ראינו שעושין כן, אדרבה כבר באים לבית המדרש ומתפללין כבר תפילת שמיני עצרת. וביאר המנחת חינוך שאין דין 'תוספת על מצוות' אלא 'תוספת קדושת היום', ולכן אין יושבין בסוכה אחר צאת הכוכבים.

גם לחזור לבית צריך תוספת

ויש חולקין, ופירשו באופן אחר, היות ונצטוונו בשמיני עצרת לחזור לבית, גם היא מצוה שצריכה תוספת, ונמצא שנחלקים שתי מצוות, כל אחד מהם רוצה תוספת, מצות סוכה רוצה תוספת לאחריו, ומצות השיבה לבית רוצה תוספת לפניו, אין לנו הכרח ביניהם, לכן אין מוסיפין לשבת בסוכה במוצאי הו"ה, כי הוא ליל שמיני עצרת.

חביבין דברי סופרים

והנה אחינו בני ישראל מחוץ לארץ כן צריכין לשבת בסוכה בליל שמיני עצרת, שאינם יכולין לקיים את דברי התרגום יונתן ולחזור הביתה, שיש להם ספק שמא סוכות היום. אך בזמננו כתב הטור שאין יושבים בלילה בסוכה רק ביום, וכן נהגו חסידים, בליל שמיני עצרת ישבו בבית, וביום עשו קידוש בסוכה, ויש שגם עשו את הסעודה בסוכה. והגר"א החשיב את מצות ישיבת בסוכה בשמיני עצרת יותר משיבה בסוכה בימי הסוכות, מצד דחביבין דברי סופרים יותר מיינה של תורה, וגם נהג לישן בסוכה בשמיני עצרת. וכן נהגו בסקווירא לשבת בסוכה הן בליל שמיני עצרת והן ביומו, ויש להם ממש מסירות נפש על זה, אפילו כשיורדים גשמים עזים ותסרח המקפה, נשארים לשבת בשמיני עצרת בסוכה. כי המנהג הזה שובר כל המחיצות.

יש שמחת נשמה לנצח נצחים. וכמ"ש האור החיים הק' עה"פ 'ושמחת בכל הטוב'.

בשמיני עצרת רוקדים עם ב' רגליים באוויר

בשו"ע כתוב שאסור לרקוד בשבת ויו"ט, אך בשמיני עצרת רוקדים לכבוד התורה, וכתוב בספה"ק שגזירת הריקוד היא רק כששני הרגליים נמצאים באוויר בשעת ריקוד, אם רק רגל אחת באוויר, חכמים במסכת ביצה לא גזרו על כך, ובני ישראל מרגישים שבשמיני עצרת מותר לרקוד אפילו בשתי רגליים באוויר, וכן הוא בשו"ע. ומבואר בספה"ק שיום שמיני עצרת הוא יום שמנותקים מעוה"ז, ולכן אין אתה יכול לחבר את הרגליים שלי לקרקע עוה"ז. אלא שכח המשיכה גורם שבכל רגע אנו צריכים להתרומם עוד פעם מהעוה"ז ולרקוד עוד ריקוד.

בשמיני עצרת האדם נמצא מחוץ לעוה"ז

וכ"כ הגר"א 'ותשחק ליום אחרון זה שמיני עצרת', כי בעוה"ז אין שחוק אלא שמחה של מצוה, שלמה המלך ע"ה אומר 'ושבח אני את השמחה', ולא אמר כן על ה'שחוק', כי 'לשחוק אמרתי מהולל' לשון ערבוב, רק לאחר שיבא משיח צדקנו נאמר 'אז ימלא שחוק פינו', שמיני עצרת יצא מן הכלל, ותשחק ליום אחרון, הוא היום היחיד שמותר למלא שחוק פיו בעולם, כי בשמיני עצרת אין אדם נמצא בעוה"ז כלל.

אסור למלאות פיו שחוק גם בזמן הבית

ובלשון הש"ס לא משמע שיש לאיסור זה שייכות לחורבן ביהמ"ק, הא דאסור למלאות פיו שחוק בעוה"ז, וזה אפילו בזמן שביהמ"ק קיים, כי עוה"ז הוא מקום של שמחה ולא מקום של שחוק, ולכן כתוב 'בעוה"ז' ולא כתוב 'בזמן החורבן', כי רק לעולם הבא אז ימלא שחוק פינו.

מצוה להיכנס לדירת קבע

וזש"כ בתרגום יונתן בן עוזיאל ביאור 'ביום השמיני עצרת תהיה לכם' (לה) בְּיוֹמָא תְּמִינָאָה כְּנִישִׁין תְּהוּוֹן בְּחֻדָּא מִן מְטִילָכוֹן לְבִתְיָכוֹן כְּנִישִׁת חֻדָּא וְיוֹמָא טָבָא, לצאת מדירת עראי דסוכות, שבהם עשינו מעוה"ז דירת עראי, ולהכנס לדירת קבע, מצוה היא להכנס

מי נמצא במקום יותר משובח - מלאכים או אנשים?

ועתה נחזור למחלוקת הט"ז ומהרש"ל, כי הנה מצד המבט החיצוני אנו מבינים שהטרקלין הוא העיקר, והפרוזדור כאן בעוה"ז הוא טפל שבטפלים. וכבייח המים התחתונים שהם מתגלגלים להיות למעלה, קרוב למלך העולם, ומפייסין אותם שהם נמצאים במקום שאפשר לעשות נחת רוח להשי"ת דווקא מהמקום הרחוק שלהם. ואז מתפייסים המים התחתונים שהם נמצאים במקום טוב. וכמו שיש לנו תמיד ויכוח עם המלאכים, מי נמצא במקום יותר משובח, המלאך נמצא קרוב להשי"ת, אוכל מן ונהנה מזיו השכינה, אבל אנו עושין נחת רוח מעולם הבחירה.

להתחזק בחשיבות של עוה"ז

ובמדרש שמואל מבואר שכל מי שנמצא בעוה"ב, הוא יודע שהקורת רוח בעוה"ב חשוב יותר מכל חי העוה"ז, אבל מי שנמצא בעוה"ז צריך לחזק בנפשו תמיד בחשיבות של עוה"ז.

יפה שעה של שמיני עצרת יותר מכל ימי הסוכות

רבינו הט"ז קפץ ואמר 'הריני מקבל עלי קדושת שמיני עצרת', שאלו אותו 'והרי רבינו חותך כמה שעות מחג הסוכות', אמר להם הט"ז, 'רבי יעקב אומר יפה שעה אחת של קורת רוח בעוה"ב יותר מכל חי עוה"ז, כלומר יפה שעה אחת של שמיני עצרת יותר מכל ימי הסוכות...'

אמר לו רבינו מהרש"ל, אתם כבר קפצתם לשם, אבל אני עודני נמצא בחיי עוה"ז, בחג הסוכות, וממילא יפה שעה אחת של תשובה ומעשים טובים בעוה"ז, יותר מכל חי עוה"ב. תן לי עוד שעה של חג הסוכות, ולא אמהר לשמיני עצרת.

הרי ששני הצדיקים הט"ז ומהרש"ל, שניהם למדו דבריהם ממשנה באבות פרק ד משנה יג, אלו ואלו דברי אלקים חיים, שני המחשבות אמת ויציב.

הסוכה דומה לפרוזדור

ולכו"ע עוה"ז דומה לפרוזדור, וסוכה הוא בחינת עוה"ז, ועוה"ב דומה לפרוזדור ושמיני עצרת בבחינת עוה"ב,

למה בלילה לא יושבים בסוכה וביום כן?

והטור כתב בסי' תרס"ח בשם רבי יצחק הלוי ועוד ראשונים, שיש לחלק בין לילה דשמיני עצרת ליום, בלילה אין יושבין בסוכה וביום כן. והוא מנהג תמוה, איך יתכן שביום נתחזק צד הסוכות יותר מבלילו?

בליל שמיני עצרת יש מצווה לשוב הביתה

ולאור הנ"ל מיושב, שהרי יונתן בן עוזיאל מלמדנו שבליל שמיני עצרת נצטוינו לשוב הביתה, והיות ואנו יודעים בזמננו על קביעת החודש וא"כ באמת אין ספק בלבנו שמא עדיין חג הסוכות, רק משום מנהג אבותינו נהגו יו"ט שני של גלויות, הני מילי ביום, אבל בליל שמיני עצרת, ימחל נא המנהג הזה, כי מוכרחים אנו לקיים מצות 'עצרת תהיו לכם' כאשר ביאר יונתן בן עוזיאל, שאנו מצווים לחזור הביתה בליל שמיני עצרת. לא בגלל שכל ימי הסוכות אלא משום שנכנס קדושת שמיני עצרת, וצריכין אנו להכנס לבית בנוי בשמיני עצרת, והטעם כנ"ל שכשם שסוכה היא סוכת עראי דעוה"ז, כך שמיני עצרת הוא עולם הבא, בימי הסוכות נהגו לשבת תחת פסולת גורן ויקב, לההביל את העוה"ז. אך בשמיני עצרת נכנסים לדירת קבע, שהוא משל על עולם הבא.

וכמובן שאין הכוונה לעשות קביעות מעוה"ז, ואין לנו בית רק כדי שיהיה מקום לקיים בו מצות ה', מזוזה ומעקה וכו'.

אהבת עוה"ז ואהבת עוה"ב סותרים בתכלית

ונמצא שסוכות ושמיני עצרת הם שני הפכים, כמו מים ואש. וכתב בחובות הלבבות, חשבון הנפש חשבון כ"ה שאהבת עוה"ז ואהבת עוה"ב סותרים זה את זה בתכלית, ולא יתחברו לעולם כאשר לא יתחברו בכלי אחד האש והמים. ולכן רק לאחר שזכינו לז' ימי הסוכות שבהם לעגנו לכל ענייני עוה"ז והפכנוהו להבל הבלים, עתה הגיע זמן שמיני עצרת, שהוא בנין קבע דעוה"ב. כי שמיני עצרת מחבר אותנו לחלק העוה"ב, כפי מה שזכינו לההביל את חלק עוה"ז. כן מבואר בספורנו ומטה משה ושפ"א ועוד ספה"ק.

לילות החורף הם חול המועד של שמיני עצרת

ובזה מיושב הא דאמר הקב"ה 'קשה עלי פרידתכם, עכבו עמי עוד יום אחד', וצ"ע מה נרויח מזה, והרי קשה יותר לעזוב ולהפרד במוצאי שמיני עצרת אחר הקפות שניות, אלא שבשמיני עצרת נכנסים לבית, ומהבית אין נפרדים. לילות החורף הם חול המועד דשמיני עצרת, גם כשתישן כמה שעות, ישארו לך שמונה שעות לימוד עד הבוקר, בהצנע לכת תוכל ללמוד כל הש"ס בחורף אחד.

בסוכה קשה ללמוד בעיון

משא"כ בסוכה קשה ללמוד בעיון, כמבואר בגמ' ובשו"ע, שאפילו בימי חג הסוכות ילמד בבית המדרש בעיון, כשקשה ללמוד כראוי בסוכה. על אחת כמה וכמה בשמיני עצרת שהוא שמחת תורה, על שנכנסים לבית שהוא מקום היגיעה בתורה. וכן פייסו אותנו הצדיקים, שלאחר שנפרדים מהסוכה, נשאר לנו הבית של שמיני עצרת, עם מחשבות של שמיני עצרת על קדושת הבית היהודי.

אם אין מוות בעולם - למה צריך את עץ החיים?

והנה למדנו לעיל בדברי רבי יעקב במסכת אבות שחיבר את שני המחשבות במשנה אחת. וכתב החת"ס בפ' בראשית [תורת משה בנדמ"ח, וכן במכתב סופר] בשעה שאדה"ר אכל מעץ הדעת, אמר הקב"ה 'ועתה פן ישלח ידו ואכל מעץ החיים ואכל וחי לעולם, ויגרש את האדם מגן עדן'. וקשה דא"כ מדוע הקב"ה ברא את עץ החיים, אם לפני אכילת עץ הדעת לא היה מיתה בעולם כלל, א"כ מי זקוק לעץ החיים כלל? והרי כל מה שיש עץ החיים הוא רק לאחר שנגרם מיתה ע"י אכילת עץ הדעת, וא"כ מה אמר הקב"ה אח"כ פן ישלח ידו ויאכל מעץ החיים ואכל וחי לעולם, ממה נפשך, אם אין מיתה בעולם, מי צריך את עץ החיים, אם נעשה מיתה בעולם, אדרבה יאכל מעץ החיים, שהרי למענו נברא?

האדם לא היה חי בעוה"ז לעולם

וביאר החת"ס שגם בלי אכילת עץ הדעת האדם לא היה חי לעולם בעוה"ז, אין שום תכלית להוריד נשמה

ואין לשאול מיהו העיקר ומיהו הטפל, כשם שיש סתירה בדברי רבי יעקב באבות, כך היא הסתירה בין דברי הגמ' ביומא והגמ' בסוכה, במסכת יומא אמרו 'יפה שעה אחת של סוכות יותר משמיני עצרת' כי הוא טפל, שאין שם מקום לעשות נחת רוח לה', ימים שאין בהם חפץ, מלאכים יש להקב"ה הרבה מאד. והעיקר הוא כאן בעוה"ז שיכולין כאן לעשות נחת רוח לה'.

מסכת יומא קדמה לסוכה

והגמ' במס' סוכה אמרה לאידך גיסא, יפה שעה אחת של שמיני עצרת יותר מכל חג הסוכות. ששם הוא עולם העליון, עולם האמת, עולם התענוג.

ובסדר המסכתות קדמה יומא לסוכה, בתחילה אנו רואים חשיבות חג הסוכות ויגיעתנו בעוה"ז, עד שבאנו לסוכה דף מג, ההלל והשמחה שמונה, שם לומדים על יפה שעה אחת בעוה"ב. והכל אמת.

ברכה על חליצת תפילין בערש"ק

בירושלמי מסופר שבני מערבא היו מברכין בחליצת התפילין קודם השבת 'אשר קדשנו במצותיו וצונו לשמור חוקיו', למ"ד דשבת לאו זמן תפילין, וכתב 'ושמרת את החוקה הזאת למועדה מימים ימימה', כשחולץ התפילין בהגיע הזמן חליצה, מברכין על שהוא שומר חוקה זאת. וא"כ צריך להבין מדוע לא מברכים בצאתנו מן הסוכה 'אשר קדשנו במצותיו וצונו לשמור חוקיו' שהתורה"ק אמרה שלא להוסיף לשבת עוד בסוכה?

זה נכלל בברכת הקידוש של שמ"ע

תשובה לדבר. אנו כן מברכין על זאת, בקידוש דשמיני עצרת 'אשר בחר בנו מכל עם, ורוממנו מכל לשון... ותתן לנו ה' אלקינו באהבה את יום שמיני עצרת החג הזה' ותרגם יונתן 'כנישין תהוון ממטילכון לבתיכון', ועתה הגיע הזמן לשוב לבית.

הרי שכשנכנסים לבית בשמיני עצרת, צריך לנשק את המזוזה בכוונה אחרת לגמרי, הנה עתה נהפך הבית לחפצא של מצוה, ומי שלא כוון לכך, יכול עתה לכוון באסרו חג, כי הבית נשאר חפצא דמצוה לכל ימות השנה.

החת"ס זי"ע בעצמו, 'כי עפר אתה ואל עפר תשוב', וכבר לא יועיל לו אכילת עץ החיים, כי מוכרח להזדכך ע"י מיתה וקבורה. וזש"כ 'ועתה פן ישלח ידו ואכל וחי לעולם'. כי מה שנברא עץ החיים בתחילה, היה זה רק לגבי ההסתלקות שלפני החטא, אז היה תלוי באדם עצמו, אם הוא בוחר בחיי עוה"ז לעשות לו ית' נחת רוח כאנשי חג הסוכות, או בוחר בחיי עוה"ב, כאנשי שמיני עצרת. אלו ואלו דברי אלקים חיים.

נשאר בסוכה עד חנוכה

היו צדיקים שנהגו לשבת בליל שמיני עצרת שעות רבות בסוכה, וכבר נודע סיפור שהיה יהודי שנשאר לשבת בסוכתו עד חנוכה, והגיעו רוחות ותפסוהו עם סוכתו והניחוהו בארצות החמים שיוכל לשבת שם בסוכה. ואין להקשות מה עם 'בל תוסיף', שמא עשה היכר ד' על ד', כיסוי על הסכך ד' טפחים על ד' טפחים, כהיכר בעלמא.

החת"ס ממשיך לכתוב חידושי תורה

וכן עשה החת"ס, לאחר שהיה אוהב מאד את חיי עוה"ז לעשות כאן נחת רוח להשי"ת, מה עשו כשביקשו להעלותו לשמי מרום, עשו היכר של קברו ד' על ד', אבל באמת לא עזב את העוה"ז, עכשיו בערב יו"ט סוכות נתפרסם כתב יד חדש ממרן החת"ס, מהדורה חדשה על מסכת גיטין, שלא שזפתם עין מעולם. וכן מצאו עוד דרשות חדשות של החת"ס. והוא פלא והפלא, הצדיק הזה עודנו בחיים, ומוצאים תמיד עוד ועוד חידושי תורה. וכבר אמרו שהגרעק"א והחת"ס עומדים מלמעלה ומשליכין תמיד עוד חידושי תורה לעוה"ז...

החת"ס נשאר בסוכה - בעוה"ז

כביכול נשאר החת"ס לחיות חיי סוכה בעוה"ז, ועשו לו היכר ד' על ד', כאילו נקבר בקברו ועלה לשמים. אך כבר ביקש דוד המלך ע"ה 'אגורה באהלך עולמים', אני רוצה לחיות כאן לעולם, ואף שקיבל רק שבעים שנות חיים, הקב"ה כל יכול, ועושה 'שפתותיו דובבות', וכך נשאר הצדיק הן בסוכה והן בשמיני עצרת בחדא מחתא.

לתוך גוף לששת אלפים שנה, אלא שמתחילה נברא אדה"ר באופן שיהיה למעלה ממלאכי השרת, שיעבוד את ה' כל ימי חייו, כל אחד נברא עם קצבה מסויימת של שנות חיים, שהרי אמרו חז"ל עה"פ 'גלמי ראו עיניך' כשעוד שכב אדה"ר על הארץ לפני שקם על רגליו, כבר הראה לו הקב"ה חיי כל אדם שבכל הדורות, והרי שכבר היה מיתה בעולם לפני חטא עץ הדעת? איך כבר דברו איתנו ליתן שבעים שנות חיים לדוד המלך, מאיזה שנים יכולים להוריד שבעים שנה כשאין בכלל גבול לשנות החיים. וכן איך הראו לו לאדה"ר 'דור דור ודורשיו, ומנהיגיו, ולסטיו', מה הפירוש 'דור דור' כשאין מיתה בעולם?

היה עולה לעוה"ב כאלהו הנביא

וחידש החת"ס שבאמת כל אדם היה נברא לחיות כאן איזה קצבה של שנות חיים, ואחר שיגע ועמל די צרכו בעוה"ז והגיע זמנו להסתלק מן העוה"ז, היה יוצא מעוה"ז ועולה לעוה"ב כאלהו הנביא בחייו, ושם לזכות לשעה של קורת רוח יותר מכל חיי עוה"ז.

לאיש כזה היה רשות לאכול מעץ החיים

אמנם 'יש צדיקים גדולים, שיפה להם שעה אחת בעוה"ז לעבוד את ה' בלב תמים, מכל חיי העוה"ז, לאיש אשר כזה היה רשות בעת ההיא לאכול מן עץ החיים ואכל וחי לעולם... והרי זה כמוסר נפשו ומשליך מנגד כל תענוגי עוה"ב, למען יהא יכול לעבוד את ה' ימים רבים בעוה"ז'.

עץ החיים נברא בעבור החת"ס

משמע ש'הוא היה אומר', מרן החת"ס זי"ע חי בעוה"ז כעבד נרצע ונרצה להשי"ת, יפה לו לחיות כאן בעוה"ז לעשות לו ית' נחת רוח, יותר מכל חיי העוה"ב, בעבורו נברא עץ החיים. אבל רוב אנשים שכבר השלימו מלאכתם, משתוקקים לעלות למעלה להנות מזיו השכינה.

עץ החיים נועד רק למסתלקים שלפני החטא

אך לאחר שהיה חטא עץ הדעת, ידע ה' שמעתה צריך כל אחד לעבור את הזיכור והקבורה בקרקע, אפילו מרן

תרי"ג מצות כנגד רמ"ח איברים ושס"ה גידין

כתוב בפרשה 'וַיֵּצֵא ה' אֱלֹהִים עַל הָאָדָם יָעֵץ הָגֶן אֶכָל תֹּאכֵל: וַיִּמְעַץ הַדֵּעַת טוֹב וָרָע לֹא תֹאכֵל מִמֶּנּוּ כִּי בַיּוֹם אֲכָלְךָ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת'. וצריך להבין לשון 'על האדם' ולא 'את האדם', וי"ל כי בתורה"ק יש תרי"ג מצות, לעבדה ברמ"ח פקודין דעשה כנגד רמ"ח איברים, ולשמרה משס"ה לא תעשה כנגד שס"ה גידין, והקשו הקדמונים על האיסור הזה שלא לאכול מעץ הדעת, כנגד מה הוא, והרי אינו מחשבון רמ"ח איברים ושס"ה גידים? וכתבו שזהו כנגד הצלע הנוסף שהיה לו לאדה"ר, ונחלקו רב ושמואל בעירובין (יד) אם זה היה זנב, כנגד אותו זנב קיבל אדה"ר לאו דלא תאכל מעץ הדעת. ואח"כ כשחתך לו הקב"ה את הזנב ויבן ה' אלקים את הצלע, אמר אדה"ר 'אכלתי ואוכל עוד', שכבר הוסר ממני האיבר הנוסף שכנגדו קבלתי מצוה נוספת שלא לאכול מעץ הדעת, כיון שהוסר האיבר הוסר האיסור. כך היה חושב בסברתו ושכלו.

לאדם היה זנב

וי"ל שזהו שינוי לשון הפסוק 'ויצו ה' אלקים על האדם לאמר', על האדם היינו כנגד האיבר הנוסף שהיה לו זנב, על האדם דייקא, וכנגדה ניתנה לו מצוה נוספת זאת שלא לאכול מעץ הדעת. אך לא כפי סברתו, שלאחר שהוסר האיבר הוסר האיסור, אלא אדרבה, הקב"ה לקח את הצלע ויבן אותה, הוא ואשתו כגופו צריכים לקיים את האיסור הזה גם אח"כ.

וב'אבן עזרא' כתב 'ויצו - מלת צווי עם על מצות לא תעשה וכן על העבים אצוה. אע"פ שהתרתי לך פרי עץ הגן לא תאכל מפרי עץ הדעת'. ובביאור 'אבי עזר' כתב שיש לעיין בדבריו בפרשת ואתחנן עה"פ 'כאשר צוך ה' אלקיך'. ועדיין צריכין אנו למודעי.

מדוע רצה ה' שלא יאכלו מעץ הדעת?

והנה בתורה"ק לא כתוב סיבה וטעם מדוע רצה ה' שלא יאכלו מעץ הדעת. ואח"כ כשבא הנחש פיתה אותם לאכול, וחידש טעמא דקרא ואמר 'כִּי יִדַּע אֱלֹהִים כִּי בַיּוֹם אֲכָלְכֶם מִמֶּנּוּ וַנִּפְקְחוּ עֵינֵיכֶם וְהִיִּיתֶם כְּאֱלֹהִים יֹדְעֵי טוֹב וָרָע'. ובאמת מצאנו שגם הקב"ה אמר כן אחר אכילת

המשאיר בנים ותלמידים - גם למעלה הוא נחשב 'הולך'

התורה אחרונה שאמר כ"ק מהר"א מבעלזא זי"ע עלי אדמות, כתיב 'למען ירבו ימיכם על האדמה' איך אפשר לקיים זאת, והרי 'אין מעשה ואין חשבון בשאול אשר אתה הולך שמה', אבל כשזוכים להשאיר בנים ותלמידים העובדים את ה' מכוחו, נשאר גם למעלה בתורת 'הולך', ואינו 'עומד', בבחינת 'אגורה באהלך עולמים'.

נתיישבו הגמרות יומא וסוכה

והרי לנו ישוב הדעת בין הט"ז למהרש"ל, להמשיך את הסוכה יותר ויותר, או להקדים את הכניסה לשמיני עצרת, ובזה נתיישבו שני הגמרות בין יומא לסוכה ע"פ דברי רבי יעקב במסכת אבות, יפה עוה"ז או יפה עוה"ב.

למה לא עושים הבדלה על חג הסוכות?

ובזה מיושב גם מה שאין עושין הבדלה על חג הסוכות, והרי שמיני עצרת הוא רגל בפני עצמו, אך כבר אמרו רבוה"ק שעל חנוכה ופורים אין עושין הבדלה משום שאין נפרדים מהם, כך הם קדושת ימי הסוכה, שאין בחול המועד קדושת היום ולכן אין עושין הבדלה לאחר חוה"מ, מ"מ נשאר לנו קדושת ימי חג הסוכות לכל ימות השנה. וכן שמיני עצרת, אף שעשינו הבדלה במוצאי שמיני עצרת, הרי כל מצותה להכנס לבית, וב"ה אין מגרשין אותנו מהבית, וכך זוכין אנו להכנס ללילות החורף עם שני המתנות ביחד, וכך יהיה לנו חורף בריא ושמח ברוחניות ובגשמיות אמן ואמן.

יום חמישי כד תשרי תשפו

(מס' שיעור 42046916)

עץ הדעת לבחר בטוב - היה איסורו עד שבת {א'}

היום יארצי"ט הרה"ק רבי יעקב יוסף בן רבי צבי כ"ץ בעל ה'תולדות יעקב יוסף' תלמיד מרן הבעש"ט זי"ע ועכ"י.

הטוב והרע מתבלבל אצלו

בספורנו ועוד מפרשים מבואר שהאוכל מעץ הדעת לא היה יודע להבחין ולהבדיל ולהפריש בין טוב לרע, אלא אדרבה ע"י אכילת עץ הדעת טוב ורע, מתבלבל אצלו הטוב והרע ביחד, ואינו יודע להבחין ביניהם, וכמ"ש 'הוי האומרים לטוב רע ולרע טוב'.

הקב"ה לא ברא בגן עדן ענין שלילי

אמנם בתרגום אונקלוס כתוב שנקרא עץ הדעת טוב ורע, שהאוכל ממנו 'חכמין' בין טב לביש', משמע שכן יודע להבדיל בין טוב לרע. כי הקב"ה לא ברא ענין שלילי בגן עדן, וכמבואר במדרש ב"ר שאמר רבי יוסי בן זמרא, שלשה דברים באותו האילן, טוב למאכל, ויפה לעיניים ומוסיף חכמה.

עץ הדעת הקיף את עץ החיים

וכן אמרו בגמ' מגילה 'אמצעי משובח', באמצע גן עדן היו שני אילנות, עץ החיים ועץ הדעת, ויש בזה כמה דעות איך עמדו שניהם בדיוק באמצע, י"א שעץ הדעת הקיף את עץ החיים מסביב.

משום גודל קדושתו - אדה"ר הוזהר לא לאכול ממנו

עוד אמרו חז"ל שעץ הדעת היה עצו ופריו שוה, הרי זה מורה על מעלת האילן ולא חסרונו, ששאר האילנות לא הוציאו טעם העץ כטעם הפרי, והוא כן עשה כרצון ה' טעם העץ כטעם הפרי, הרי שהוא דבר נשגב ועליון, ואדרבה מפני גובה קדושתו ורוממותו הוזהר אדה"ר שלא לאכול ממנו.

אדה"ר היה חכם גם לפני אכילת עץ הדעת

עוד יש להתבונן, שגם לפני אכילת עץ הדעת אדה"ר היה חכם מופלג להבחין בין טוב לרע, וכמ"ש במדרש שנברא אדה"ר בחכמה שלימה, וכמ"ש 'נעשה אדם בצלמנו כדמותינו', ופרש"י 'כדמותינו, להבין ולהשכיל'. והרמב"ן כתב שם 'חכמה ודעת וכשרון המעשה'. ובתהילים פרק ח' כתוב על אדה"ר קודם החטא 'ותחסרהו מעט מאלקים' וכל אותו הפרק מדבר על גדולתו, כל שתה תחת רגליו וגו'. ובמדרש מבואר שהמלאכים טעו בו ובקשו לומר לפניו קדוש, הרי שהיה בוודאי בר דעת

עץ הדעת: 'ויאמר ה' אלהים הן האדם היה כאלהינו וממנו לדעת טוב ורע'. והביאור הפשוט שע"י אכילת עץ הדעת היה יודע טוב ורע, [כן מבואר במפרשים] נמצא שהנחש דיבר איזה דבר שהוא קרוב אל האמת שע"י עץ הדעת ידעו טוב ורע. וכן מדויק משם האילן 'עץ הדעת טוב ורע', וכתב התרגום אונקלוס שזה העץ נקרא כן ע"ש שהאוכל ממנו יחכם וידע להבחין בין טוב לרע.

וצ"ע איך אונקלוס תרגם כן, שהאוכלין פירותיו יודעים טוב ורע, והרי הקב"ה לא נתן רשות לאכול מעץ הדעת.

הנחש לא שיקר בזה

עכ"פ כך הנחש פיתה את חוה לאכול מעץ הדעת, שהקב"ה יודע שאם יאכלו יפקחו עיניהם לדעת טוב ורע, ומתוך הפסוקים לא שמענו שהנחש שיקר בזה.

וכי אין תכלית האדם להבחין בין טוב לרע?

וא"כ צ"ע מדוע באמת הקב"ה אסר לאכול מעץ הדעת, והרי זהו עיקר תכליתו של אדם שיחכם להבחין בין טוב לרע? עוד צ"ע וכי ברא הקב"ה את האילן הזה להבל ולריק? והרי לא תהו בראה, לשבת יצרה. והגם שאפשר לתרץ שהקב"ה ברא את האילן הזה כדי שיתגברו על היצר הרע ולא יאכלו ממנו, וכמעשה דהרבי מלובלין ז"ע שנתן תפוח לאחד מהחסידים וכשפתח את התפוח מצא בו תולעים, ותמה החסיד האיך לא ראה הרבי ברוה"ק את התולעים שבפרי, תיכף אמר לו הרבי מלובלין 'נתתי לך את הפרי כדי שלא תאכלנו'. כי ע"י שאדם מפריש עצמו מדבר האיסור, הרי הוא מבררו ומעלהו.

אכילת עץ הדעת נכלל במעשה בראשית

והנה נודע שסוגיית עץ הדעת ועץ החיים, הם עניינים נשגבים למעלה מבינתנו, ובכלל כל פרשת בראשית כולה סוד. ויש דעה דהא שאמרו חז"ל שאין דורשין במעשה בראשית, נכלל בזה כל אכילת עץ הדעת והגירוש מגן עדן. אבל מאידך גיסא הרי ניתנו חמשה חומשי תורה אפילו לילד בן חמש למקרא, א"כ מותר לנו לעיין במפרשי הפשט.

לשבת קודש היה מותר לו לאכול מעץ הדעת, ואדרבה היה זוכה אז לשלימות יתירה שאין לשער ולתאר.

ערב שבת היה מקדש על היין שלו

וכ"כ האור החיים הק' [א,כט] וזלה"ק: 'ואת כל העץ אשר בו פרי עץ... וכו' או יאמר **דאפילו עץ הדעת** בכלל והגם שמצינו שנצטווה עליו, כבר אמרו ז"ל (ב"ר כא ז) שאם היה ממתין עד ערב שבת היה מקדש על היין ע"כ, ומתוך דבריהם אתה למד כי לא נאסר איסור עולם. והרי שגם על עץ הדעת כתוב 'נתתיו לכם לאכלה', אלא שהיה לו להמתין על שבת. וכן מדויק בלשון הפסוק שם: 'וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הִנֵּה נָתַתִּי לָכֶם אֶת כָּל עֵשֶׂב זֶרַע זֶרַע אֲשֶׁר עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ וְאֶת כָּל הָעֵץ אֲשֶׁר בּוֹ פְּרִי עֵץ זֶרַע זֶרַע לָכֶם יִהְיֶה לְאָכְלָה'. יהיה לשון עתיד, שיבא זמן שכל פרי עץ יהיה מותר לאכלה, אף עץ הדעת בכלל.

הקב"ה לא נטע את האילן הזה לחינם

וביאר החת"ס בתורת משה, וכ"כ בבאר מים חיים בפרשה בארוכה, טעם להיתר עץ הדעת בשבת, כי לא לתהו בראה, הקב"ה לא נטע לחינם את האילן הזה בתוך הגן אם הפירות יהיו אסורים לעולם, מוכרח להיות שיהיה מותר בזמן מן הזמנים, וכן אמרו רבוה"ק שאילו היה ממתין על שבת היה מותר בו. והביאור כי כדי שכח הבחירה בין טוב לרע יכנס באדם בדרך טובה, באופן שלא יהא נמשך לצד הרע יותר מצד הטוב, היה לו להמתין עד יום השבת קודש.

למלאך אין בחירה

ומשמע שבתחילה היה אדה"ר 'בצלמינו כדמותינו' כמו מלאך, שהוא כמעט מוכרח לטוב, בלי שום התגברות. וכמובא בספה"ק שלמלאך יש הכרה ברורה במציאות הבורא, עד שאין לו בחירה כלל. וכמו שפירשו רבוה"ק במעמד הר סיני 'כפה עליהן הר כגיגית' כשם שאין אדם בעל בחירה להכניס ידו לתוך האש ולהישרף, כיון שהוא מכיר שהאש תזיקנו אין לו בחירה לזה, כך מוכרחים המלאכים לעשות מצות ה', כך הייתה הכרתנו גדולה מאד במעמד הר סיני, היה זה נחשב לנו ככפיה, כי ראינו בכל העולמות שהכל תלוי בשמירת התורה של בני ישראל, והעובר על התורה"ק מזעזע את היסודות שהבריאה עומדת עליו, לכן כמעט לא היה לנו בחירה.

גדול, לולא מדרגת הדעת שבו, לא היה בו שום מעלה כלל, כי 'דעת חסרת, מה קניית'.

אדה"ר השיג את המהות הפנימית של כל בעל חי

ואח"כ הקב"ה צוהו לתת שמות לכל בעלי החיים, מה שהמלאכים העליונים לא יכלו להשיג, השיג אדה"ר להגדיר בלשה"ק מהות הפנימית של כל בעל חי שבעולם, הרי שבוודאי היה בו דעת מופלגת. וא"כ מה הפירוש שהיה אסור לו לאכול מאותו העץ, שהאוכל ממנו יודע בין טוב לרע?

גם בעל חי - היה הופך להיות בר דעת

וראיתי בספר קדמון שביאר שמצד אדה"ר לא היה צריך לאכול מעץ הדעת כדי להבחין בין טוב לרע, כי הוא נברא לכתחילה בר דעת שלם, אלא שאותו האילן היה מסוגל שאפילו בעל חי האוכל ממנו היה הופך להיות בר דעת, וזה שאמר הקב"ה 'הן האדם היה כאחד ממנו', והרי כבר נבראת לכתחילה בר דעת, ואין האילן מיועד בעבורך כלל. מה לך לאכול מעץ הזה שאינו חסר לך.

למה שלא יבחין בין טוב לרע?!

אמנם צ"ע לפי המפרשים שהביאור ב'הן האדם היה כאחד ממנו לדעת טוב ורע' היה כתוצאה לאחר אכילת עץ הדעת, משמע שלולא כן, לא היה יודע להבחין בין טוב לרע. וא"כ קשה מדוע אכן נאסר עליו לאכול ולדעת להבחין בין טוב לרע, והרי אדרבה זהו עיקר תפקידו של אדם להבדיל בין טוב לרע?

אכילת עץ הדעת נאסרה רק לאותו יום בלבד

ונזכיר ביאור אחד מדברי הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע בספרו 'רסיסי לילה' (אות מו) הוא מאמר על ראש השנה ובתוך הדברים קירב את הדברים אל השכל, ואי"ה נרחיב בביאור דבריו הק'.

הנה נודע מש"כ האריז"ל ומובא באור החיים הק' שעץ הדעת לא היה איסור **עולם**, אלא כשם שערלה נאסרת לג' שנים ואח"כ מותרת כקודש הילולים, כך אמר הקב"ה לאדה"ר 'כי ביום אכלך ממנו מות תמות', רק באותו יום בלבד נאסר עליו אכילת עץ הדעת, אילו היה ממתין

שאלו היה ממתין לשבת, והיה כח בחירתו בנוי על יסוד קודש, הבחירה הטובה לא הייתה סרה ממנו אפילו לאחר השבת. כי היה בנוי בו יסוד הבחירה בשבת קודש.

משה רבינו רצה שהתורה תינתן בשבת

וכן מצאנו במשה רבינו שהוסיף יום אחד מדעתו כדי שהתורה תינתן בשבת, והכל מודים בשבת ניתנה תורה, ובזכות ענין זה יש לנו סיוע גדול מאד בתורה, כך אילו היה נולד כח הבחירה באדם בשבת קודש, היה הכל הולך ונמשך אחר היסוד שהבנין בנוי עליו, יסוד הבחירה הנוטה תמיד לצד הטוב.

הנחש רצה שיאכלו לפני שבת

אלא שבא הנחש הקדמוני והשיא עצה רעה שיאכלו לפני השבת, בלי נשמה יתירה, נמצא שהכניס אדה"ר בעצמו יסוד בחירתו על דרך לא טובה, ולכן הוא קרוב להפסד יותר מן השכר.

אילו המתין לשבת - היה תמיד נוטה לטוב

המהלך הזה מיישב הרבה קושיות בחיים, והגדול שבהם: אם טוב לו לאדם שלא נברא יותר משנברא, מדוע הקב"ה ברא את האדם? אלא כאמור שכל מה שטוב לו שלא נברא, הוא משום שהוא קרוב להפסד יותר מן השכר, והוא רק משום שאכל מעץ הדעת קודם השבת, אילו היה ממתין לשבת, היה נוטה לטוב תמיד, והיה קרוב לשכר יותר מן ההפסד. ובוודאי היה טוב לו שנברא.

אילו היה ממתין לשבת - היה טוב מאד

ועוד והוא העיקר, איך מותר לומר 'טוב לו שלא נברא' כשהכתוב מעיד בפה מלא 'וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד'? אלא שהכל היה תלוי בזמן אכילת עץ הדעת, אילו היה ממתין לשבת, בוודאי הכל היה טוב ונפלא, אלא שסרח והקדים לאכול לפני שבת, נתקיים בו 'תיסרך רעתך', וטוב 'לו' שלא נברא, כי הוא קרוב להפסד. אך מצד יצירתו בוודאי הוא טוב מאד, ואילו היה מקבל את הבחירה בשבת, היה קרוב לשכר יותר מהפסד, וגם היה מעלתו עדיין יותר מן המלאכים שאין להם בחירה כלל, והוא יש לו בחירה ועושה נחת רוח ליוצרו תמיד.

וכן הייתה מדרגת אדה"ר קודם אכילת עץ הדעת, כמעט היה מוכרח לעשות רצונו ית'.

נאלץ להבחין בין טוב לרע ע"י חכמתו

ובזה ביאר החת"ס לשון שם העץ 'עץ הדעת טוב ורע', שע"י אכילתו נתגשם האדם ונפל ממדרגתו הראשונה, עד שהיה לו צורך להבחין בין טוב לרע בחכמתו, ולא מצד הכרח מהותו.

לפני החטא - כמעט לא היה בחירה

וכ"כ בנפש החיים ועוד ספה"ק שלפני חטא עץ הדעת, כמעט לא היה כח הבחירה, שהרי נתייעץ הקב"ה עם המלאכים ואמר 'נעשה אדם בצלמנו כדמותנו', משמע שהוא כמו העליונים, כשם שמיכאל וגבריאל אין להם בחירה כמעט, כך היה אדה"ר קודם החטא. אך ע"י אכילת עץ הדעת נעשתה המציאות שאנו מכירים עד היום הזה, שאין לנו הכרח לעשות רצונו ית', והיצר הרע מבלבל אותנו תמיד שלא לעשות רצונו ית' ח"ו. וזה שאמר האריז"ל שהיה לו להמתין על שבת, שאז היה זוכה לנשמה יתירה, 'ואז אם היה אוכל ומכניס בעצמו כח החפץ והבחירה, היה יסוד בחירתו בנוי על יסוד קודש' [חת"ס].

בשבת יקבל את כח הבחירה

ויש להוסיף עוד, שהקב"ה שבת ביום השביעי מכל מלאכתו אשר עשה, ואילו היה נותן לאדם את כח הבחירה בשבת, נמצא שעשה פעולה בשבת, לכן הכין תחילה את עץ הדעת, שהאוכל ממנו מקבל כח הבחירה, והיה הרצון בתחילה שימתין אדה"ר מלאוכלו עד שבת קודש, ואז יקבל כח הבחירה בשבת. ואין זה נחשב שעשה הקב"ה מלאכה בשבת, שכבר הכין את כח הבחירה בתוך אותו האילן מלפני השבת. [וכמו הוצאת האש משתי אבנים במוצ"ש, שאין כל חדש תחת השמש, וכבר היה מוכן הכל בששת ימי בראשית].

הבחירה הטובה לא הייתה סרה ממנו

וזש"כ בתרגום שהאוכל מעץ הדעת חכמין בין טב לביש, כלומר שנעשה בעל בחירה בשכלו העצמי, וכמאמרם ז"ל 'הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים'. והוסיף החת"ס

עיניו בכוס מתחילת הקידוש עד הסוף, כך מבואר בגמ' ובשו"ע. ומסתמא אביי ורבא עשו כן.

מותר להדפיס סידורים?

ובעת התפילה יש גם לדון אם מוטב לעצום עיניו או להסתכל בתוך הסידור, והרי מעיקר הדין היה אסור להדפיס סידורים, בימי רבי אליעזר הגדול תפסו אחד שכתב טופסי ברכות, תפסוהו והתבייש כבושת גנב כי ימצא, והטביע את כל הסידור בתוך דלי של מים, אמרו לו 'גדול החטא האחרון יותר מן הראשון'. הכלל שמעיקרא היה אסור לכתוב סידורים, שיש לזה דין תורה שבעל פה. שהם נוסחאות התפילה של עזרא הספר ובית דינו. ומעיקר הדין אין מצילין סידורים מן הדליקה בשבת, בימינו כן מצילין, אבל מעיקר הדברים היה אסור להדפיס סידורים. אנחנו נמצאים בעולם אחר לגמרי, שכבר התירו לכתוב תורה שבעל פה, וממילא גם סידורים, מ"מ אי אפשר לעשות ענין מדבר שהוא בדיעבד.

צריך שהסופרים יתפרנסו

וכמו שלא מסתבר לומר שסגולת בעל 'סדר היום' לומר 'פיטום הקטורת' מתוך הקלף בכתב אשורית, המכוון גם על הברייתא, כי בפשטות הכוונה רק לפסוקים מ'ויאמר ה' אל משה' עד 'לדורותיכם', אלא שהסופרים לא יתפרנסו מפסוקים אחדים בלבד... ולא יתכן לומר שיש ענין לעשות כתב על קלף מ'תנו רבנן' שהוא תורה שבעל פה, שאסור לכתוב אותם מעיקר הדין. כשם שאי אפשר לעשות ענין ללמוד משניות מתוך הקלף בכתב אשורית, הס מלהזכיר! כי המשנה מקורה להיות בעל פה. וכמו כן הסידורים היו צריכים להיות בעל פה. הראשון שכתב סידור תפילה היה רבי עמרם גאון, בתקופת הגאונים. לאחר שכתבו את המשנה ואת הגמרא, בימי אמוראים עצמם עדיין לא הותר לכתוב סידור.

יש להסתכל על הנרות

ועכ"פ לא עלה על דעת אביי ורבא להסתכל בסידור בשעת קידוש, שלא היה להם סידור ולא זמירות מודפס, רק נתנו עיניהם בכוס. אעפ"כ כתוב בשו"ע שיש להסתכל על הנרות בקידוש: 'וכשמתחיל יתן עיניו

אדם יכול להתפלל שיקחו ממנו את הבחירה

בשפת אמת מחדש שאדם יכול לוותר על כח הבחירה, ומתפלל שיקחו ממנו את כח הבחירה. כל מה שאנו מביטים על הבחירה כדבר שלילי, הוא רק משום שהוא מיוסד על צד השלילי, כיון שאכל לפני שבת מעץ הדעת, אך אילו היה ממתין לשבת, היה כח הבחירה מביא את האדם לקיים 'עשיתי ככל אשר צויתני, לא עברתי ממצותך ולא שכחתי', והיה לו רווח נפלא מאד מכח הבחירה בזכות השבת.

מה הייתה מטרת עץ הדעת?

ובזה מיושב מה הייתה מטרת בריאת עץ הדעת, ומדוע הוא עומד באמצע הגן בחשיבות כזאת, כי באמת הוא המשובח והחשוב ביותר מכל שאר העצים, כי דרכו מתגלה תכלית הבריאה שיהיה לאדם כח הבחירה, מלאכים יש לו להקב"ה הרבה, הוא צריך אדם בעל בחירה.

הנחש דיבר דברי טעם

ונמצא שהנחש דיבר דברים של טעם ודעת, שכל האוכל ממנו יפקחו עיניו וידע טוב ורע, שהרי הקב"ה בעצמו קרא לו כן 'עץ הדעת טוב ורע', וכדמתרגם אונקלוס שכל האוכל ממנו חכם ויודע טוב ורע, אלא שנפלנו לנקודת הבחירה לפני השבת, אכלה פגה, לפני זמן בישולה.

צריך להביט בכוס של ברכה

כתוב ב'חכמת שלמה' בהגהות השו"ע או"ח סי' רע"א סעיף י', בהלכות קידוש כתב שם המחבר שכשמתחיל קידוש יתן עיניו בנרות שבת, [ואח"כ יש עוד ענין להסתכל על הנרות באמירת 'זכר למעשה בראשית'] ומלבד הסודות המבוארים בכתבי האריז"ל, ביאר מהרש"ק שמעיקר הדין צריך להביט בעיניו בכוס של ברכה מתחילה ועד סוף, זהו אחד מעשרה דברים שנאמרו בכוס, ומה שנהגו לעצום עיניים באמירת קידוש, או שהצדיקים רואים מלאכים ועולמות עליונים, או איש פשוט חושש שאם יפתח עיניו יתבלבל מהסובבים, לכן הוא עוצם עיניו כדי ליישר מחשבותיו לברך ברכת הקידוש בכונת לב טהור. אבל מעיקר הדין צריך ליתן

בשבת קודש, ומקבל כח הבחירה בנטיה לטוב ולקודש, אזי היה נשלם אדה"ר בשלימות מופלגת שאין לשער.

ערלה של שעה אחת

בספה"ק באר מים חיים הוסיף עוד שכבר נמצא מקור קדום מאד לחידוש הזה של האריז"ל שהיה לו להמתין על שבת קודש ולאכול מעץ הדעת, [וי"ל שגם האוה"ח הק' שהזכיר ענין זה בשם 'רבותנו זכרונם לברכה', כונתו למדרש זה] שכן אי' במדרש חז"ל [ב"ר כא, ז]: 'דרש רבי יהודה בן פדייא מי יגלה עפר מעיניך אדם הראשון **שלא יכולת לעמוד בצווי אפי' שעה אחת** והרי בניך ממתינין לערלה ג' שנים שנאמר (ויקרא יט) שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל, א"ר הונא כד שמע בר קפרא כן אמר יפה דרשת בן אחותי'. וקרא לו 'בן אחותי' ע"ש 'אמור לחכמה אחותי את'. ולא מצאנו שבח כזה במקומות אחרים, אלא שיש בזה סוד מופלא מאד, שאילו היה ממתינ' לשבת קודש, היה מותר לאכול מעץ הדעת. ומה שאמר רבי יהודה בן פדייא 'אפילו שעה אחת' מדויק הדבר ע"פ דברי הגמ' במס' סנהדרין דף לח שבשעה תשיעית נצטוו אדה"ר שלא לאכול מן האילן, ובעשירית סרח. נמצא שנשארו ג' שעות בלבד עד שבת קודש".

למה נסמך איסור איסור דם לאיסור ערלה?

כתוב ב'אור החיים' הק' בפרשת קדושים עה"פ שלש שנים ערלים יהיו לכם... לא תאכלו על הדם, ויש להבין סמיכות איסור איסור דם לאיסור ערלה, וביאר כי ע"י אכילת עץ הדעת נגרם מיתה בעולם, בחינת איסור דם. וזה היה ע"י שלא המתין לשעה המותרת לאכילה בשבת, כמו איסור ערלה שיש לה זמן היתר לאחר איסורה.

מדוע הקב"ה לא סיפר לאדה"ר שבשבת כבר מותר?

ועדיין צריכין אנו למודעי מדוע הקב"ה לא אמר לאדה"ר מפורש 'היום לא תאכל ממנו, תמתין עד שבת ותאכל

בנרות, ובשעת הקידוש בכוס של ברכה' וכתב המ"ב 'והוא סגולה ורפואה לעיניים'.

להביט בנרות - כדי לתקן את עץ הדעת שהיה גפן

נחזור לדברי מהרש"ק שהקשה מה הענין להסתכל על הנרות, והרי הוא היסח הדעת מאמירת קידוש בכונה, מה לו להסתכל בנרות באמצע? וביאר שמכיון שהעץ שאכל אדה"ר גפן היה, ועי"ז כבתה נרו של עולם, [וכמ"ש בגמ' שבת שזהו הטעם שהאשה צריכה להדליק נרות שבת, לתקן מה שכבתה נרו של עולם בעץ הדעת] והאריז"ל גילה שאילו היה ממתינ' לשבת והיה מקדש על היין היה מותר לו לאכול מאותו הגפן, ונמצא שבשעה שאנו עומדים בליל שבת ומקדשים על היין, אנו עושים מה שאדה"ר היה צריך לעשות בשבת הראשונה, לזאת יש לנו להביט בנרות שבת בשעת מעשה, כדי להשלים תיקון נרו של עולם ע"י הקידוש. להדליק ממש הנרות אסור בשבת, אבל יביט בנרות שבת כדי לצרף את הגפן שהוא עץ הדעת בכח קדושת השבת.

לחבר את היין לצד תיקון נרו של עולם

ועוד שביין עצמו יש תערובת טוב ורע, מצד אחד דרשו חז"ל שכל המתפתה ביינו יש בו מדעת קונו, ומאידך אומר שלמה המלך ע"ה במשלי, לשונות קשים מאד על היין, וכן הרבה בדברי חז"ל. והרי שצריך לברר את היין לצד הטוב, זכה נעשה ראש ולא רש, ולכן מצוה להביט בנרות שבת בשעה שעומד עם הכוס, כדי לחבר את היין לצד תיקון נרו של עולם.

אילו המתין לשבת - היה נשלם בשלימות מופלגת

עכ"פ כך היה רצונו ית' שכח בחירה יכנס באדם בשבת קודש, וכן מבואר באריכות גדולה ב'באר מים חיים' כדרכו בקודש, והוסיף עוד שאילו אדה"ר היה ממתינ' לשבת, היה מספיק עד אז לאכול מארזי הלבנון אשר בגן עדן, והיה מתחבר עמו כח הקדושה של הפירות הרבים המשלימים את נפשו בשלימות יתירה ע"י שמקיים מצות 'מכל עץ הגן אכול תאכל', ואז היה אוכל מעץ הדעת

11 א"ה, והמקבל שבת בפלג המנחה, מקדש שעה ורביע קודם, ונמצא שהיה לו להמתין רק שעה אחת שלימה ועוד רובה.

ויש דעה בראשונים שהיא מצוה מדאוריתא לקדש על היין דוקא [נזיר ד]. וכאמור שכל מה שברא הקב"ה את עץ הדעת, היה רק כדי שיבא אדה"ר ויקדש על היין מעץ הדעת, ואימתי היה מצטווה על כך, בשבת קודש בעצמה. ואז היה זוכה לכח הבחירה בצד הקדושה, 'חכמין בין טב לביש'.

מה עשה הנחש הקדמוני, פיתה את חוה ואדה"ר לאכול מבעוד יום, וממילא אכלו מעץ הדעת לא באופן של שבת, ולא באופן של מצוה ולא באופן של קידוש על השבת.

הוסיף יום אחד 'מדעתו' לתקון עץ הדעת

וזהו הטעם שבתחילה הקב"ה רצה ליתן התורה בערב שבת, כיון שאדה"ר אכל מעץ הדעת לפני השבת, אין מצות קידוש השבת בדברים, עד שמשא רבינו ביקש להמשיך תיקון פגם עץ הדעת, והוסיף יום אחד 'מדעתו' היינו מתיקון 'דעת' דקדושה, כדי שתנתן התורה בשבת, ויאמר הקב"ה בלשון 'זכור' וממילא ידרשו ממנו מצות קידוש בשבת על היין, ועי"ז נתתן חטא עץ הדעת. ולזאת יש להסתכל על הנרות בשעת קידוש, כי בזכות קידוש על היין שנתגלה ע"י שהוסיף משה יום אחד מדעתו, תוכל להסתכל על הנרות ולהתחבר לאור התיקון, לחזור להאיר נרו של אדם.

'זכור' הוא 'מתנת חלקו' של משה

וזה שאנו אומרים בתפילת שבת 'ישמח משה במתנת חלקו', וצ"ע 'חלקו'? והרי התורה של הקב"ה ולא חלקו של משה. אלא שבתחילה היה כתוב רק לשון 'שמור', וכמ"ש 'וכתוב בהם שמירת שבת', ולא 'זכור', וכיון שהוסיף משה יום אחד וניתנה תורה בשבת, נכתב 'זכור' ולמדו ממנו מצות קידוש, על זאת ישמח משה במתנת חלקו, שבזכותו ניתנה מצות קידוש לבני ישראל ונמשך תיקון עץ הדעת, לחזור להאיר נרו של עולם.

'כל המוסיף גורע'

והנה חז"ל אמרו על חוה 'כל המוסיף גורע', כיון שהוסיפה גם איסור נגיעה 'ולא תגעו בו', הנחש דחף אותה ונגעה בו ולא מתה, ועי"ז פיתה גם לאכול מעץ הדעת. ובודאי יש פנימיות גדולה בדברים.

לכבוד שבת קודש, והרי כשיש לאדם איסור עולם, מתגבר עליו יצרו ביותר. משא"כ כשיש צד היתר, אין היצה"ר מתגבר כ"כ. וכנוסח ברכת האירוסין, אשר אסר לנו את הארוסות והתיר לנו את הנשואות לנו ע"י חופה וקדושין. וכן בשאר האיסורים שיש זמן להתירם, ובזה יש לו כח לעמוד כנגד יצה"ר, כמבואר באוה"ח הק'. וא"כ מדוע לא הקל הקב"ה על הנסיון לספר לאדה"ר תחילה שבשבת מותר לו לאכול מעץ הדעת?

שהמצוה הזאת תינתן לו בשבת

וביאר בבאר מים חיים דבר נפלא, שהקב"ה ביקש להמתין עד שבת ואז לומר לו שיאכל מעץ הדעת בתורת מצוה, שהמצוה הזאת בעצמה תינתן לו בשבת, לו יצויר שהיה נאסר עליו רק בימות החול, כשהיה בא יום השבת, היה 'מותר' לו לאכול, ביקש הקב"ה שעץ הדעת לא יהיה 'מותר' אלא 'מצוה', וכמצות קידוש בשבת, לקדש את השבת בדברים על היין, כך ביקש הקב"ה לתת לו מצוה לאכול מעץ הדעת בשבת. וכן עשה משה רבינו כשהוסיף יום אחד מדעתו כדי שתנתן לו מצות 'זכור' את יום השבת לקדשו' ביום השבת עצמו.

לשון 'זכור' - כי משה הוסיף יום אחד מדעתו

וכתב הפני יהושע זי"ע שאילו התורה ניתנה לנו ביום שישי, לא היה כתוב בתורה 'זכור' אלא 'שמור' בלבד, שהרי כל מה שאמרו חז"ל לכו"ע בשבת ניתנה תורה, למדוהו מלשון הפסוק 'זכור את יום השבת לקדשו' ודרשו גז"ש זכור זכור מפסוק 'זכור את היום אשר יצאתם ממצרים', מה להלן בו ביום אף זכור את יום השבת בו ביום. וא"כ אילו היה נותן התורה ביום שישי, היה כתוב רק 'שמור', ולא 'זכור' שהוא לשון 'בו ביום'. כיון שהוסיף משה יום אחד מדעתו, אמר הקב"ה את מצות השבת בלשון 'זכור'.

מצוות קידוש - רק כי התורה ניתנה בשבת

ועוד שהרי כל המקור למצות קידוש בשבת הוא מתיבת 'זכור' בלבד, הרי שכל מצות קידוש בשבת נולדה רק לאחר שהוסיף משה יום אחד כדי שתנתן התורה בשבת, וכך נאמר 'זכור' ולמדו ממנו לקדש את השבת בדברים.

לעבדה ולשמרה ויניחהו - שנתן לו מצות השבת

וכאמור שכן היה רצונו ית' לתלוש הפירות קודם השבת ולהכין לכבוד שבת. כיון שדברה עם הנחש, כבר נפגמה חוה ונפל בדעתה להוסיף איסור נגיעה, וא"כ קשה מדוע ברא הקב"ה את העץ הזה בכלל, והרי אי אפשר לתלוש פירות בשבת, שכן דרש מהרש"א סנהדרין לח לשון המדרש 'לעבדה ולשמרה ויניחהו, ויניחהו שנתן לו מצות השבת, כמ"ש וינח ביום השביעי', וזש"כ בגמ' שנברא אדה"ר בערב שבת קודש, 'כדי שיכנס למצוה מיד', איזה מצוה? מצות שבת קודש.

הנחש הוכיח בפלפול שצריך לאכול מעץ הדעת לפני שבת

אך כיון שהוסיפה איסור נגיעה, תמה הנחש ובלבל, א"כ מדוע נברא העץ הזה, והרי גם בשבת אסור לתלוש ולקדש עליו, ולא תהו בראה, לשבת 'צרה, שבתוס' מבואר שזה מצוה רבה שהתירו בעבורה לשחרר העבד. כך פיתה הנחש בפלפולו ובלבולו, שממילא מוכרח ומשמע ומדויק שצריכין לאכול מעץ הדעת לפני השבת.

שכח הבחירה ינתן בתוכנו בשבת

ועדיין לא באנו לדברי רבי צדוק הכהן ב'רסיסי לילה' אות מ"ו ואי"ה נלמדנו בשיעור הבא. ועכ"פ למדנו שהקב"ה הכין את עץ הדעת מעיקרא בעבור כח הבחירה שתנתן בתוכנו בשבת קודש באופן משובח ביותר.

איך נוהגים לאכול 'טועמיה' קודם שבת?

והנה מה שהזכרנו לעיל 'לכם יהיה לאכלה' שהיה צריך לאכול רק בשבת ולא לפני כן, יש תמיהה דא"כ איך אנו נוהגים לאכול 'טועמיה' קודם שבת ממאכלי השבת? והרי כל הזהירות הוא לתקן ולהמתין עד שבת דייקא? ולזאת נזכיר דברי החיד"א זי"ע במדבר קדמות ערך ה' אות ב' בשם מוה"ר רבי יוסף דוד בספרו צמח דוד בשם רבינו האריז"ל, שהנחש פיתה את חוה בטענה זאת, כיון שבשבת צריכין לאכול מעץ הדעת, מותר לעשות 'טועמיה' קודם השבת. ולכן נהגו לומר 'טועמיה' חיים זכו, כי ב'טועמיה' הראשון זכו למות ולא לחיים.

צריך לסחוט את היין לפני שבת

ויובן ע"פ הביאור הנ"ל שעץ הדעת נועד לעשות ממנו קידוש לכבוד שבת, הרי אי אפשר להכין את הגפן לעשות ממנו יין בשבת, כי אסור לתלוש ענבים בשבת, וככתוב במהרש"א בסנהדרין דף לח שאדה"ר היה מצווה על השבת, כן הוא להדיא במדרש, עוד מבואר במדרש בפ' בחקותי שלעתידי לבא אם יכשל אדם לתלוש מאילן בשבת, יצעק עליו האילן בעצמו ויאמר 'שבת היום', וכן היה קודם החטא, עץ הדעת בעצמו היה יודע לדבר, וכמ"ש שהיה צועק על הנחש 'רשע, אל תגע בי'. וא"כ צ"ע איך אמרנו לעיל שהיה רצונו ית' לצוות עליהם בשבת עצמו לאכול מעץ הדעת, והרי אז היה העץ עצמו צועק על הצדקנית חוה 'אל תתלוש ממני ענבים בשבת'?

אם לא יגעו - כיצד יסחטו את היין?!

אלא שהקב"ה לא הזהיר כלל שלא לתלוש פירות מעץ הדעת, רק אסר לאכול מלפני השבת. וכך הייתה הכוונה שהיא תתלוש פירות לפני השבת ולסחוט ולעשות יין, ואח"כ לעשות קידוש בשבת עצמו. אך מכיון שהוסיפה 'לא תגעו בו', טעתה טעות גדולה, כי מצד צורת המצוה היה לתלוש ממנו פירות מלפני השבת ולהכין לקדש על היין בשבת.

כדי שיוכלו להתכונן

ואיך היה לה לדעת את כל זאת? מבואר באור החיים הק' ובחיד"א זי"ע, שכן מדויק מלשון הפסוק 'כל העץ אשר בו פרי עץ לכם יהיה לאכלה', שם הקב"ה רימז להם שהם עתידים לאכול מעץ הדעת, מה הייתה הסיבה להודיע להם תחילה על כך, רק כדי שיכינו לעצמם קידוש לכבוד שבת.

הטשולנט מוכן על הפלטה - אבל רק בשבת אוכלים

ועד היום הזה מתקיים בכל בית יהודי מקרא שכתוב 'לכם יהיה לאכלה, מכינים טשולנט על הפלטה, ואין אוכלין אותו אלא בשבת, מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת, לכם יהיה לאכלה. וכמ"ש בתרגום יונתן 'לבד ממטרתא דייטי בשבתא דכן אתקיננו אבהתא', שטומנין החמין מלפני השבת לכבוד שבת.

עש"ק פ' בראשית כ"ו תשרי תשפ"ו

ר"ת	בעלזא	מוצש"ק	הדה"נ	
7:21	6:59	6:40	5:29	ירושלים
7:17	6:55	6:42	5:44	בני ברק
7:18	6:56	6:41	5:34	חיפה
7:18	6:56	6:43	5:44	אשדוד
7:20	6:58	6:41	5:28	בית שמש
7:20	6:58	6:42	5:46	קרית גת
7:19	6:57	6:39	5:37	נוף הגליל

צובע את העבירה בצבע של מצוה

זה שאמר הבעש"ט זי"ע על הנחש שהוא היצר הרע, שוחט דעלמא, שהוא חייב משום צובע, שצובע עבירה כמצוה ומצוה כעבירה, שכן בלבב אותם בפלפול עמוק, היות ונברא העץ הזה בוודאי לאיזה סיבה ולא לתהו, וא"כ צריך לעשות עליו קידוש בשבת, וא"כ צריך לטעום ממנו קודם השבת לקיים 'טועמיה'... וכדי לתקן חטא עץ הדעת, אנו צריכין להזהר מכל מיני פלפולי נחש, ולעשות רצונו ית' כאשר צונו בתמימות ופשיטות.

זמני השיעורים:

שיעור בפרשת השבוע	א"י ו' 09:00
שיעור תלמוד בבלי	א"י ו' 10:30
שיעור במשניות	א"י ה' 11:15
שיעור תלמוד ירושלמי	א"י ה' 19:15
שיעור נביאים וכתובים	א"י ה' 20:00
רמב"ם יד החזקה	א"י ד' 20:45
שיעור ביאורי תפילה	יום ה' 20:45

מספרי קול הלשון בארץ ובעולם:

מספר ישיר לשיעורי הרב רייזמאן:

אידיש - 03-6171105 | עברית - 03-6171106

ארה"ב - 7185591035

מספרי קול הלשון בארץ ישראל:

03-6171111 | ***6761

+442081917000	אנגליה
+17185215231	ארה"ב
+33980091256	צרפת
+61390216884	אוסטרליה
+27115680938	דרום אפריקה
+41445087456	שווייץ
+31208932952	הולנד
+52(55)41613064	מקסיקו
+5144469513	קנדה
+32(3)8080388	בלגיה
+541152198855	ארגנטינה

מרכזיה קול הלשון: 073-2828268

www.kolhalashon.com | support@kolhl.com

להערות והצטרפות לפנות למייל:

yy5470@gmail.com | 5387234@gmail.com

יהי רצון שתחדש עלינו

את החודש הזה לטובה ולברכה

בעזרת ה' יתברך

חודש מרחשון-מזל עקרב שב"ק פרשת בראשית

מברכים חודש מרחשון תשפ"ו

מפטירין: כה אמר-ואחרי לא יהיה (ישעי' מ"ב)

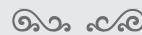
אין אומרים אב הרחמים-אין אומרים צדקתך

המולד: אור ליום רביעי (פ' נח)

שעה 12 בלילה, 54 מינוטין (דקות) 8 חלקים

ראש חודש מרחשון ביום הרביעי וביום החמישי

ז' שלמים לקידוש לבנה: אור ליום ד' פ' לך ז' מרחשון 12:18
סוף זמן קידוש לבנה: אור ליום ה' פ' וירא ט"ו מרחשון 6:39

יחדשהו הקב"ה עלינו ועל כל
עמו בית ישראל לטובה ולברכה

לע"נ הרה"ח ר' אשר זצ"ל בהרה"ח ר' אברהם יהודא הי"ד (י"ז אדר תשע"ג)
לע"נ מרת אסתר דרייזיל ע"ה בת הרה"ח ר' שלו זאב זצוק"ל (י"ח שבט תשל"ז)
לע"נ הרה"ח הר"ר בנימין מאניש זצ"ל בהרה"ח ר' ישראל זצ"ל (ד' ניסן תשע"ה)
לע"נ מרת שפרה ברכה ע"ה בת הרה"ח ר' נפתלי צבי זצ"ל (ג' תמוז תשפ"ג)

